

ปัญหาพิเศษ

เรื่อง

การเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจ สังคมและสังคมและสิ่งแวดล้อมของเกษตรกรและชุมชน
จากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ กรณีศึกษาหมู่บ้านบู้เข้เหล็ก ตำบลแสงพัน
อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

Economics Social and Environmental Changing from New Theory for Farmer and
Community : Case of Ban Bu Khelege, Slangphum Sub-District,
Lmplaimas District, Burirum Province

โดย
นายณัฐพล จันท์แก้ว

เสนอ

ภาควิชาเทคนิคเกษตร

คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กทม.

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต (พัฒนาการเกษตร)

พ.ศ. 2545

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปัญหาพิเศษ

เรื่อง

การเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของเกษตรกรและชุมชน
จากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ กรณีศึกษาหมู่บ้านบุชีเหล็ก ตำบลแสงพัน
อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

Economics Social and Environmental Changing from New Theory for Farmer and
Community : Case of Ban Bu Khelege, Slangphun Sub - District,
Lumplaimas District, Buriram Province

โดย

นายณัฐพล จันทร์แก้ว

T096187

ฟ.พ.

ทบ32ก

2545

เสนอ

เลขหมู่.....

เลขทะเบียน

96187

วันเดือนปี.....

- 2 JUN 2009

ภาควิชาเทคนิคเกษตร

คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กทม.

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต (พัฒนาการเกษตร)

พุทธศักราช 2545

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ใบรับรองปัญหาพิเศษ

ภาควิชาเทคนิคเกษตร

คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กทม.

เรื่อง

การเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของเกษตรกรและชุมชน

จากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ กรณีศึกษาหมู่บ้านบุชีเหล็ก ตำบลแสงทองพัน

อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

Economics Social and Environmental Changing from New Theory for Farmer and

Community : Case of Ban Bu Khelege, Slangphun Sub - District,

Lumplaimas District, Burirum Province

โดย

นายณัฐพล จันทร์แก้ว

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตร

วท.บ. (พัฒนาการเกษตร)

เมื่อวันที่ 12 เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2546

ประธานกรรมการปัญหาพิเศษ

..... 12 / 8 / 46

(อาจารย์พีรชัย กุลชัย)

กรรมการปัญหาพิเศษ

..... 12 / 3 / 46

(อาจารย์ดวงกมล ปานรศทิพ)

หัวหน้าภาควิชา

..... 12 / 3 / 46

(อาจารย์สุชามาภรณ์ ชันร์ศรี)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่อง : การเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของเกษตรกรและ
ชุมชนจากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ กรณีศึกษาหมู่บ้านบุงชีเหล็ก ตำบลแสงพัน
อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

โดย : นายณัฐพล จันทร์แก้ว

ชื่อปริญญา : วิทยาศาสตรบัณฑิต (พัฒนาการเกษตร)

สาขาวิชาเอก : พัฒนาการเกษตร

อาจารย์ที่ปรึกษาปัญหาพิเศษ : .....

(อาจารย์พีรชัย กุลชัย)

12, 3, 46

การเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นการทำเกษตรตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัว เพื่อให้เกษตรกรสามารถทำการเกษตรเพื่อยังชีพ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร
ยากจน ปัญหาพิเศษฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงจากการทำการเกษตร
ทฤษฎีใหม่ต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของเกษตรกรและชุมชนหมู่บ้านบุงชีเหล็ก
ตำบลแสงพัน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

วิธีการศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)
เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการทั้ง 5 ครัวเรือน เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมไปถึงการ
ประชุมกลุ่ม (Focus Group) เกษตรกรที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านอีกด้วย

จากการศึกษาในส่วนของ การเปลี่ยนแปลงจากการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ต่อสภาพ
เศรษฐกิจนั้น สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการได้รับประโยชน์ในด้านการผลิตที่มีกิจกรรมหลากหลาย
ทำให้เกิดรายรับบ่อยครั้ง ทำให้ลดการกู้ยืมลดภาระของดอกเบี้ยได้ เกษตรกรสามารถลดความ
เสี่ยงทางด้านราคาเพราะมีหน่วยงานมารับซื้อ เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิตได้เพราะใช้
สารเคมีลดลง มีการหมุนเวียนการใช้ทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีประสิทธิภาพ และสามารถ
ลดค่าใช้จ่ายได้เพราะเกษตรกรสามารถผลิตอาหารได้เอง ส่วนด้านสังคมนั้นการมีกิจกรรมที่เพิ่ม
ขึ้นของสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ก็เป็นกิจกรรมที่ทำในชุมชนการทำงานส่วนใหญ่
อยู่ในพื้นที่ทำให้สามารถลงแขกเกี่ยวข้าวส่งผลให้มีการแลกเปลี่ยนกันชุมชนมากขึ้นส่วนงานใน
หมู่บ้านก็เข้าร่วมเป็นปกติ อาทิเช่น งานเทศกาลบุญบั้งไฟ งานเทศกาลออกพรรษา และในด้าน
สิ่งแวดล้อมก็มีการเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกัน อาทิเช่น ลดการไถพรวน ลดการเผาทำลายเพราะมี
ผลกระทบต่อดัชนี การปลูกพืชอายุสั้นทำให้ตัดวงจรศัตรูพืชได้นำมาสู่การใช้สารเคมีที่ลดลง.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คำนิยม

การศึกษาศึกษาปัญหาพิเศษเรื่อง การเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของเกษตรกรและชุมชนจากการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ กรณีศึกษาหมู่บ้านนุชีเหล็ก ตำบลแสงพัน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ในครั้งนี้สำเร็จไปได้ด้วยดีนั้น ผู้ศึกษาปัญหาพิเศษต้องขอขอบพระคุณอาจารย์พีรชัย กุลชัย ที่ปรึกษาปัญหาพิเศษ และอาจารย์ดวงกมล ปานรศทิพ กรรมการปัญหาพิเศษ อาจารย์สุชมาภรณ์ ชันศรี หัวหน้าภาควิชา ที่เป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำรวมทั้งให้ความช่วยเหลือในการศึกษาเป็นอย่างดี จึงขอขอบพระคุณ ไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

นอกจากนี้ผู้ศึกษาปัญหาพิเศษยังได้รับความอนุเคราะห์จากเจ้าหน้าที่เกษตรตำบล สำนักงานเกษตรอำเภอลำปลายมาศ และเจ้าหน้าที่มูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบท เครื่องเจริญโภคภัณฑ์ รวมทั้งเกษตรกรหมู่บ้านนุชีเหล็ก ตำบลแสงพัน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ที่ให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และการจัดประชุมกลุ่ม (Focus Group) โดยพร้อมเพรียงกัน จึงขอขอบคุณทุกท่านเป็นอย่างสูง

ณัฐพล จันทน์แก้ว

มีนาคม 2546

สารบัญ

	หน้า
สารบัญตาราง	(1)
สารบัญภาพ	(2)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
ขอบเขตของการศึกษา	3
นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ	3
บทที่ 2 ตรวจเอกสาร	5
เกษตรทฤษฎีใหม่	6
แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง	15
กระบวนทัศน์ ตามแนวพระราชดำริ " ทฤษฎีใหม่ "	16
นวัตกรรมและการยอมรับ	18
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการยอมรับนวัตกรรม	19
ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรม	21
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่มสังคม	23
แนวคิดของการมีส่วนร่วม	24
แนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคม	25
ข้อมูลโครงการสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ หมู่บ้านนุชีเหล็ก	25
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	28
บทที่ 3 วิธีการศึกษา	30
ประชากร	30
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	30
ระยะเวลาและสถานที่	31
วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	31

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์ผล	33
การเปลี่ยนแปลงระบบการเกษตรในชุมชนจากระบบการเกษตรแบบดั้งเดิมสู่	
การเกษตรตามแนวพระราชดำริ ทฤษฎีใหม่	35
การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่	36
การวิจารณ์ผลการวิจัยที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก	62
การแสดงความคิดเห็นแบบประชุมกลุ่ม	63
การวิจารณ์ผลการวิจัยจากการประชุมกลุ่ม	72
การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการและเอกชนที่เกี่ยวข้อง	72
การวิจารณ์ผลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชน	76
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	78
สรุปผลการวิจัย	78
ข้อเสนอแนะ	80
เอกสารอ้างอิง	81
ภาคผนวก	84

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1. เปรียบเทียบการทำกิจกรรมในรอบปีก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการสาธิต เกษตรผสมผสานตามแนวพระราชดำริ "ทฤษฎีใหม่" ของนายบุญ เผือกนอก	38
2. เปรียบเทียบการทำกิจกรรมในรอบปีก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการสาธิต เกษตรผสมผสานตามแนวพระราชดำริ "ทฤษฎีใหม่" ของนายอ่อนศรี บุญธรรม	44
3. เปรียบเทียบการทำกิจกรรมในรอบปีก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการสาธิต เกษตรผสมผสานตามแนวพระราชดำริ "ทฤษฎีใหม่" ของนายหนูศิลป์ พิมป์เสนา	49
4. เปรียบเทียบการทำกิจกรรมในรอบปีก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการสาธิต เกษตรผสมผสานตามแนวพระราชดำริ "ทฤษฎีใหม่" ของนางต่วน พูนสูงเนิน	54
5. เปรียบเทียบการทำกิจกรรมในรอบปีก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการสาธิต เกษตรผสมผสานตามแนวพระราชดำริ "ทฤษฎีใหม่" ของนางแก้ว มั่งสา	58

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 - 2 นายบุญ เผื่ออกนอก และนางนวล เผื่ออกนอก กับเล่าไก่ไข	36
3 - 12 กิจกรรมทางการเกษตรของครอบครัว นายบุญ เผื่ออกนอก	41
13-14 นายอ่อนศรี บุญธรรม กับกิจกรรมยามว่าง	43
15 - 24 กิจกรรมทางการเกษตรของครอบครัว นายอ่อนศรี บุญธรรม	46
25 - 26 นายหนูศิลป์ พิมพ์เสนา และสภาพบริเวณบ้านพักอาศัย	48
27 - 36 กิจกรรมทางการเกษตรของครอบครัว นายหนูศิลป์ พิมพ์เสนา	51
37 - 38 นางต่วน พูนสูงเนิน และสภาพบริเวณบ้านพักอาศัย	53
39 - 44 กิจกรรมทางการเกษตรของครอบครัว นางต่วน พูนสูงเนิน	56
45 - 46 นางแก้ว มั่งสา และสภาพบริเวณบ้านพักอาศัย	57
47 - 58 กิจกรรมทางการเกษตรของครอบครัว นางแก้ว มั่งสา	60
59 ภาพรวมของเกษตรกรทั้ง 5 ครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่ ในแง่ของการผลิต เศรษฐกิจ และรายได้	69
60 ภาพรวมของเกษตรกรทั้ง 5 ครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่ ในแง่ของการเข้าร่วมสังคมและชุมชน	70
61 ภาพรวมของเกษตรกรทั้ง 5 ครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่ ในแง่ของการจัดการทรัพยากรที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อม	71
62 นายอุทัย ศรีเมืองแก้ว	72
63 สำนักงานเกษตรอำเภอลำปลายมาศ	72
64 นายพฤษ์ คันศร	74

บทที่ 1
บทนำ
(Introduction)

ความสำคัญของปัญหา (Statement of the problem)

ปัญหาหลักของเกษตรกรในอดีตจนถึงปัจจุบันที่สำคัญประการหนึ่งคือ การขาดแคลนน้ำเพื่อเกษตรกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตพื้นที่เกษตรที่อาศัยน้ำฝน ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศที่อยู่ในเขตที่มีน้ำฝนค่อนข้างน้อย และส่วนมากเป็นนาข้าวและพืชไร่ เกษตรกรยังคงทำการเพาะปลูกได้ปีละครั้งในช่วงฤดูฝนเท่านั้น และมีความเสี่ยงกับความเสียหายอันเนื่องมาจากความแปรปรวนของดินฟ้า อากาศ และฝนทิ้งช่วง แม้ว่าจะมีการขุดบ่อหรือสระน้ำไว้ใช้บ้างแต่ก็ไม่มีขนาดแน่นอน หรือมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เป็นปัญหาให้น้ำใช้ไม่เพียงพอ รวมทั้งระบบการปลูกพืชไม่มีหลักเกณฑ์ใด ๆ และส่วนใหญ่ปลูกพืชเพียงชนิดเดียว ด้วยเหตุนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงได้พระราชทานพระราชดำริ เพื่อเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรที่ประสบความยากลำบาก ทั้งนี้ผู้ศึกษาวิจัยใคร่ขอยกบทความที่เรียบเรียงโดยมูลนิธิชัยพัฒนา (2537) มาไว้ ณ ที่นี้คือ

ในทุกคราที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเยียนราษฎรตามพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศนั้น ได้ทรงถามเกษตรกรและทอดพระเนตรพบสภาพปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการปลูกข้าวและเกิดแรงดลพระราชหฤทัยอันเป็นแนวคิดขึ้นว่า

1. ข้าวเป็นพืชที่แข็งแกร่งมาก หากได้น้ำเพียงพอจะสามารถเพิ่มปริมาณเมล็ดข้าวได้มากขึ้น
2. หากเก็บน้ำฝนที่ตกลงมาไว้ได้แล้วนำมาใช้ในการเพาะปลูกก็จะสามารถเก็บเกี่ยวได้มากขึ้นเช่นกัน
3. การสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ นับวันแต่จะยากที่จะดำเนินการได้เนื่องจากการขยายตัวของชุมชนและข้อจำกัดของปริมาณที่ดินอันเป็นอุปสรรคสำคัญ
4. หากแต่ละครั้วเรือนมีสระน้ำประจำไร่นาทุกครัวเรือนแล้ว เมื่อรวมปริมาณกันก็ย่อมเท่ากับปริมาณในอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ แต่สิ้นค่าใช้จ่ายน้อยและเกิดประโยชน์สูงสุดโดยตรงมากกว่า

แรงดลพระราชหฤทัยในเรื่อง “ทฤษฎีใหม่” เกิดจากที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมเยียนราษฎรในภาคอีสาน บริเวณพื้นที่บ้านกุดตอแก่น ตำบลกุดสิมคุ่มใหญ่ อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2535 เมื่อความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทว่าปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรคือทุกข์ใหญ่ ที่เข้ามาแผ้วพานการดำรงชีพของพสกนิกรชาวไทย จึงพระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ ว่าด้วยการบริหารจัดการที่ดินและแหล่งน้ำ เพื่อการเกษตรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งทรงมีพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานพระราชดำริ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แก่บรรดาคณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคลในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2535 ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต

จากพระราชดำรัสในวันดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการที่ทรงรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นแล้วทรงวิเคราะห์เป็นแนวคิดทฤษฎีเพื่อให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ กิตติมา ศักดิ์เพชรพลอย (2544) อ้างถึง มูลนิธิชัยพัฒนา ซึ่งได้ระบุขยายความเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริว่า เป็นแนวคิดเพื่อให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ (Self-Sufficiency) ในระดับชีวิตที่ประหยัด มีความสามัคคีในท้องถิ่น ซึ่งก่อให้เกิดกลยุทธ์ 5 ประการดังนี้

1. ยึดครอบครัวและชุมชนเป็นหลักตามแนวพระราชดำริ
2. ยึดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ
3. ยึดการรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย
4. ยึดการส่งเสริมการตลาดชุมชน
5. ยึดการจัดเวทีชาวบ้านเป็นหลักแบบ “คิดเอง ทำเอง”

ในช่วงเวลาต่อมาก็ได้เกิดโครงการเกษตรแบบผสมผสานตามแนวพระราชดำริในเรื่อง “ทฤษฎีใหม่” ในหลายพื้นที่ ในกรณีจังหวัดบุรีรัมย์ก็เช่นเดียวกัน ได้มีการดำเนินโครงการตามแนวพระราชดำริโดยมีเกษตรกรเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาตามแนวทางทฤษฎีใหม่ จำนวน 5 ครัวเรือน ซึ่งได้รับการสนับสนุน และกำหนดแผนการจัดการโดยการประสานงานระหว่างภาครัฐและเอกชนโดยทางมูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบท เครือเจริญโภคภัณฑ์ เข้าไปส่งเสริมอาชีพเพื่อสร้างรายได้แก่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่ และให้การช่วยเหลือในเรื่องของโครงสร้างพื้นฐานการผลิตแก่เกษตรกร อาทิเช่น การขุดสระน้ำ การสร้างโรงเรียนฝึกกางมุ้ง เป็นต้น ผู้ทำการวิจัยเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดจากการทำการเกษตรแบบเก่ามาเป็นการทำการเกษตรตามแนวพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่” น่าจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตและชุมชน จึงเห็นความสำคัญที่จะศึกษาประกอบกับผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะทำงานวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งต้องอาศัยการเรียนรู้ชุมชนเป็นเวลานาน และเนื่องจากผู้ทำการวิจัยได้เข้ารับการฝึกงานของหน่วยงานเอกชน ณ ชุมชนหมู่บ้านบุขี้เหล็กมาก่อน ได้สังเกตเห็นว่าชาวบ้านให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการทำงาน ดังนั้นจึงทำให้ผู้วิจัยได้ตัดสินใจเลือกทำการศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ซึ่งน่าจะมีผลต่อเกษตรกรและชุมชนหมู่บ้านบุขี้เหล็ก ตำบลแสงพัน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ดังที่กล่าวมาข้างต้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วัตถุประสงค์ของการศึกษา (Objective of the study)

เพื่อศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงจากการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของเกษตรกรและชุมชนหมู่บ้านนุขีเหล็ก ตำบลแสงพัน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ (Significance of the Study)

ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงของเกษตรกรและชุมชนจากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของเกษตรกรและชุมชนหมู่บ้านนุขีเหล็ก ตำบลแสงพัน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

ขอบเขตของการศึกษา (Scope and Limitation)

ในการศึกษาครั้งนี้จะศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ต่อเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจำนวน 5 ครอบครัว โดยจะศึกษาลักษณะที่เกิดขึ้นทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมต่อครอบครัวและชุมชนหมู่บ้านนุขีเหล็ก ตำบลแสงพัน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ พุทธศักราช 2545

นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ (Operation Definition of Terms)

เกษตรกร (Farmer) หมายถึง เกษตรกรที่ยึดอาชีพการเกษตรที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นอาชีพหลักมีครอบครัวอาศัยอยู่ ณ หมู่บ้านนุขีเหล็ก ตำบลแสงพัน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

กระบวนทัศน์ (Paradigm) หมายถึง แนวคิด ค่านิยม ความเข้าใจรับรู้ ที่บุคคลกลุ่มหนึ่งองค์กรหนึ่ง ชุมชนหนึ่งยึดถือร่วมกัน

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม ที่จะให้ได้ข้อมูลที่มีความซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งไม่สามารถคาดคะเนหรือใช้การสร้างแบบสอบถามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลได้ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้พบปัญหาต่างๆ ได้มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นอย่างเปิดใจให้ข้อมูลต่างๆอย่างเต็มที่แก่ผู้ศึกษาวิจัย

การประชุมกลุ่ม (Focus Group) หมายถึง การจัดประชุมโดยขอความร่วมมือจากเกษตรกรในหมู่บ้านที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อแสดงทรรศนะ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในเรื่องการมองภาพรวมการเปลี่ยนแปลงทั้ง 3 ด้านดังนี้คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อมแก่เกษตรกรทั้ง 5 ครัวเรือน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ด้านเศรษฐกิจ กิจกรรมส่วนใหญ่จะเป็นด้านเกษตร ซึ่งจะได้ผลผลิตทั้งพืชและสัตว์ นำมาสู่การมีรายได้และส่งผลถึงคุณภาพชีวิต จึงวางแนวทางการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของสมาชิกทั้ง 5 ครัวเรือน เมื่อเปรียบเทียบกับอดีตก่อนนำแนวทางเกษตรกรรมแบบ “ทฤษฎีใหม่” มาปฏิบัติในพื้นที่ของตน

ด้านสังคม ศึกษาถึงกิจกรรมที่สมาชิกทั้ง 5 ครัวเรือนมีต่อชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน การมีส่วนร่วมในกลุ่มสังคม เมื่อเปรียบเทียบกับอดีตก่อนนำแนวทางเกษตรกรรมแบบ “ทฤษฎีใหม่” มาปฏิบัติในพื้นที่ของตน

ด้านสิ่งแวดล้อม ศึกษาถึงการจัดการทรัพยากรของเกษตรกรทั้ง 5 ครัวเรือนที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อม เมื่อเปรียบเทียบกับอดีตก่อนนำแนวทางเกษตรกรรมแบบ “ทฤษฎีใหม่” มาปฏิบัติในพื้นที่ของตน

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) วิจัยเชิงคุณภาพเป็นวิธีการวิจัยเพื่อศึกษาเรื่องเกี่ยวกับสังคมและมนุษย์ในสังคม รวมไปถึงการศึกษาวัยฒนธรรม การศึกษาวิจัยนี้จึงเป็นวิธีการที่เหมาะสมจะใช้ในงานด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ และงานด้านวิทยาศาสตร์ประยุกต์ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในสังคม เช่น พฤติกรรมต่าง ๆ รวมไปถึงข้อมูลที่เป็นความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนค่านิยมและอุดมการณ์ของบุคคล ซึ่งวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพจะเน้นการตีความ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการแสวงหาความรู้โดยตัวผู้วิจัยเอง

นวัตกรรม (Innovation) หมายถึง ความคิด การกระทำหรือสิ่งของ ซึ่งบุคคลเห็นว่าเป็นของใหม่ ซึ่งของใหม่ในที่นี้จะนับเวลาตั้งแต่วันแรกพบหรือไม่ ขึ้นอยู่กับการยอมรับว่ามันเป็นของใหม่สำหรับเขา “นวัตกรรม” คำว่าใหม่ในนวัตกรรมนี้ไม่จำเป็นจะต้องเป็นของใหม่หรือความรู้ใหม่เสมอไป บุคคลอาจจะมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้นมาแล้วชั่วระยะเวลาหนึ่ง แต่ยังไม่ได้พัฒนาทัศนคติที่ชอบหรือไม่และจะรับหรือปฏิเสธ “ความใหม่” ของนวัตกรรม จึงอาจมีความใหม่ในเรื่องของความรู้ทัศนคติหรือเกี่ยวกับการตัดสินใจที่จะได้ใช้นวัตกรรมนั้น ในการวิจัยในที่นี้อ้างถึงเรื่อง “ทฤษฎีใหม่”

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 2

การตรวจเอกสารที่เกี่ยวข้อง

(Review of Related Literature)

ในงานวิจัยการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของเกษตรกรและชุมชนจากการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ในครั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้นำเสนอตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. เกษตรทฤษฎีใหม่
2. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง
3. กระบวนทัศน์ ตามแนวพระราชดำริ “ ทฤษฎีใหม่ ”
4. นวัตกรรมและการยอมรับ
5. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการยอมรับนวัตกรรม
6. ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรม
7. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่มสังคม
8. แนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
9. แนวคิดของการมีส่วนร่วม
10. แนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
11. ข้อมูลโครงการสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ หมู่บ้านนุชี่เหล็ก ตำบลแสงชัน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์
12. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เกษตรทฤษฎีใหม่

จากบทความเรื่อง “เกษตรทฤษฎีใหม่” (2545) ได้กล่าวถึงเกษตรทฤษฎีใหม่ไว้ดังนี้คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 พระราชทานแนวเกษตรกรรมซึ่งต่อมาทรงใช้ชื่อว่า “ทฤษฎีใหม่” ซึ่งเป็นแนวทางที่ได้ทรงคิดและคำนวณตามหลักวิชาถึงวิธีการบริหารทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยกำหนดสิ่งที่เกษตรกรหรือชาวนาปฏิบัติ เพื่อแก้ปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นแก่เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นประจำ เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม เป็นหนี้สิน และยากจน แต่การจะปฏิบัติให้บังเกิดผลจะต้องมีสัมมติฐาน และเงื่อนไขเบื้องต้นของเกษตรกร ซึ่งควรยอมรับและปฏิบัติโดยปริยาย

พระองค์ทรงพระราชทานแนวคิดทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียง ให้กับสังคมไทยในภาวะวิกฤตถ้าทำได้เพียงส่วนหนึ่ง สังคมไทยจะสามารถพ้นภาวะวิกฤตนี้ไปได้ ซึ่งอาจอาศัยเวลาและ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง บนพื้นฐานคุณค่าและความจริงที่เรามีอยู่สู่การแก้ปัญหาและการพึ่งตนเองต้องเป็นการเรียนรู้เพื่อการประยุกต์และจัดความสัมพันธ์ของชีวิตและรายได้ในแบบใหม่ขึ้นมา โดยมีเกษตรกรรมยั่งยืนเป็นฐานของความพออยู่พอกินในระดับครอบครัวขยายสู่ความพอเพียงในระดับชุมชน เรียนรู้คุณค่าของสิ่งที่มีอยู่ของชุมชน จัดการความสัมพันธ์อย่างเหมาะสมกับความรู้และเทคโนโลยีใหม่ โดยมีอุตสาหกรรมชุมชนและธุรกิจชุมชนเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้พื้นฐานทฤษฎีใหม่ จากการศึกษาของคณะกรรมการบริหารเกษตรและสหกรณ์วุฒิสภาได้ข้อสรุปของกระบวนการเรียนรู้พื้นฐานทฤษฎีใหม่ว่ามีอยู่ด้วยกัน 10 ระบบที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันอย่างเป็นกระบวนการ ดังต่อไปนี้คือ

1. **ระบบคุณค่า** เป็นนามธรรมที่คอยกำกับกิจกรรมหรือการดำเนินกิจกรรมของระบบอื่นๆ โดยมี "คน" และ "การอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน" เป็นเป้าหมายสำคัญ ระบบคุณค่าจะเน้นการจัดการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน

2. **ระบบการเรียนรู้** เป็นแกนกลางของกิจกรรมทุกระบบ เป็นการเรียนรู้ที่ต่อเชื่อมความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนเข้ากับความรู้ทางสากล พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องและรับใช้ชีวิตและชุมชนในปัจจุบัน กิจกรรมหรือระบบอื่น ๆ จึงต้องมีการเรียนรู้เฉพาะระบบหรือเฉพาะด้าน โดยมี "ภูมิปัญญา" เป็นแกนกลาง เชื่อมร้อยความรู้ทุกส่วนเข้าด้วยกันเป็นองค์ความรู้ใหม่ของชุมชนไทย

3. **ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน** คือการเกษตรที่คำนึงถึงวงจรความอุดมสมบูรณ์โดยธรรมชาติ หลีกเลี่ยงเทคนิคหรือวิธีการทางเกษตรที่ส่งผลกระทบต่อวิถีธรรมชาติ เกษตรกรรมยั่งยืนทางรูปธรรมจึงรวมถึงเกษตรผสมผสาน วนเกษตร สวนผสม (ภาคใต้) ไร่นาสวนผสม เกษตรธรรมชาติ พุทธเกษตรกรรม เป็นต้น ที่มีเป้าหมายเพื่อการบริโภค และมีส่วนเกินเพื่อการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนทั้งผ่านระบบการแลกเปลี่ยนแบบวัฒนธรรมชุมชนและแบบใหม่

4. **ระบบทุนชุมชน** ความคิดที่ก่อตัวขึ้นจากปัญหานี้สิน และการพึ่งพาสถาบันทุนของระบบใหม่ คือ การพึ่งตนเองด้านทุน หรือนัยหนึ่งคือระบบการสะสมทุนของชุมชน ที่มีรูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรมเข้ามามีบทบาท ทั้งในด้านการระดม การบริหารจัดการ หลักเกณฑ์และกฎระเบียบ ต่าง ๆ รากฐานความคิดจึงแตกต่างจากการสะสมทุนของระบบทุนนิยมและมีเป้าหมายเพื่อตอบสนองปัจจัยพื้นฐานของสมาชิกในชุมชน

5. **ระบบธุรกิจชุมชน** หรือการตลาดที่ชุมชนต้องการ ซึ่งประกอบด้วย การจัดการด้านการตลาดเพื่อเพิ่มมูลค่าของผลผลิตของตนเอง การจัดการด้านการตลาดเพื่อลดต้นทุนสินค้าอุปโภค

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บริโภคที่ชุมชนผลิตเองไม่ได้ ต้องนำเข้ามาจากภายนอกชุมชน และสุดท้ายคือการจัดการด้านระบบ การแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างชุมชนต่อชุมชน และระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค

6. **ระบบอุตสาหกรรมชุมชน** เป็นระบบคู่กับระบบธุรกิจ แต่มีรากฐานมาจากระบบการ พึ่งตนเองเดิมที่ครอบครัวเป็นผู้แปรรูปเก็บถนอมผลผลิตของตนเองไว้บริโภคในระยะยาวและเทคนิค วิทยาการแปรรูปต่าง ๆ เช่น เครื่องสีมือ การผลิตเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้านต่าง ๆ เป็นต้น ที่ไม่ได้รับ โอกาสพัฒนาโดยชุมชนและเป็นของชุมชนเองมี 3 แบบ คืออุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิต อุตสาหกรรม ชุมชนผลิตผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรในท้องถิ่น และอุตสาหกรรมชุมชนที่นำวัตถุดิบจากภายนอกมา ผลิตเพื่อตอบสนองการบริโภคและใช้สอยในชุมชน

7. **ระบบสิ่งแวดล้อม** นอกเหนือจากการเกษตรและอุตสาหกรรมที่คำนึงถึงผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อม ระบบสิ่งแวดล้อมในชุมชนยังครอบคลุมถึงสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิตระบบ สิ่งแวดล้อมจึงหมายถึงรวมถึง ดิน น้ำ ป่า อากาศ การจัดการทางกายภาพของชุมชน เช่น ถนนหนทาง แหล่งศูนย์กลางชุมชน เป็นต้น และสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตด้วย

8. **ระบบสวัสดิการชุมชน** การคิดในครั้งแรกของชุมชน คือ ชาวบ้านต้องมีสวัสดิการเหมือน ข้าราชการ เมื่อรัฐให้ไม่ได้ ชุมชนต้องดำเนินการเอง จึงมีกองทุนที่เกิดจากการนำผลกำไรของกองทุน ชุมชนต่าง ๆ มาจัดสรรเป็นค่ารักษาพยาบาลค่าทำศพ บำนาญ เป็นต้น เมื่อสำเร็จแล้วพบว่า เป้าหมาย ที่สำคัญของระบบสวัสดิการชุมชน คือ การสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตร่วมกัน หลักประกันที่ ว่านี้อาจหมายถึงรวมถึง การช่วยเหลือให้ผู้ไม่มีที่ดินทำกินมีที่ดินทำกินของตนเองได้ด้วย

9. **ระบบการรักษาสุขภาพของชุมชน** ตั้งอยู่บนฐานของความรู้ด้านการแพทย์ที่เรียกรวมว่า แผนไทย ซึ่งไม่ได้เน้นการรักษา แต่เน้นการดูแลสุขภาพ ซึ่งเชื่อมโยงตั้งแต่ ภาวะร่างกายของคน (ธาตุ) ฤดูกาล อาหารและยาสมุนไพร เกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการการผลิตในระบบเกษตรกรรม ยั่งยืนและระบบการรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชน

10. **ระบบการจัดการของชุมชน** นอกเหนือจากการที่ทุกระบบมีการจัดการของตนเองแล้ว ทั้งชุมชนจะต้องมีการจัดการรวมเพื่อให้อยู่ในทิศทางเดียวกัน ระบบการจัดการของชุมชนนี้อาจหมายถึง ถึงระบบแม่ของทั้ง 9 ระบบที่ทำให้องค์กรชุมชน(ใหม่)ที่เกิดขึ้นพัฒนาภาวะความเป็นสถาบันทางสังคม ที่สมาชิกในชุมชนพึงพาได้ทดแทนบทบาทของสถาบันหมู่บ้าน(เดิม)ที่อ่อนตัวลง ดังกรณีของกลุ่ม ออมทรัพย์ตำบลคลองเปี้ยะ หรือกลุ่มเกษตรกรทำนาโนโส เป็นต้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ขั้นตอนของเกษตรทฤษฎีใหม่

ขั้นตอนของทฤษฎีใหม่มี 3 ขั้นตอน คือ

ทฤษฎีใหม่ ขั้นที่หนึ่ง

พื้นฐานที่สำคัญของเกษตรกรที่จะปฏิบัติทฤษฎีให้ขั้นที่หนึ่ง ได้แก่ มีพื้นที่ค่อนข้างน้อย ประมาณ 15 ไร่ ค่อนข้างยากจน จำนวนสมาชิกปานกลาง (ไม่เกิน 6 คน) อยู่ในเขตใช้น้ำฝนธรรมชาติ ฝนไม่ชุกมากนัก ดินมีสภาพขุดสระเก็บกักน้ำได้ ในระยะแรกจะผลิตพอเพียงเลี้ยงตัวได้ แต่จะต้องกินอยู่อย่างประหยัด มีความขยันหมั่นเพียร มีความสามัคคี และช่วยเหลือเกื้อกูลกันกับเพื่อนบ้าน หลักการที่สำคัญของการปฏิบัติ คือรู้จักการบริหารและจัดการดินและน้ำ ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติร่วมกับการบริหารเวลา บริหารเงินทุน และกำลังคน เพื่อได้บังเกิดผลผลิตเป็นอาหารและรายได้ตลอดปี และผลจากการที่ได้ทรงคิดและคำนวณพระองค์ได้ทรงแนะนำให้แบ่งพื้นที่ออกเป็นสัดส่วนร้อยละ 30 : 30 : 30 : 10 และทำกิจกรรมดังนี้

1. **ร้อยละ 30 ส่วนแรก** ให้ขุดสระประมาณ 4.5 ไร่ สำหรับเก็บน้ำฝนธรรมชาติที่มีอยู่อย่างเหลือเฟือในฤดูฝนปกติเพื่อใช้สำหรับรดน้ำพืชที่ปลูกในฤดูฝนเมื่อฝนทิ้งช่วงแห้งแล้งการใช้น้ำจะต้องเป็นไปอย่างประหยัด โดยใช้วิธีการและเลือกพืชกับวิธีปลูกแต่ละพืชที่เหมาะสม น้ำที่เก็บในสระหากเหลือไปถึงฤดูแล้งให้ใช้ปลูกพืชอายุสั้นและราคาดี เช่น ถั่วเหลือง ถั่วเขียว ถั่วลิสง และผักต่าง ๆ ไม่ควรนำไปใช้ปลูกข้าวนาปรังเป็นอันขาด นอกจากปีใดน้ำท่วม แปลงข้าวเสียหายหมดจึงจะพิจารณาปลูกข้าวนาปรังได้เพื่อให้มีข้าวบริโภค แต่ต้องประมาณพื้นที่ปลูกข้าวให้เหมาะสมกับปริมาณน้ำที่มีอยู่ในสระ

2. **ร้อยละ 30 ส่วนที่สอง** ใช้ปลูกข้าวเนื้อที่ประมาณ 4.5 ไร่ เนื่องจากทรงมีพระราชวินิจฉัยว่า ข้าวเป็นอาหารหลัก และอาหารประจำวันของคนไทยมาแต่ ดึกดำบรรพ์และเป็นส่วนหนึ่งของความมั่นคงและมั่นใจในการดำรงชีวิต เกษตรกรไทยไม่ว่าจะโยกย้ายไปอยู่ที่ใดหรือเปลี่ยนอาชีพไปอย่างไร อย่างน้อยจะต้องมั่นใจว่ามีข้าวกินตลอดปี เพื่อให้มีเสถียรภาพด้านอาหาร ครอบครัวที่มีสมาชิก 6 คน ถ้าบริโภคข้าวเฉลี่ยประมาณคนละ 200 กิโลกรัมต่อปี จะต้องบริโภคข้าวไม่ต่ำกว่าปีละ 1,200 กิโลกรัม

3. **ร้อยละ 30 ส่วนที่สาม** เนื้อที่ 4.5 ไร่ ให้ปลูกพืชสวน ไม้ยืนต้นและพืชไร่อย่างผสมผสาน โดยมีวิธีการและชนิดของพืชที่แตกต่างกันหลากหลายกันไปแต่ละพื้นที่และขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ เช่น ภูมิภาค ฤดูกาล ตลาด และเส้นทางคมนาคม ตลอดจนประสบการณ์และ ภูมิปัญญาของเกษตรกร เป็นต้น ไม่มีสูตรตายตัวยึดหยุ่นได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4. รั้วขลอะ 10 เป็นที่อยู่ออาศัย ถนน คันดิน และสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ รวมประมาณ 1.5 ไร่ พื้นที่ส่วนนี้จะรวมคอกสัตว์เลี้ยง เรือนเพาะชำ ฉางเก็บผลิตผลเกษตร บั๊จจ่ายการผลิต และเครื่องมือเครื่องทุ่นแรง เป็นต้น อาจรวมสวนรอบบ้านด้วย

5. การเลี้ยงสัตว์ ควรเลี้ยงสัตว์บก เช่น วัวนม หมู ไก่ เป็ด และสัตว์น้ำ เช่น ปลาตะเพียน ปลาสลิด ปลานิล ปลาห้ำบิทม กุ้งก้ามกราม หอยขม เป็นต้น ให้เหมาะสมกับแรงงานทุน และพื้นที่ที่เหลือ ตลอดจนอาหารบางส่วน ที่ได้จากในแปลงพืช (ต้นพืช ำข้าว ฟางข้าว มูลสัตว์) โดยไม่เน้นเป็นรายได้หลัก แต่เพื่อเป็นรายได้เสริม เงิน และอาหารประจำวัน โดยเฉพาะปลา ซึ่งเป็นอาหาร ประจำวัน ของคนไทยที่บริโภคร่วมกับข้าวและผักมาตั้งแต่โบราณ สำหรับเทคนิคของการเลี้ยง คงจะต้องเป็นไป ตามคำแนะนำของ นักวิชาการ เช่นเดียวกับการปลูกพืช

ทฤษฎีใหม่ ขั้นที่สอง

เมื่อการทำเกษตร "ทฤษฎีใหม่" ขั้นที่หนึ่งมีมารายขึ้น และผ่านไปหลาย ๆ ปีผลผลิตและรายได้จะมีเพิ่มขึ้น เกษตรกรจำเป็นจะต้องปรับปรุงตัวเอง รวมกลุ่มกันในรูปกลุ่มสหกรณ์ และจะร่วมแรงกันในเรื่องต่างๆ เช่น

1. การผลิต (พันธุ์พืช เตรียมดินชลประทาน)
2. การตลาด (ลานตากข้าว ยู่้ง เครื่องสีข้าว การจำหน่ายผลผลิต)
3. การเป็นอยู่ (กะปิ น้ำปลา อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ ที่ผลิตไม่ได้เอง)
4. สวัสดิการ (สาธารณสุข ยารักษาโรค เงินกู้)
5. การศึกษา (โรงเรียน ทุนการศึกษา)
6. สังคม และศาสนา เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นความจำเป็นของชีวิตประจำวัน แต่ไม่อาจลงทุนลงแรงเพียงลำพังได้ จะต้องอาศัยความร่วมมือกันระหว่างเพื่อนบ้าน และของหน่วยราชการ มูลนิธิและเอกชน

ทฤษฎีใหม่ ขั้นที่สาม

เมื่อกิจการขั้นที่หนึ่งและขั้นที่สองเจริญเติบโตขึ้น จำเป็นจะต้องพัฒนากิจการต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอีก โดยติดต่อร่วมมือกับแหล่งเงินทุน (ธนาคาร) และแหล่งพลังงาน (บริษัทน้ำมัน) หรือเอกชน เพื่อดำเนินกิจการต่าง ๆ เช่น ตั้งและบริหารโรงสี ตั้งและบริหารร้านสหกรณ์ ช่วยการลงทุน ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นต้น ทั้งนี้ทั้งฝ่ายเกษตรกร และฝ่ายธนาคารกับบริษัทจะได้รับประโยชน์เกษตรกรขายข้าวในราคาสูง เช่น ธนาคารกับบริษัทซื้อข้าวในราคาต่ำเพราะรับซื้อข้าวเปลือกตรงจากเกษตรกรมาสีเอง เกษตรกรซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคได้ในราคาต่ำเพราะรวมกัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ชื่อเป็นจำนวนมาก ธนาคารกับบริษัทจะสามารถกระจายบุคลากรเพื่อไปดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ ให้เกิดผลดียิ่งขึ้น เป็นต้น

ปัจจุบันการเกษตรผสมผสาน หรือเกษตรทฤษฎีใหม่แบบประยุกต์ หลายพื้นที่ประสบความสำเร็จเลยขั้นที่หนึ่งไปมากแล้ว จึงได้เริ่มทำการเกษตร "ทฤษฎีใหม่" ขั้นที่ 2 และขั้นที่ 3 ไปบ้าง และได้รับความสำเร็จพอสมควร จึงทำให้กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตร "ทฤษฎีใหม่" ได้พัฒนาและขยายผลไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นไปตาม พระราชปณิธานและพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

การนำทฤษฎีใหม่มาปฏิบัติ

จากบทความเรื่อง "สู่การปฏิบัติจริง" ในการนำทฤษฎีใหม่มาปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่มากขึ้น ซึ่งนำมาจาก "เกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ" (2545) ได้กล่าวถึงวิธีการทำทฤษฎีใหม่สู่การปฏิบัติ ดังนี้คือ

1. การเลือกพื้นที่

พื้นที่ที่เข้าหลักเกณฑ์ของเกษตรทฤษฎีใหม่ควรมีเนื้อที่ 5-15 ไร่ มีบ้านพักอาศัยในบริเวณ มีแรงงานที่เหมาะสมและมีพื้นที่เป็นผืนเดียวกัน อยู่ในเขตเกษตรใช้น้ำฝน ฝนตกไม่ชุกนัก สภาพดินสามารถขุดบ่อเก็บกักน้ำได้ ควรอยู่ใกล้แหล่งน้ำธรรมชาติ หรืออ่างเก็บน้ำ ซึ่งสามารถนำน้ำจากแหล่งน้ำมาเพิ่มเติมในสระน้ำได้สะดวก ที่สำคัญพื้นที่ควรเป็นที่ทำนาข้าวอยู่ด้วย

2. การแบ่งสัดส่วนพื้นที่

แบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วนได้แก่ นาข้าว ไม้ผล พืชผัก สระเก็บน้ำ ที่อยู่อาศัย การแบ่งสัดส่วนไม่จำเป็นต้องเป็นสัดส่วนตายตัว แต่ให้ใกล้เคียงและยืดหยุ่นได้ตามสภาพพื้นที่ และขนาดแรงงาน ดังนี้ 30%, 30%, 30% และ 10% ตามลำดับ ในกรณีที่พื้นที่มีปริมาณน้ำฝนสูง อาจจะลดขนาดสระน้ำลงมาเหลือ 20% ก็ได้

3. การขุดสระน้ำ

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2542 : 40-42) ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการคัดเลือกพื้นที่ขุดสระน้ำเพื่อให้การสนับสนุนการขุดสระน้ำแก่เกษตรกรโดยดำเนินการดังนี้

3.1 งานตรวจสอบเบื้องต้นจากเกษตรกร

3.1.1 ตรวจสอบขนาดสระน้ำที่เกษตรกรจะต้องขุดในแต่ละแปลง ดังนี้

3.1.1.1 สอบถามขนาดของแปลงเกษตรกร

3.1.1.2 สอบถามคุณสมบัติของดินว่าจะกำหนดความลาดข้างสระอย่างไร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.1.1.3 เมื่อรู้ขนาดแปลงและความลาดข้างสระ สามารถหาขนาดของสระทั้ง ปริมาตรและพื้นที่ที่ใช้ขุดสระได้

3.1.2 สอบถามความสมัครใจของเกษตรกรที่จะต้องขุดสระน้ำตามขนาดเพื่อให้เข้า โครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่”

3.2 งานตรวจสอบในสนาม โดยใช้ช่างจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัด

3.2.1 ตรวจสอบขนาดพื้นที่รับน้ำท่าของสระ (Catchment Area) โดยจะต้องไม่น้อยกว่า 8 เท่าของขนาดพื้นที่ปากสระโดยประมาณ และสังเกตร่องน้ำหรือสัมภาษณ์หาข้อมูลปริมาณน้ำท่าใน สนามประกอบการวินิจฉัย

3.2.2 ตรวจสอบคุณสมบัติในการกักเก็บน้ำของดินบริเวณที่ขุดสระ โดยเจาะเก็บ ตัวอย่างดินทุก 50 เซนติเมตร จนถึงความลึก 3 เมตร แล้วทดสอบดินโดยวิธีดังนี้

3.2.2.1 ทดสอบดินในสนาม

- การทดสอบความซึมผ่านได้ของดิน

นำดินที่จะทดสอบมา 1 กำ ถ้าจำเป็นพรมน้ำให้เปียก เพื่อให้แน่ใจว่าดิน นั้นชื้น ขยำดินนั้นหลายครั้ง จนกระทั่งดินไม่เหนียวติดมือ แล้วคลึงดินให้เป็นเส้นเล็ก ความหนา ประมาณ 5 มิลลิเมตร และดัดงอให้เป็นวงกลมในฝ่ามือ ถ้าดินนั้นสามารถคงรูปร่างวงกลมโดยไม่แตกออกจากกัน ดินนั้นก็คือดินเหนียวที่ดี และเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการก่อสร้างสระเก็บน้ำ ถ้าดินนั้นแตก ขยำดินนั้นอีกครั้งหนึ่ง บดดินด้วยนิ้วหัวแม่มือกับนิ้วอื่นๆ ให้เป็นรูปรีแบนและยาวประมาณ 4 เซนติเมตร ถ้าไม่สามารถทำได้ ดินนั้นก็ไม่ใช่ดินดีสำหรับก่อสร้างสระเก็บน้ำ

- ทดสอบการแตกกระจายของดิน

นำดินมาปั้นเป็นลูกบาศก์ หนา 3 เซนติเมตร แล้วนำดินชิ้นนั้นใส่ลงใน น้ำใส่ๆ ปลดปล่อยทิ้งไว้ครึ่งชั่วโมง ถ้าดินชิ้นนั้นยังสามารถคงรูปร่างของมันได้ และน้ำก็ไม่ขุ่น แสดงว่าดิน นั้นไม่แตกกระจาย น้ำซึมผ่านไม่ได้ อาจจะเป็นดินดีสำหรับก่อสร้างสระเก็บน้ำ

- ดินที่ไม่เหมาะสม

ถ้าดินลึกภายใน 2 เมตร จากผิวของหลุมทดสอบ ไม่ผ่านการทดสอบ ดังกล่าวสถานที่นี้ไม่ควรได้รับการพิจารณาสำหรับการขุดสระเก็บน้ำ

3.2.2.2. ทดสอบดินในห้องทดลอง

ส่งตัวอย่างดินไปทดสอบ ในห้องทดลองของหน่วยงานต่างๆ ที่มีห้อง ทดลองและวิเคราะห์ดิน เช่น โยธาจังหวัด ศูนย์ รพช. ชลประทานจังหวัดหรือสถาบันการศึกษาในพื้นที่ หากมีเปอร์เซ็นต์ดินเหนียวเกินกว่า 20 % ถือว่าใช้ได้ เมื่อการตรวจสอบและทดสอบผ่านตามที่กล่าว แล้วข้างต้น คือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- เกษตรกรเต็มใจขุดสระน้ำตามหลักเกณฑ์โครงสร้าง“เกษตรทฤษฎีใหม่” ใกล้เคียง 30 % ของพื้นที่แปลงถือครอง

- ตำแหน่งที่ขุดสระมีพื้นที่รับน้ำทำเพียงพอ
- ดิน ณ ตำแหน่งที่ขุดสระสามารถกักเก็บน้ำได้

4. การเลือกชนิดพืช สัตว์เลี้ยง และสัตว์น้ำ

4.1 พื้นที่นาข้าว

ควรเลือกพันธุ์ข้าวและเทคโนโลยีในการผลิตที่มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และสังคมครัวเรือนของเกษตรกร เช่น เมื่อสมาชิกในครอบครัวนิยมบริโภคข้าวเหนียว ก็ควรแบ่งพื้นที่สำหรับปลูกข้าวเหนียวให้เพียงพอแก่การบริโภคตลอดปี และใช้พื้นที่นาที่เหลือจากการปลูกข้าวบริโภคไปปลูกข้าวพันธุ์อื่น ๆ ที่เป็นที่ต้องการของตลาดสำหรับเป็นรายได้ต่อไปหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ควรใช้ประโยชน์จากพื้นนาและแหล่งน้ำที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยปลูกพืชไร่อายุสั้น ชนิดพืชที่จะปลูกพิจารณาถึงแรงงานที่มีอยู่และการตลาดด้วย ชนิดของพืชที่เกษตรกรควรเลือกปลูกเป็นพืชหลังนา ได้แก่ ข้าวโพดฝักสด ข้าวโพดฝักอ่อน ถั่วลิสงถั่วเหลือง ถั่วเขียว แตงกวา แตงโม มันเทศ เผือกหอม ฯลฯ

4.2 พื้นที่ไม้ผล พืชผัก

การเลือกชนิดของไม้ผล การแปรเปลี่ยนพื้นที่นาเป็นร่องสวน เพื่อปลูกไม้ผลชนิดต่าง ๆ นั้น มีข้อควรพิจารณาดังนี้

ขนาดของร่องสวน ขึ้นอยู่กับความลุ่มของพื้นที่นาหรือระดับน้ำที่เคยท่วมมา ชนิดของพืชที่จะปลูก ต้องการระยะปลูกที่แตกต่างกันออกไป ตลอดจนเป้าหมายในการใช้ประโยชน์ของร่องสวนในการปลูกพืชแซม และเงินทุนในการขุดร่องสวน เช่น พื้นที่นาลุ่มเป็นร่องสวนควรมีความกว้าง 6 เมตร คูน้ำกว้าง 3 เมตร ลึกประมาณ 2 เมตร พื้นที่นาค่อนข้างดอน ร่องสวนกว้าง 8 เมตร คูน้ำกว้าง 3 เมตร ลึก 2 เมตร

การปลูกไม้ผลควรปลูกหลายชนิด เพื่อให้มีรายได้หมุนเวียนในหลายช่วงของปี เกษตรกรควรมีการรวมกลุ่มกันผลิต เพื่อให้มีผลผลิตพืชแต่ละชนิดในแต่ละช่วงและมีจำนวนมากพอที่จะดึงดูดพ่อค้าให้เข้ามารับซื้อในพื้นที่ ชนิดของไม้ผลที่เลือกปลูกจะต้องมีความเหมาะสมกับสภาพดินฟ้า อากาศ และตลาดในท้องถิ่นตัวอย่างของพืชสวนที่ควรปลูก ได้แก่

ไม้ผล เช่น มะม่วง มะพร้าว น้ำหอม มะขาม ขนุน ละมุด ส้ม ส้มโอ น้อยหน่า มะละกอกะท้อน ฯลฯ

ผักยืนต้น เช่น แคนบ้าน มะรุม สะเดา สะตอ เหลียง เนียง ชะอม ผักหวาน ขจร ขี้เหล็ก กระถิน ฯลฯ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผักล้มลุก เช่น พริก กระเพรา โหระพา ตะไคร้ ชিং ข่า แมงลัก สะระแหน่ มันทเทศ
ถั่วฝักยาว ถั่วพู มะเขือ

ไม้ดอก เช่น มะลิ ดาวเรือง บานไม่รู้โรย กุหลาบ รัก ซอนกลั่น ฯลฯ

สมุนไพรและเครื่องเทศ เช่น หมากรุก พริกไทย บุก บัวบก มะเกลือ ชุมเห็ด หญ้า
แฝก และพืชผักบางชนิด

ไม้ยืนต้น (ใช้สอยและเชื้อเพลิง) เช่น ไม้ มะพร้าว ตาล มะขามเทศ สะแก ทองหลาง
จามจุรี กระถิน ยูคาลิปตัส ประดู่ ชีเหล็ก ชิงชัน ยางนา ฯลฯ

4.3 พื้นที่สระน้ำ

สัตว์น้ำ ในสระควรเลี้ยงปลา กินพืช เช่น ปลานิล ปลาตะเพียน ปลาสลิด ปลาจีน โดย
เลี้ยงในสระน้ำหรือคูน้ำที่ขุดขึ้น แต่ถ้าต้องการเลี้ยงปลากินเนื้อ เช่น ปลาดุก ควรเลี้ยงในสระน้ำหรือ
บ่อปลาที่ขุดได้โดยต้องยกระดับคันบ่อให้สูงกว่าระดับน้ำที่เคยท่วม

สัตว์บก ควรพิจารณาการเลี้ยงวัวพื้นเมือง หรือวัวเนื้อ 1-2 ตัว โดยให้เล็มหญ้า
ธรรมชาติ และกินเศษเหลือของพืชที่ปลูก และอาจเลี้ยงไก่พื้นเมือง เป็ดเทศ แต่ต้องคำนึงถึงปัญหา
ที่สัตว์เหล่านี้จะไปทำความเสียหายให้กับพืชที่ปลูกโดยเฉพาะพืชผัก บริเวณขอบบ่อควรปลูกพืช
ผัก และไม้ผล เช่น มะม่วง มะพร้าว น้ำหอม กัลยวี มะละกอ เพื่อให้ประโยชน์จากที่ดินและน้ำให้มาก
ที่สุด

4.4 พื้นที่อยู่อาศัย

นอกจากบ้านพักอาศัยแล้ว ท่านควรใช้บริเวณพื้นที่ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ซึ่งควร
ประกอบด้วยสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานนั่นคือ บ่อน้ำดื่ม ล້วม คอกสัตว์ จะเป็นโค กระบือ หมู เป็ด ไก่ ที่จะ
ช่วยเราใช้ประโยชน์จากเศษพืช เศษอาหารที่เหลือ หรือเป็นอาหารของเราได้ สำหรับพืชปลูกคงจะต้อง
เป็นอาหารเสียส่วนใหญ่ ชนิดที่ร่วงจากบันไดบ้านก็สามารถเก็บกิน หรือนำมาปรุงอาหารได้หมด ดัง
คำขวัญของกรมส่งเสริมการเกษตรที่ว่า ปลูกพืชสวนครัว รั้วกินได้ ซึ่งจะช่วยให้ได้มาก โดยในแต่ละวันไม่
ต้องจ่ายเงินค่ากับข้าวเลย ถึงจะเรียกว่า เศรษฐกิจพอเพียง หรือพึ่งตนเองได้ รวมทั้งไม้ยืนต้นที่ ใบ ผล
เป็นอาหารและเป็นรมเงาได้ด้วย

5. ความสัมพันธ์ของพื้นที่ทั้ง 4

ท่านจะสามารถทำให้ผืนดินผืนน้อย ๆ ของท่าน ไม่ว่าจะ เป็น 5 ไร่ 10 ไร่ หรือ 15 ไร่ ก็ตามได้
เกิดประสิทธิผลสูงสุด นั่นก็คือการหมุนเวียนใช้ประโยชน์ของทรัพยากร ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน ทุน ปัจจัย
การผลิตหรือเศษเหลือใช้จากพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่ง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เรื่องการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่

กรมพัฒนาชุมชน (2537) ได้กล่าวถึงการแก้ไขปัญหาน้ำเพื่อการเกษตรไว้ว่าในการแก้ไขปัญหาน้ำเพื่อการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา อันเป็นมูลนิธิส่วนพระองค์นั้นแสนง่ายแต่ลึกซึ้งเพราะเป็นหนทางธรรมชาติ ในแง่สภาพแวดล้อมของเกษตรกร หากจะพิจารณาอันดับแรกมีพระราชดำริว่า

“ ธรรมชาติมันได้ปรับตัวสร้างความสมดุลระหว่างธรรมชาติ และวิถีชีวิตของมนุษย์อยู่แล้วจะเห็นได้ว่า สภาพภูมิประเทศได้ปรับตัวเองให้เป็นลักษณะ หนอง คลอง บึง เพื่อเก็บกักน้ำยามหลากมาในหน้าฝน ซึ่งทำให้มีน้ำใช้ในยามแล้งแต่มนุษย์กลับละเลยไม่ดูแลสมบัติธรรมชาติอันล้ำค่านี้ และนอกจากไม่ดูแลแล้วมนุษย์ยังมีความโลภ ที่ทำลายโครงสร้างธรรมชาตินี้ด้วย หนอง คลอง บึง จึงอยู่ในสภาพตื้นเขินจนใช้การไม่ได้หลายส่วนถูกยึดครองโดยไม่ชอบธรรม ผลสุดท้ายความทุกข์ยากก็เกิดขึ้น ยามน้ำหลากก็ไหลบ่าเพราะไม่มีหนอง คลอง บึง คอยรับรองเพื่อผ่อนคลายความรุนแรง และพอพ้นหน้าแล้งก็เกิดภาวะแห้งแล้งไม่มีปริมาณน้ำเก็บกักไว้ใช้ ”

ฉะนั้นจึงมีพระบรมราโชวาทให้ทำการบูรณะฟื้นฟูแหล่งน้ำธรรมชาติต่างๆ อีกแห่งหนึ่ง ในพื้นที่การเกษตรโดยเฉพาะน้ำฝน ชาวบ้านได้รับความทุกข์ยากที่เขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ พระองค์ได้ประสบว่าชาวบ้านต้องเอาของแหลม ๆ ทิ่มลงในดินอันแห้งกร้างเพื่อหยอดเมล็ดข้าวซึ่งเติบโตขึ้นมาอย่างยากเย็นและแสนเข็ญ เพราะต้องอาศัยน้ำค้างอันน้อยนิดมาหล่อเลี้ยงชีวิต ผลผลิตได้ข้าวเมล็ดลีบเพียง 2 - 3 ถัง ต่อ ไร่ เพียงพอที่จะใช้ยาได้เลี้ยงชีวิตชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น

พระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2535 “...หากให้ทฤษฎีสมบูรณื สระน้ำทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและเต็มความสามารถ ก็มีความจำเป็นต้องมีแหล่งน้ำใหญ่มาก่อน เพิ่มเติม...”

การมีแหล่งน้ำใหญ่มาเพิ่มเติม จะทำให้แปลงเกษตรกรรม “ ทฤษฎีใหม่ ” ลดความเสี่ยงจากฝนแล้งอย่างแน่นอนและเป็นวิธีการกระจายน้ำชลประทานและการกระจายความอุดมสมบูรณ์ชุ่มชื้นไปในพื้นที่การเกษตรมากกว่าระบบเกษตรชลประทานแบบดั้งเดิมหรือแบบประณีตกว่า 3 เท่า ปัจจุบันได้โปรดเกล้าฯ ให้กรมชลประทานสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยไผ่ สำหรับเติมแปลง “ ทฤษฎีใหม่ ” ในเขตอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์

วิศาล บุญเวส และคณะ (2542) ได้กล่าวถึงปัญหาสำคัญเกี่ยวกับเรื่องแหล่งน้ำในการดำเนินการตาม “ทฤษฎีใหม่” คือความคุ้มทุนของการลงทุนขุดสระกักเก็บน้ำ สำหรับเกษตรกรรายครัวเรือน และการสร้างแหล่งเก็บน้ำส่วนกลางและระบบจ่ายน้ำจากส่วนกลางเพิ่มเติมแก่เกษตรกรรายครัวเรือน ซึ่งขึ้นอยู่กับทางเลือกการสร้างแหล่งน้ำที่มีต้นทุนต่อหน่วยต่ำสุด ซึ่งอาจพิจารณาถึงการทดแทนกันระหว่างขนาดสระเก็บน้ำของเกษตรกรกับการสร้างแหล่งน้ำส่วนกลางและระบบจ่ายน้ำเติมแก่สระของเกษตรกร การใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพและการเลือกชนิดผลผลิตที่จะได้มูลค่าเพิ่มสูงสุดภายใต้ข้อจำกัดทรัพยากรน้ำ ความขยันขันแข็งของเกษตรกรที่จะทำการเกษตรอย่างเข้มข้น (Intensive) การ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พัฒนาความรู้ความสามารถทางเทคโนโลยีการเกษตรของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ การสร้างเสริมความสามัคคีในหมู่เกษตรกรในท้องถิ่นและความสามารถที่จะร่วมดำเนินการกับองค์กรภายนอกบนพื้นฐานของการได้ประโยชน์ร่วมกัน ทั้งนี้เป็นปัญหาในทางปฏิบัติซึ่งย่อมแปรไปตามท้องถิ่นที่จะดำเนินการ และเป็นเงื่อนไขของความเหมาะสม และความเป็นไปได้ที่ดำเนินการในแต่ละท้องถิ่น

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ศักยภาพการผลิตที่สามารถตอบสนองความต้องการบริโภคอย่างพอเพียงและสมดุลไม่ว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจจะมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร สังคมก็สามารถปรับตัวเพื่อรักษาความพอเพียงไว้ด้วยกลไกของกระบวนการจัดระเบียบทางสังคมใหม่ที่สอดคล้องและยืดหยุ่นไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลงนั้น นั่นคือ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ต่างๆ ที่เกิดขึ้นสามารถปรับตัวไปโดยรักษาความสมดุลใน 3 ลักษณะไว้ คือ ความสมดุลระหว่างสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติ ความสมดุลระหว่างสัมพันธ์ของมนุษย์กับมนุษย์ และท้ายสุดคือ ความสมดุลระหว่างกายกับจิตของมนุษย์เอง ด้วยเหตุนี้ เศรษฐกิจพอเพียงจึงมีลักษณะเป็นพลวัตมีจุดดุลยภาพที่เคลื่อนไปได้หลายระดับ (Moving equilibrium) ซึ่งจะสามารถวิเคราะห์ได้โดยผ่านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ 4 ประเภท คือ

1. การผลิต ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของการศึกษานี้ตั้งอยู่บนความเชื่ออันอยู่บนพื้นฐานปรัชญาที่ว่า ระบบเศรษฐกิจที่มนุษย์สร้างขึ้นนั้น เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ดังนั้น การผลิตจึงต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของธรรมชาติโดยคำนึงถึงการพัฒนาวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์ ไปพร้อมๆ กันด้วย ดังนั้น การผลิตโดยการนิยามของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การผลิตที่มีการใช้หรือแปรรูปปัจจัยการผลิตเพื่อผลิตสินค้าและบริการเพื่อมุ่งตอบสนองความต้องการในการอุปโภคบริโภคบนพื้นฐานของความสอดคล้อง และสมดุลกับธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้เทคโนโลยีจะต้องมีขนาดเล็กไม่ซับซ้อนจนเกินไปหรือมีขนาดที่เหมาะสมอันจะก่อให้เกิดความสมดุลกับระบบนิเวศได้ ในขณะที่เดียวกันก็เน้นความประหยัดการใช้ทุนในรูปเงินทุนและเครื่องจักรทุนไปพร้อม ๆ กับการส่งเสริมการนำแรงงานและการประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ เช่น เทคโนโลยีที่ประสานระหว่างระหว่างอุตสาหกรรม และเกษตรกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม โดยสิ่งจูงใจหรือวัตถุประสงค์เบื้องต้นของการผลิตจะต้องเป็นไปสำหรับการอุปโภคบริโภคเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ก่อนเมื่อสามารถบริโภคอย่างพอเพียงแล้ว มีส่วนเกิน (Surplus) เกิดขึ้นจึงนำมาแลกเปลี่ยนกัน นอกจากนั้นแล้วเพิ่มให้เกิดประสิทธิภาพการผลิตและส่วนเกินรวมทั้งสร้างอำนาจต่อรองให้เกิดขึ้นอย่างยุติธรรม การผลิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจึงสร้างระบบการจัดการในการแบ่งปันและร่วมมือกัน ซึ่งแม้ว่าจะมีการแข่งขันกันบ้าง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แต่มนุษย์ก็สามารถที่จะเรียนรู้และร่วมมือกัน แบ่งปันทรัพยากรหรือปัจจัยการผลิตเพื่อสร้างสรรคระบบการทำงานที่สร้างความพอใจและความสุขให้แก่ทุกคนได้

2. การบริโภค เช่นเดียวกับการผลิต แนวคิดเกี่ยวกับการบริโภคของเศรษฐกิจพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของระบบคุณค่าและโลกทัศน์ที่มองว่า แม้การบริโภคมีความใกล้ชิดกับ “ความต้องการของมนุษย์” อันไม่มีที่สิ้นสุด แต่มนุษย์ก็สามารถกำหนด และสร้างระบบการจัดการเพื่อขอบเขตการบริโภคไปสู่จุดมุ่งหมายแห่งคุณภาพชีวิตของตนได้โดยการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบทางสายกลาง คือ รู้จักประมาณและรู้จักความพอดี ดังนั้นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ จึงเป็นเพียงเครื่องมือ(Means) มิใช่เป้าหมาย (Ends) ของมนุษย์ การบริโภคที่เหมาะสมจึงเป็นการที่มนุษย์ เปลี่ยนแปลงค่านิยม จากความต้องการโดยไม่มีที่สิ้นสุด มาเป็นความต้องการแบบพอเพียง

3. การแลกเปลี่ยน ตามแนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียงนั้น การแลกเปลี่ยนควรตั้งอยู่บนพื้นฐานความยุติธรรมเพื่อให้สมาชิกทุกคนสามารถเข้าถึงและได้รับผลผลิตมาตอบสนองความต้องการในการอุปโภคบริโภคได้อย่างพอเพียงโดยไม่มีการเอาเปรียบหรือมุ่งแข่งขันกันเพื่อแสวงหากำไร แต่เพียงอย่างเดียว การนำไปสู่กิจกรรมแลกเปลี่ยนที่มีลักษณะดังกล่าวนี้ จึงจำเป็นต้องเริ่มต้นจากการสร้างแบบแผนและระบบความสัมพันธ์ของการแลกเปลี่ยนและการกระจายสินค้าให้อยู่บนพื้นฐานของความยุติธรรมและการมีอำนาจการต่อรอง เช่น การรวมตัวกันการสร้างกลไกการจัดการให้ชุมชนมีอำนาจการต่อรองในลักษณะต่างๆไม่ว่าจะเป็น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์ ฯลฯ เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ในการแลกเปลี่ยนที่มีความเท่าเทียม มีอำนาจต่อรองอันจะสามารถนำไปสู่ความพอเพียง และพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด

4. การจัดสรรผลผลิต นับว่าเป็นกิจกรรมสำคัญที่จะนำไปสู่ความพอเพียงเช่นเดียวกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆ การจัดสรรผลผลิตที่มีประสิทธิภาพและมีความเหมาะสมตามแนวความคิดของเศรษฐกิจมุ่งเน้นไปที่แนวคิดพื้นฐานที่ว่าสัดส่วนของผลประโยชน์ต่างๆที่บุคคลได้รับจากการมีส่วนร่วมในการผลิตจะต้องจัดสรรและกระจายไปสู่เจ้าของปัจจัยการผลิตหรือสมาชิกสังคมต่างๆอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

กระบวนทัศน์ ตามแนวพระราชดำริ “ ทฤษฎีใหม่ ”

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2542 : 1-2) ได้นำพระราชดำรัสขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระราชทานข้อคิดให้คนไทยแสวงหาวิถีชีวิตที่เป็นแบบพออยู่พอกินหรือพอเพียงเพื่อเผชิญกับวิกฤตเศรษฐกิจ ตามที่ทรงมีพระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 เกี่ยวกับการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิด “พออยู่ พอกิน” นี้เป็นแนวคิดที่พระองค์ทรงมีพระราชดำริมาช้านานและได้เอกละเอียดเป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พระราชทานกระแสรับสั่งเตือนสติรัฐบาลและประชาชนมาแล้วหลายโอกาส ดังเช่นในปี 2517 ที่ทรงชี้ให้เห็นว่า “ประเทศอื่นเขาจะพัฒนาไปอย่างไรก็เป็นเรื่องของเขา สำหรับประเทศของเรานั้น ความสำคัญอยู่ที่ประชาชนมีความพออยู่พอกินและมีความมั่นคง” ซึ่งเป็นแนวคิดหนึ่งของการพัฒนาอย่างพอเพียงที่ทรงพระราชทานให้รัฐบาล เกษตรกรและสาธารณสุขชนน้อมรับใส่เกล้าและนำไปปฏิบัติเพื่อให้มีความเป็นอยู่แบบพอมีพอกินต่อไป

ซึ่งได้กล่าวถึงสาระสำคัญของทฤษฎีใหม่ในแง่ของกระบวนการทัศน์ แนวคิดและหลักการการจัดการพัฒนาตลอดจนมุมมองที่มีต่อการพัฒนาของเกษตรกร เพื่อที่จะนำมาจัดระบบความรู้ความเข้าใจที่เกี่ยวกับการบริหารการพัฒนาและเพื่อกระตุ้นให้มีการนำประเด็นความคิดหลักของทฤษฎีใหม่ไปคิดต่อให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ได้กล่าวไว้ทั้งในส่วนที่เป็นการพัฒนาความรู้ที่เป็นวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาและการนำไปประยุกต์ปฏิบัติ ทั้งในระดับนโยบายและการบริหารจัดการการพัฒนา

ได้ทำการพิจารณาทฤษฎีใหม่ใน 3 ประเด็นใหญ่ ดังนี้

1. ระบบคุณค่า ค่านิยม แนวคิด หรือกระบวนการทัศน์ที่มีต่อชีวิตและโลกและต่อการพัฒนาและการจัดการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. ยุทธศาสตร์การจัดการพัฒนาในระดับเอกชน

3. การนำหลักการจัดการพัฒนาตามแนวทฤษฎีใหม่ไปใช้ในการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการเผชิญวิกฤติเศรษฐกิจ

ทฤษฎีใหม่คือ ทฤษฎีการพัฒนาเป็นแบบแผนที่เสนอวิธีการแก้ปัญหาการทำมาหากินของเกษตรกรรายย่อย โดยใช้ความรู้ความเข้าใจในความจริงทางกายภาพ ชีวภาพ โดยเฉพาะน้ำและดิน ความจริงทางสังคม วัฒนธรรมและจริยธรรมมาจัดการแก้ปัญหา ความแห้งแล้งและการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรกรรม การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ขณะเดียวกันก็มีน้ำใช้ตลอดปี เพื่อให้เกษตรกรพ้นจากความอดอยาก ให้พออยู่พอกินและมีศักยภาพความพร้อมทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อที่ประชาชนจะมีสภาพกินดีอยู่ดีในอนาคต

ทฤษฎีใหม่เป็นหนึ่งในบรรดาแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาด้านอื่นเนื่องมาจากพระราชดำริที่เกิดจากพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถในทางที่ได้ทรงคิดค้น ดัดแปลง ปรับปรุงและแก้ไขให้การพัฒนาโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นงานที่ดำเนินการไปได้โดยง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อน และสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่และระบบนิเวศน์โดยส่วนรวมของธรรมชาติ

สมเด็จพระสันตปาปา (2541) ได้ให้หลักการของกระบวนการทัศน์ในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ไว้ว่ามีใช้สามารถนำมาใช้ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเท่านั้นหลักการ เกษตรทฤษฎีใหม่ยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในระดับมหภาค การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตลอดจนการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พัฒนากระบวนการผลิต การเกษตรรูปแบบอื่นได้อย่างดีเช่น การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจอย่างเช่นทุกวันนี้ ต้องการฐานของการผลิตระดับ“รากหญ้า”ที่แข็งแกร่งสามารถสร้าง “ภูมิคุ้มกัน” เหมาะสมที่สุด นอกจากนี้ในภาวะที่ประเทศต้องเผชิญกับปัญหาการว่างงานในขณะนี้ เกษตรทฤษฎีใหม่ สามารถเป็นรูปแบบเพื่อบรรเทาปัญหาด้านสังคมอันเนื่องมาจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ในเชิงการรวมกลุ่มสร้างความสามัคคี อันจะนำไปสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างยั่งยืนต่อไป นอกจากนี้กระบวนการทัศน์แล้วทฤษฎีใหม่ก็เกี่ยวเนื่องไปถึงการยอมรับหรือไม่ยอมรับกับสิ่งใหม่หรือนวัตกรรมใหม่

นวัตกรรมและการยอมรับ (Adoption of Innovations)

การเรียนรู้เรื่องการส่งเสริมการเกษตร ย่อมไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้แก่เกษตรกรได้ เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านการพัฒนาตัวเกษตรกร สภาพเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนสภาพความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้ดียิ่งขึ้น งานส่งเสริมการเกษตรเป็นการนำสิ่งที่ปฏิบัติได้ไปมอบให้แก่เกษตรกรไปสอนไปแนะนำให้แก่เกษตรกรเกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาผลผลิตให้สูงขึ้น การสร้างการยอมรับ การทำให้เกษตรกรยอมรับสิ่งปฏิบัติใหม่นั้นเป็นเรื่องยากพอสมควร หากไม่ได้คำนึงถึงหลักการ และวิธีการสร้างการยอมรับให้เกิดขึ้นในขณะที่ได้ดำเนินการส่งเสริมหรือถ่ายทอดเทคโนโลยีให้แก่เกษตรกรผู้รับไปปฏิบัติได้มีผู้ศึกษาและตั้งทฤษฎีของการยอมรับไว้หลายแห่งมากด้วยกัน ดังนั้นการเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการถ่ายทอดเทคโนโลยีหรือวิธีส่งเสริม ย่อมจะต้องมีความสัมพันธ์ถึงการยอมรับสิ่งปฏิบัติใหม่หรือนวัตกรรมรวมอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น

ความหมายของนวัตกรรม

จากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 429) ได้ระบุว่านวัตกรรม คือ การผสมระหว่างคำว่า “นวัตกรรม” ซึ่งแปลว่า ใหม่ และ “กรรม” แปลว่า กิจการ การงาน การกระทำ จึงทำให้ความหมายของ “นวัตกรรม” คือ การกระทำที่ใหม่ทั้งทางกาย ทางใจ คือทางด้านความคิด และทางวาจา ที่เป็นแนวใหม่ หรือแปลกใหม่กว่าที่เป็นอยู่เดิม

H.G Bennett (1953 : 7) ได้กล่าวถึงความหมายของนวัตกรรมไว้ว่าเป็นเรื่องราวของสิ่งต่าง ๆ ที่กว้างขวาง อาจเป็นแนวความคิดใหม่ การปฏิบัติใหม่ ที่สามารถมองเห็นได้ สัมผัสได้ และไม่ได้ ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้า รวมถึงพฤติกรรม ที่ประพจน์ที่ประพจน์ตามสังคมวัฒนธรรมต่าง ๆ และสิ่งทีประดิษฐ์ใหม่ ๆ ทั้งที่ไม่เป็นวัตถุ ได้แก่ ความเชื่อ ความนึกคิด ความศรัทธา ซึ่งเป็นเรื่องใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคล

จิระวัฒน์ วงศ์สวัสดิวัฒน์ (2529 : 3) ได้ให้ความหมายของนวัตกรรมทางการเกษตรไว้ว่าเป็น “แนวคิดวิธีการ วัสดุอุปกรณ์แบบใหม่ที่นำมาใช้ในการเกษตร เช่น พันธุ์พืชใหม่ ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

และเครื่องทุนแรงต่างๆ ตลอดจนวิธีการเพาะปลูก การบำรุงรักษา รวมถึงการเก็บเกี่ยวแบบใหม่" โดยเน้นความคิดใหม่ๆ ในงานด้านการเกษตรที่ยังไม่มีผู้ที่เคยใช้มาก่อน หรือทำกันตามแนวความคิดใหม่เพื่อความเหมาะสมกับการเกษตร

ฉัตริน บุญเกิด (2544 : 159) อ้างถึง วิเชียร จิตทรัพย์ ว่าได้ให้ความหมายของนวัตกรรมไว้ว่า เป็นแนวคิดและวิธีการใหม่ๆ ที่อาจเป็นสิ่งใหม่ทั้งหมด หรือบางส่วน หรือเกิดจากการศึกษาเพิ่มเติมเพื่อปรับปรุงสิ่งที่เคยปฏิบัติมาแต่เดิมที่จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

โดยสรุปว่า นวัตกรรม (Innovation) หมายถึง ความคิด การกระทำหรือสิ่งของ ซึ่งบุคคลเห็นว่าเป็นของใหม่ ซึ่งของใหม่ในที่นี้จะนับเวลาตั้งแต่วันแรกพบหรือไม่ ขึ้นอยู่กับการยอมรับว่ามันเป็นของใหม่สำหรับเขา "นวัตกรรม" คำว่าใหม่ในนวัตกรรมนี้ไม่จำเป็นจะต้องเป็นของใหม่หรือความรู้ใหม่เสมอไป บุคคลอาจจะมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้นมาแล้วชั่วระยะเวลาหนึ่ง แต่ยังไม่ได้พัฒนาทัศนคติที่ชอบหรือไม่ และจะรับหรือปฏิเสธ "ความใหม่" ของนวัตกรรม จึงอาจมีความใหม่ในเรื่องของความรู้ที่ทัศนคติหรือเกี่ยวกับการตัดสินใจที่จะได้ใช้นวัตกรมนั้น

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการยอมรับนวัตกรรม

พงษ์ศักดิ์ อังสิทธิ์ (2527 : 52) อ้างถึง Roger ว่าได้เสนอความคิดเห็นถึงขบวนการตัดสินใจยอมรับหรือไม่ยอมรับนวัตกรรม (Innovation Decision Process) ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอนด้วยกัน ดังนี้ คือ

1. ขั้นความรู้ (Knowledge)
2. ขั้นความรู้สึก (Persuasion)
3. ขั้นตัดสินใจ (Decision)
4. ขั้นยืนยัน (Confirmation)

ขั้นความรู้ (Knowledge) คือขั้นตอนที่บุคคลได้รู้จักกับนวัตกรรมเป็นครั้งแรก และได้แสวงหาความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับนวัตกรรมนั้น ในขั้นนี้ไม่มีข้อถกเถียงกันในบรรดานักวิจัยว่าบุคคลเกิดความต้องการที่จะใช้นวัตกรรมก่อนจึงแสวงหาความรู้จักกับนวัตกรรมหรือว่าบุคคลเกิดการความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมก่อนแล้ว จึงเกิดความต้องการที่จะใช้นวัตกรรม ซึ่งเป็นข้อถกเถียงที่หาข้อยุติยังไม่ได้ เพราะจากการวิจัยที่ผ่านมาพบว่าในบางกรณีบุคคลได้รู้จักนวัตกรรมก่อน จึงเกิดความต้องการที่จะใช้นวัตกรมนั้น

ขั้นความรู้สึก (Persuasion) เป็นที่บุคคลเกิดความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบการยอมรับนวัตกรรมนั้นหรือคือขั้นที่บุคคลมีทัศนคติที่ดีหรือไม่ดีต่อทัศนคตินั้นเอง ความสำคัญของขั้นนี้จึงเป็นเรื่องของการสร้างความรู้สึกหรือทัศนคติต่อนวัตกรรมของบุคคล

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในขั้นนี้บุคคลจะมีความผูกพันทางจิตใจกับนวัตกรรมมากขึ้น เขาจะแสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับนวัตกรรมต่างๆ อย่างกระตือรือร้น บุคลิกภาพและบรรทัดฐานทางสังคมของเขาอาจจะส่งผลต่อการแสวงหาข้อมูล ว่าเขาได้ข้อมูลมาอย่างไร และเขาตีความหมายข้อมูลนั้นว่าอย่างไร และในการสร้างทัศนคติที่มีต่อนวัตกรรมนั้นขึ้นมาจะต้องนำข้อมูลมาจะต้องนำข้อมูลเหล่านี้เข้ามาพิจารณาพร้อมกับสภาพการณ์ส่วนตัวของเขาทั้งในปัจจุบันและในอนาคตว่าการที่เขาจะรับนวัตกรรมนั้นมาใช้จะก่อให้เกิดผลดีหรือผลเสียอย่างไรทั้งในปัจจุบันและในอนาคตของเขา

บุคคลที่จะรับรู้ว่าการนวัตกรรมทุกอย่างมีลักษณะการเสี่ยงรวมอยู่ด้วยเพราะเขาไม่แน่ใจว่าผลของการใช้นวัตกรรมนั้นเป็นอย่างไร เขาจึงต้องการเสริมแรง (Reinforcement) ของทัศนคติของเขาที่มีต่อนวัตกรรมนั้น เขาจะแสวงหาแรงเสริมนี้ได้จากเพื่อนๆ ของเขาโดยนำเรื่องราวเหล่านี้ไปปรึกษาหารือหรือการติดต่อกันระหว่างบุคคล บรรทัดฐานทางสังคมจึงมีเขามามีบทบาทมากในขั้นนี้ เพราะจะทำให้บุคคลมีทัศนคติที่ดีหรือไม่ดีต่อนวัตกรรมนั้นได้มาก

ขั้นตัดสินใจ (Decision) ในขั้นนี้บุคคลได้ผ่านกิจกรรมต่างๆ มาจนถึงการที่จะต้องตัดสินใจว่าจะยอมรับหรือไม่ยอมรับนวัตกรรม การตัดสินใจนี้รวมถึงการตัดสินใจว่าจะลองใช้นวัตกรรมหรือไม่ด้วย ถ้านวัตกรรมนั้นเป็นสิ่งที่สามารถทดลองได้ บุคคลส่วนมากจะไม่ยอมรับนวัตกรรมก่อนที่จะได้ทำการทดลองดูเสียก่อนเพื่อดูว่าจะเป็นประโยชน์แก่ตัวเขามากน้อยเพียงใดและเหมาะสมกับสภาพการณ์ของตัวเองหรือไม่ การทดลองดูเป็นจำนวนน้อยๆ กันนี้จะช่วยให้เกิดการตัดสินใจยอมรับมากขึ้น และมีความสำคัญในฐานะที่ทำให้บุคคลเห็นว่าการรับนวัตกรรมนั้นมีการเสี่ยงน้อยลงเพราะได้เห็นผลของการใช้นวัตกรรมนั้นแล้ว ลักษณะทางจิตวิทยาที่สำคัญที่สุดในขั้นนี้ก็คือแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ความกลัว และการรับรู้ความเป็นไปได้ที่จะประสบความสำเร็จ ถึงแม้ว่าจะเป็นที่เชื่อกันว่าทัศนคติกับพฤติกรรมมีความสอดคล้องกัน แต่จากผลการวิจัยเกี่ยวกับทัศนคติกับการยอมรับนวัตกรรมนั้นพบว่ามีความสัมพันธ์กันต่ำ

ขั้นยืนยัน (Confirmation) ในขั้นนี้บุคคลจะแสวงหาแรงเสริม (Reinforcement) เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจของเขา แต่เขาอาจจะเปลี่ยนการตัดสินใจเป็นตรงข้ามถ้าเขาได้รับข้อมูลที่ขัดแย้งกับข้อมูลเดิมที่เขาได้รับมาขั้นยืนยันนี้จะเกิดขึ้นหลังจากการตัดสินใจชั่วระยะเวลาหนึ่งในช่วงเวลานี้บุคคลจะหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง (Dissonance) หรือลดความขัดแย้งลงถ้ามันเกิดขึ้น การให้การศึกษาอบรมเพิ่มเติมการเอี่ยมเอียนให้คำแนะนำของผู้เผยแพร่รวัตกรรมก็พอจะเทียบได้กับขั้นยอมรับอย่างถาวรต่อไปนั่นเอง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กรมวิชาการเกษตร (2530:110-113) ได้เสนอกระบวนการยอมรับนวัตกรรมหรือวิธีการปฏิบัติ
แผนใหม่ไว้ 5 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นการรับรู้ (Awareness Stage) เป็นการรับรู้ว่ามีสิ่งใหม่ๆเกิดขึ้นแล้ว การรับรู้ไม่มีเพียงแค่
แค่ให้เกษตรกรได้ยิน ได้ฟังสิ่งใหม่ๆเท่านั้น เนื่องจากการได้ยินได้ฟังอาจจะไม่สามารถทำให้เกษตรกร
เชื่อถือได้ ดังนั้นในขั้นแรกนี้เราจะต้องมีการสาธิตผลให้เกษตรกรเห็นจริงด้วย
2. ขั้นมีความสนใจ (Interest Stage) ในขั้นนี้การที่บุคคลจะเกิดความสนใจในวิธีการ
แผนใหม่ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นมีความเชื่อว่าตนจะสามารถนำวิธีการนั้นไปใช้ปฏิบัติการจริงได้
3. ขั้นประเมินคุณค่า (Evaluation Stage) เมื่อเกษตรกรมีความสนใจในวิทยาการแผนใหม่
แล้วเขาก็เริ่มพิจารณา ประเมินคุณค่าของการปฏิบัติแผนใหม่นั้น ก่อนที่จะตัดสินใจว่าควรจะทดลอง
ปฏิบัติหรือไม่
4. ขั้นเริ่มการทดลองปฏิบัติ (First Trial Stage) ในขั้นตอนนี้เกษตรกรจะต้องเตรียมวัสดุที่
จำเป็น ต้องใช้การเรียนรู้ให้เกิดทักษะ ในการปฏิบัติตามวิธีแบบแผนใหม่นั้น เตรียมสถานที่ แรงงาน
ต้นทุนเพื่อการทดลองนี้แล้วค่อยดูผลต่อไป
5. ขั้นนำมาใช้ต่อไปเรื่อยๆ (Repeated Use Stage) หรือคงไม่ใช้อีกต่อไป (Rejection Stage))
ในขั้นตอนนี้ขึ้นอยู่กับว่า เกษตรกรจะมีการยอมรับหรือไม่ยอมรับ ถ้ามีการยอมรับก็จะเกิดการนำมาใช้
เรื่อยไป แต่ถ้าไม่มีการยอมรับนวัตกรรมนั้นก็เกิดการงดใช้นวัตกรรมนั้นต่อไป

ดิเรก ฤกษ์หรัย (2524 : 101) อ้างถึง Roger and Shoemaker เกี่ยวกับทฤษฎีการยอมรับว่า
การยอมรับเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นทางจิตใจภายในบุคคล เริ่มจากได้ยินเรื่อง วิทยาการ หรือ
เทคโนโลยีใหม่ๆจนกระทั่งยอมรับเทคโนโลยีนั้นไปใช้อย่างเปิดเผยในที่สุด ซึ่งสามารถเขียนเป็น
แผนภูมิโครงสร้างกระบวนการยอมรับได้

ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรม (Factor Affecting the Adoption of Innovation)

ดิเรก ฤกษ์หรัย (2524:124 -134) ได้กล่าวไว้ว่าปัจจัยต่างๆที่มีผลให้บุคคลยอมรับง่ายหรือ
ยาก เร็วหรือช้า ขึ้นอยู่กับสิ่งต่อไปนี้

1. ข้อดีของงานที่เทียบเคียงกันได้ (Relative advantage) หมายถึงวิทยาการใหม่หรือของใหม่
ที่ดีกว่าของเก่าเมื่อเปรียบเทียบกัน
2. สอดคล้องกับความคิดเห็นของคน (Compatibility) หมายถึง วิทยาการแผนใหม่มีความ
สอดคล้องกับค่านิยมและประสบการณ์ในอดีตของผู้ยอมรับ
3. ความยุ่งยากซับซ้อน (Complexity) หมายถึง วิทยาการใหม่นั้นไม่ยุ่งยากซับซ้อนต่อการทำ
ความเข้าใจและต่อการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างถึงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ห้องสมุดคณะเทคโนโลยีการเกษตร

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ ลาดกระบัง

4. สามารถแยกเป็นส่วนย่อยได้ (Divisibility) หมายถึง ระดับเทคนิควิทยาการสามารถแยกย่อยไปทำการทดลองได้ จะทำให้มีการยอมรับมากกว่าไม่สามารถแยกย่อยไปทำการทดลองได้

5. สามารถถ่ายทอดให้เข้าใจได้ (Communicability) หมายถึง ระดับที่ผลของวิทยาการแผนใหม่สามารถแพร่กระจายถ่ายทอดถึงผู้อื่นได้

ฉัตริน บุญเกิด (2544:197-198) อ้างถึง นรินทรชัย พัฒนพงศา ไว้ว่า ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับปฏิบัติมี 4 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยของผู้รับนวัตกรรม เป็นปัจจัยเฉพาะของแต่ละบุคคล ซึ่งย่อมมีความแตกต่างกันออกไป และมีส่วนส่งผลให้มีการยอมรับนวัตกรรมต่างกัน

2. ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม สังคมใดมีระเบียบข้อบังคับที่ยอมให้บุคคลมีพฤติกรรมต่างจากบุคคลอื่นๆ ได้มากก็มีโอกาสรับนวัตกรรมได้ดีกว่าสังคมที่มีระบบชัดเจนให้สมาชิกจำกัดอยู่ตามกรอบหรือสภาพทางวัฒนธรรมหรือขนบธรรมเนียมต่างๆที่ไม่สอดคล้องกันกับนวัตกรรมนั้นก็จะเป็นตัวเหนี่ยวรั้งต่อการยอมรับนวัตกรรม

3. ปัจจัยเกี่ยวกับลักษณะของนวัตกรรม ได้กล่าวถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับนวัตกรรม คือ

3.1 ค่าใช้จ่ายและผลตอบแทน

3.2 ความยุ่งยากซับซ้อนของการปฏิบัติการ

3.3 นวัตกรรมที่ทดลองได้ง่าย

3.4 นวัตกรรมที่สามารถสังเกตเห็นได้ชัด

3.5 ความสอดคล้องของนวัตกรรม

3.6 นวัตกรรมนั้นสามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่น

ทัศนีย์ แก้วสว่าง (2519) ได้ทำการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ความทันสมัยทางการเกษตร (Agricultural Innovation) พบว่าเกษตรกรยอมรับนวัตกรรมเนื่องจากเหตุผลหลายประการประกอบกัน เช่น เห็นผลจากเพื่อนบ้านหรือการสาธิตของเจ้าหน้าที่มาแล้ว การเข้าเป็นสมาชิกโครงการพัฒนาผลผลิตตามโครงการของรัฐที่ดำเนินอย่างมีประสิทธิภาพ บุคคลที่มีบทบาทต่อการยอมรับนวัตกรรม คือเพื่อนบ้านและพ่อค้าคนกลาง ส่วนเจ้าหน้าที่ส่งเสริมมีน้อยไม่ใกล้ชิดกับเกษตรกร การบริหารของรัฐในการทำให้เกษตรกรยอมรับนวัตกรรมกระทำ ช้าช้าและบางครั้งขัดแย้งกัน ปัญหาในการสกัดกั้นการยอมรับรับนวัตกรรมคือการขาดแคลนเงินทุน อายุสูงของเกษตรกรและความไม่เพียงพอของเจ้าหน้าที่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บุญธรรม คำพอง (2520) ได้ศึกษาถึงความแตกต่างระหว่างผู้ยอมรับและผู้ไม่ยอมรับวิทยาการ
 แผนใหม่ ศึกษาสภาพในเขตโครงการมูลนิธิบูรณะชนบทว่าตัวแปรที่มีผลต่อการยอมรับวิทยาการ
 แผนใหม่แตกต่างกันคือ ระดับการศึกษาสมรรถนะการศึกษาของเกษตรกร จำนวนเนื้อที่ถือครองที่ดิน
 ระดับรายได้จากการเป็นเจ้าของเครื่องทุ่นแรง การรู้ข่าวสารมากกว่ากลุ่มที่มีปริมาณเหล่านี้มากกว่า
 กลุ่มที่มีปริมาณเหล่านี้มาก มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับกลุ่มที่มีปริมาณดังกล่าวนี้
 ด้วย

Janghare Y. N.(1962) ได้ศึกษาในประเทศอินเดีย รายงานว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการ
 ยอมรับสิ่งปฏิบัติใหม่ ๆ ในฟาร์มอย่างมีข้อสำคัญทางสถิติ คือ

1. การติดต่อของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม
2. สภาพทางเศรษฐกิจ
3. การศึกษา
4. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่มสังคม

กิตติมา ศักดิ์เพชรพลอย (2544) ได้อ้างถึงบุคคล 2 ท่านที่ให้แนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่ม
 สังคม ไว้ ณ ที่นี้คือ

Horton and Hunt ได้ให้ความหมายของกลุ่มสังคมไว้ว่า กลุ่มสังคมคือ กลุ่มคนที่ไม่เพียงแต่มี
 ความใกล้ชิดกันทางร่างกายเท่านั้น แต่จะต้องมีการกระทำต่อกันทางสังคม มีการไว้ การตอบสนองซึ่ง
 กันและกัน มีการติดต่อสัมพันธ์กันตามสภาพและบทบาท มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีความเชื่อใน
 ด้านค่านิยมร่วมกันหรือคล้ายคลึงกัน ตัวอย่างของกลุ่มสังคม เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อน
 กลุ่มข้าราชการ กลุ่มอาชีพ กลุ่มเชื้อชาติ เป็นต้น

โสภา ชูพิกุลชัย ได้ให้ความหมายของกลุ่มไว้ว่า กลุ่มคือ บุคคลตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป มารวมกัน
 มีการแสดงพฤติกรรมตอบโต้สัมพันธ์กัน ทุกๆกลุ่มที่เกิดขึ้นมานั้น จะมีความผูกพันกัน อาจจะเป็น
 โครงสร้างหรือทางจิตใจ สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มอาจจะประสบความสำเร็จหรืออาจมีความคิดเห็น
 สอดคล้องกันได้ กลุ่มทุกกลุ่มจะต้องมีระบบ การดำเนินงานในกลุ่มจะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

จากแนวคิดข้างต้นผู้วิจัย ก็ได้ให้ความหมายของกลุ่มสังคมไว้ว่า การอยู่รวมกันของกลุ่มคนใน
 สังคมใดสังคมหนึ่ง หรือชุมชนใดชุมชนหนึ่งที่มีการทำกิจกรรมคล้ายกันหรือแตกต่างกันก็ได้แต่คนใน
 สังคมมีความสัมพันธ์กัน พึ่งพาอาศัยกันในการร่วมทำกิจกรรมของกลุ่ม

แนวคิดของการมีส่วนร่วม

กิตติมา ศักดิ์เพชรพลอย (2544) อ้างถึง ณรงค์ ศรีสวัสดิ์ ไว้ว่าได้กล่าวถึงปัจจัยสองประการของการมีส่วนร่วมทางสังคม คือ เกษตรกรรู้สึกพอใจในโครงการและมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของโครงการ ซึ่งจะทำความสมควรใจเข้าร่วมในกิจกรรมของโครงการได้มากกว่า และเมื่อเสร็จสิ้นโครงการแล้วก็มีโอกาสในการรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อปฏิบัติงานพัฒนาอย่างต่อเนื่องไปได้

กิตติมา ศักดิ์เพชรพลอย (2544)อ้างถึง ยูวัฒน์ วุฒิเมธี ได้ให้ความหมายว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเป็นการเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้เข้าร่วมในการริเริ่ม การพิจารณา การตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันเป็นผลกระทบมาถึงตัวเกษตรกรเอง และการที่สามารถทำให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาและนำมาซึ่งความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ชินรัตน์ สมสืบ (2539 : 21-24) อ้างถึง นิรันดร์ จงวุฒิวะสน์ ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การทำงานร่วมกลุ่ม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความร่วมมือร่วมใจโดยกระทำการดังกล่าวในห้วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่ทรงประสิทธิภาพ คือ ถูกจังหวะและเหมาะสมกับทั้งกระทำการดังกล่าวด้วยความรู้สึกผูกพันให้ประจักษ์ว่าเชื่อถือได้ แสดงว่าการมีส่วนร่วมเป็นผลของความร่วมมือร่วมใจ การประสานงานและความรับผิดชอบ

ชินรัตน์ สมสืบ (2539 : 21-24) อ้างถึง โสสิต บันเปี่ยมราษฎร์ ได้กล่าวว่าการพัฒนาชนบทในระยะเวลาต่อไปต้องเปิดทางเลือกให้เกษตรกรไม่ใช้การขึ้นจากภาครัฐ ไม่ใช่การทำให้สังคมเกษตรกรเป็นสังคมหมู่บ้านโดยไม่ต้องติดต่อกับใคร เพราะกระแสนี้ไม่ถูกต้อง และไม่เป็นที่ธรรมชาติ เพราะจุดเริ่มต้นเราเดินมาอยู่ในทิศทางที่จะเข้าหาระบบเศรษฐกิจตลอดเวลา การพัฒนาชนบทในทศวรรษหน้าจึงควรพูดถึงการที่ชนบทจะเข้ามามีส่วนร่วมกับสังคมส่วนใหญ่อันเป็นระบบตลาด(Market System) ได้อย่างไร ฉะนั้นจึงควรเปิดทางเลือกให้เพิ่มมากขึ้นแก่คนในชนบท คือการนำแนวคิดของ“แผนการผลิตของเกษตรกร” ไปใช้โดยต้องทำติดต่อกัน เป็นการให้เกษตรกรมีส่วนร่วม และการมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการแบ่งแยกภารกิจในการตัดสินใจ ไม่ใช่เพียงกันว่าเรื่องไหนเป็นบทบาทของใคร รัฐจึงมีหน้าที่ในการหาทางเลือกลงไปให้เร็ว ทัวถึง เพื่อให้เกษตรกรตัดสินใจในเรื่องที่ยากขึ้นเรื่อยๆได้ และในที่สุดแล้วเขาจะพึ่งตนเองได้

วิฑูรย์ บัญญากุล (2542) สรุปไว้ว่า การมีส่วนร่วมของเกษตรกร คือการที่เกษตรกรผู้ได้รับประโยชน์และ/หรือ ผลกระทบโดยตรงจากการพัฒนามีสิทธิในการกำหนดทิศทางของการพัฒนาได้

ผู้ศึกษาคิดว่าการนำแนวคิดการมีส่วนร่วมมาวิเคราะห์จะทำให้เห็นแนวการทำงานของเกษตรกรในภาคชนบทที่เป็นผู้เลือกที่จะดำเนินการเกษตรแผนใหม่ที่ไม่ส่งผลเสียต่อคุณภาพชีวิตของตนเองและสิ่งแวดล้อม โดยผู้ศึกษาจะนำแนวคิดเรื่องในการมีส่วนร่วมมาอธิบายถึงกระบวนการรวมกลุ่มในการทำกิจกรรม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

กิตติมา ศักดิ์เพชรพลอย (2544) ได้อ้างถึงบุคคลต่อไปนี้ในการให้แนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไว้ ณ ที่นี้คือ

ทิตยา สุวรรณะชฎ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเปลี่ยนแปลง หมายถึง ความแตกต่างที่เกิดขึ้นระหว่างเวลาหนึ่งถึงอีกเวลาหนึ่ง นอกจากนั้นยังหมายถึงความแตกต่างที่เกิดขึ้นในทางวัฒนธรรมและนามธรรม จะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงในนามธรรมนั้นมีผลต่อเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรม ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงจึงมีความหมายคลุมทั้งเวลา นามธรรมและวัฒนธรรม

ผ่องพันธ์ มณีรัตน์ ได้กล่าวไว้ว่าการเปลี่ยนแปลงนั้น การที่จะให้จำกัดความทำได้ยาก เว้นไว้แต่เมื่อเรามีเรื่องราวในสมัยหนึ่งเปรียบเทียบกับอีกสมัยหนึ่งจึงจะสามารถชี้ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงจึงต้องมีเวลา (Time) และมีเหตุการณ์ (Even) เข้ามาเกี่ยวข้องว่าจะอะไรเปลี่ยนแปลง การศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงนี้จึงจำเป็นต้องมีขอบข่ายจำกัดไว้

ข้อมูลโครงการสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริหมู่บ้านบุชีเหล็ก ตำบลแสงพัน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

มูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบท (2541) ในปีพุทธศักราช 2541มูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบทโดยเครือเจริญโภคภัณฑ์ ร่วมกับส่วนราชการในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ได้ริเริ่มและร่วมกันดำเนินโครงการเกษตรผสมผสานตามแนวพระราชดำริ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยการนำเสนอแนวคิดการทำการเกษตรผสมผสาน มุ่งเน้นให้ราษฎรมีรายได้พออยู่ พอกิน และพึ่งตนเองได้ ซึ่งใช้ในการส่งเสริมอาชีพ 7 อาชีพ 7 รายได้เป็นกิจกรรมนำร่องไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต และชุมชนตลอดจนสิ่งแวดล้อมต่อไป

อย่างไรก็ดีในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดยังไม่ชัดเจน โดยเฉพาะทรัพยากรน้ำ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญทำให้เกษตรกรประสบปัญหาเป็นระยะเวลานาน อำเภอลำปลายมาศ และสำนักงานเกษตรอำเภอได้รับทราบปัญหาความต้องการของชุมชน จึงได้ริเริ่มโครงการนำร่องโดยการนำแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่มาดำเนินการสาธิต เพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด จึงเกิดโครงการสาธิตการเกษตรผสมผสานเกิดขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์โครงการ

1. เพื่อสาธิตการทำการเกษตรผสมผสานตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ โดยดำเนินงานในแปลงของเกษตรกรให้เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน
2. เพื่อทดลองศึกษา ความเป็นไปได้ในการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้เพียงพอ และพึ่งตนเองได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3. เพื่อเป็นรูปแบบตัวอย่าง ที่นำไปสู่การขยายผลและส่งเสริมในพื้นที่เกษตรกรรมในหมู่บ้าน ตำบลอื่น ๆ ต่อไป

แนวคิดโครงการ

1. แนวคิดด้านการทดสอบการทำงานเกษตรในเขตน้ำฝน โดยการขุดบ่อน้ำตามธรรมชาติ แล้วนำไปใช้ประโยชน์สูงสุด
2. การใช้ทรัพยากรการผลิต ที่มีอยู่อย่างจำกัดมาใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่
3. การบริหารการอาชีพเกษตรกรรมอย่างสอดคล้องเกื้อกูล
4. เน้นการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพแก่เกษตรกรให้สามารถพึ่งตนเองได้ และเกิดอาชีพมีรายได้ในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง
5. ไม่มุ่งเน้นรูปแบบที่ตายตัว แต่หลากหลายแตกต่างตามสภาพปัญหาข้อจำกัดและความเป็นไปได้ เน้นการนำน้ำและปัจจัยต่าง ๆ มาใช้เพาะปลูกนอกฤดูฝนและใช้ประโยชน์เต็มที่ และศึกษาด้านสภาพนิเวศน์ควบคู่กันไป

รูปแบบโครงการ

1. ขุดบ่อน้ำขนาดเหมาะสม เพื่อรองรับปริมาณน้ำฝนอย่างพอเพียงเพื่อการเพาะปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์นอกฤดูกาล ได้อย่างต่อเนื่องและตลอดปี มีอาชีพกิจกรรมเกื้อกูลกันเต็มที่
2. เป็นโครงการที่มีการริเริ่ม และดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบท ร่วมคัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ และเกษตรกรยินดีที่จะสมทบค่าใช้จ่ายลงทุนการขุดบ่อประมาณ 20 เปอร์เซ็นต์ ของมูลค่า เพื่อคืนสู่กองทุนหมู่บ้านเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนโดยองค์กรชุมชนเป็นผู้บริหารกองทุน

วิธีการดำเนินงาน

1. สำรวจพื้นที่ที่มีความเป็นไปได้ มีความเหมาะสมในการเป็นจุดตัวอย่างนำร่อง
2. คัดเลือกเกษตรกรในพื้นที่ที่ยืนยันแน่ชัด รับผิดชอบ ชื่อสัตย์
3. คัดเลือกเกษตรกรที่จะเข้าร่วมโครงการ อย่างสมัครใจและเห็นประโยชน์ร่วมกัน
4. ส่วนราชการ และเอกชนที่จะร่วมดำเนินโครงการนำเกษตรกรศึกษาดูงาน เพื่อปรับความคิด ทักษะคิดและเห็นรูปแบบตัวอย่าง
5. การดำเนินงานแบ่งเป็น
ขั้นที่ 1 การเตรียมการด้านคน ชุมชน ประสานหน่วยงานราชการ หน่วยงานธุรกิจ เพื่อสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมโครงการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ขั้นที่ 2 ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งมูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบทและส่วนราชการจะเป็นผู้ลงทุน
ให้ก่อน ซึ่งต้องออกแบบร่วมกันได้แก่

- การขุดบ่อน้ำขนาด 1- 4 ไร่ ตามความเหมาะสม
- ระบบน้ำเข้าบ่อ
- ระบบไฟฟ้าจากหมู่บ้านสู่แปลงเกษตร

ขั้นที่ 3 ด้านการส่งเสริมอาชีพ มูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบทและหน่วยธุรกิจ เข้าไปแนะนำ
ส่งเสริมอาชีพได้แก่

อาชีพที่ 1 การทำนาข้าว

อาชีพที่ 2 การเลี้ยงปลา

อาชีพที่ 3 การเลี้ยงไก่ไข่

อาชีพที่ 4 การปลูกผักกางมุ้ง

อาชีพที่ 5 การปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

อาชีพที่ 6 การปลูกไม้ผล

อาชีพที่ 7 การเลี้ยงไก่เนื้อพื้นบ้าน

ซึ่งภาระรับผิดชอบเป็นของเกษตรกร แต่ธุรกิจจะหมุนเวียนเบื้องต้น และหักค่าใช้จ่ายคืนเมื่อมี
รายได้ โดยให้คำแนะนำด้านการวางแผนการผลิต การลงทุน และผลตอบแทนแต่ละอาชีพ

ขั้นที่ 4 การติดตามแก้ไขปัญหา โดยหน่วยธุรกิจ หน่วยราชการ และมูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบท

ขั้นที่ 5 สรุปและประเมินผล โดยทีมวิชาการจากหน่วยธุรกิจ ร่วมกับราชการและมูลนิธิพัฒนา
ชีวิตชนบท

บทบาท ภารกิจ และความรับผิดชอบ

1. เกษตรกรร่วมรับผิดชอบในการส่งเสริมอาชีพของหน่วยธุรกิจ และพัฒนาคุณภาพชีวิตโดย
การแนะนำของหน่วยงานต่าง ๆ

2. ส่วนราชการ ประสานดำเนินงาน และอำนวยความสะดวกด้านโครงสร้างพื้นฐาน

3. หน่วยธุรกิจเครือข่ายเจริญโภคภัณฑ์ ส่งเสริมอาชีพโดยการให้คำปรึกษาด้านการวางแผน
การศึกษา การผลิต การตลาดเต็มระบบ

มูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบท เน้นกระบวนการพัฒนาจิตใจความรับผิดชอบ การพัฒนาตนเอง การพัฒนา
ครอบครัว การส่งเสริมวินัยการใช้จ่าย การออมทรัพย์ และกระบวนการกลุ่ม

ขอบเขตรับผิดชอบ

1. การลงทุนด้านโครงสร้าง

1.1 การขุดบ่อ เกษตรกรร่วมรับภาระค่าใช้จ่าย 20 เปอร์เซ็นต์ มูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบท

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รับภาระค่าใช้จ่าย 80 เปอร์เซ็นต์

1.2 ระบบไฟฟ้า มูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบท และส่วนราชการรับผิดชอบ

2. ด้านการประกอบอาชีพ

2.1 ระบบน้ำเกษตรกรรับผิดชอบ

2.2 เงินหมุนเวียนในการประกอบอาชีพ โดยหน่วยธุรกิจลงทุนเบื้องต้นให้ก่อน แล้ว

เกษตรกร จ่ายคืนเมื่อมีรายได้

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นจุดตัวอย่างที่ได้ศึกษารูปแบบ วิธีการดำเนินงาน
2. เป็นการจุดประกายที่จะขยายผลต่อเนื่องในระยะยาว
3. เกิดเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะ “ กัลยาณมิตร ”

จากโครงการดังกล่าว ผู้ทำการวิจัยได้ทราบว่ามีครอบครัวที่เข้าร่วมโครงการนำร่อง

จำนวน 5 ราย ซึ่งเป็นเกษตรกรบ้านนุขีเหล็ก มีรายชื่อเกษตรกรดังนี้ คือ

1. นายบุญ	เผือกนอก	มีพื้นที่	7 ไร่	นส. 3ก.
2. นายอ่อนศรี	บุญธรรม	มีพื้นที่	9 ไร่	นส. 3ก.
3. นายหนูศิลป์	พิมพ์เสนา	มีพื้นที่	14 ไร่	นส. 3ก.
4. นางต่วน	ทูนสูงเนิน	มีพื้นที่	7 ไร่	นส. 3ก.
5. นางแก้ว	มังสา	มีพื้นที่	7 ไร่	นส. 3ก.

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประสงค์ หนูแดง (2543) ที่ศึกษาเรื่องการตัดสินใจทำการเกษตรระบบไร่นาสวนผสมของเกษตรกร ที่ศึกษาปัจจัยทางชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคม และปัจจัยทางจิตวิทยาที่มีผลต่อการตัดสินใจของเกษตรกรในการทำการเกษตรระบบไร่นาสวนผสม และเปรียบเทียบปัจจัยที่มีต่อการตัดสินใจทำโดยใช้วิธีการศึกษาเชิงสำรวจสัมภาษณ์เกษตรกรที่ได้จากการสุ่มตัวอย่าง โดยผลการศึกษาพบว่า การสนับสนุนจากราชการมีผลต่อการตัดสินใจทำการเกษตรระบบไร่นาสวนผสม และการเห็นเพื่อนบ้านประสบผลสำเร็จ คือ การมีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้นเป็นการลดความเสี่ยงจากการทำนาอย่างเดี่ยว รวมทั้งทำให้มีการใช้แรงงานตลอดปีช่วยลดการอพยพแรงงานได้ ปัญหาที่พบ คือ ขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งและศัตรูพืชระบาด โดยกลุ่มเกษตรกรได้มีความเห็นไปในแนวเดียวกันที่ว่าด้วยการส่งเสริมให้การสนับสนุน โดยเฉพาะแหล่งเงินทุนจากราชการซึ่งจะมีดอกเบี้ยน้อยจะเป็นแรงจูงใจที่สำคัญในการเปลี่ยนวิถีการผลิต

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ราเซน เด็นสว่าง (2543) ที่ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับการเกษตรทฤษฎีใหม่ ของเกษตรกรบ้านทุ่งครก ตำบลแค อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เพื่อศึกษาถึงความคิดเห็นของ เกษตรกรเกี่ยวกับการเกษตรทฤษฎีใหม่ และศึกษาถึงปัญหาและความต้องการของเกษตรกรที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยทำการศึกษาศึกษาเกษตรกรบ้านทุ่งครก จำนวน 81 คน การเก็บข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์และวิเคราะห์ข้อมูลหาค่าร้อยละและค่าเฉลี่ย

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 76.54 อายุเฉลี่ย 35 ปีมากที่สุด มีร้อยละ 33.33 การศึกษาระดับประถม 6 มากที่สุดมีร้อยละ 41.97 สมาชิกในครอบครัวของเกษตรกร เฉลี่ย 3 คน คิดเป็นร้อยละ 56.79 อาชีพหลักคือทำสวนยางและทำนา อาชีพรองคือ ทำสวน และ ค้าขาย ในครัวเรือนของเกษตรกรมีกรรมสิทธิ์ถือครองที่ดิน เฉลี่ย 9.5 ไร่ มากที่สุดมีร้อยละ 32.09 เกษตรกรมีรายได้หลักจากการทำการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ และเกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อปี เท่ากับ 55,347.5 บาท/ปี ถึงร้อยละ 30.86 ในการรับรู้ข่าวสารของเกษตรกรเกี่ยวกับการเกษตร ทฤษฎีใหม่ เกษตรกรรับรู้ข่าวสารจากเจ้าหน้าที่พัฒนาการตำบลและเจ้าหน้าที่เกษตรตำบล โดยที่แหล่ง ความรู้นั้นสามารถให้ข่าวสารความรู้และความเข้าใจกับเกษตรกรได้บ้างพอประมาณ รวมทั้งเมื่อเกิด ปัญหาขึ้นเกษตรกรจะปรึกษากับเจ้าหน้าที่เกษตรตำบล และเจ้าหน้าที่พัฒนาการตำบล โดยที่เจ้าหน้าที่ ดังกล่าวนั้นให้ความร่วมมือเกษตรกรเป็นอย่างดี ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับการเกษตร ทฤษฎีใหม่ ในด้านสังคมและเศรษฐกิจส่วนใหญ่เกษตรกรมีความคิดเห็นว่าคุณภาพทางสังคมและ เศรษฐกิจของเกษตรกรไม่เหมาะสมในการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ ด้วยเหตุผลที่ว่าเกษตรกรมีพื้นที่ น้อยขาดแคลนเงินทุนหมุนเวียน แต่โดยรวมแล้วเกษตรกรส่วนใหญ่มีความพอใจและสนใจที่จะทำการ เกษตรทฤษฎีใหม่ ปัญหาของเกษตรกรเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ส่วนใหญ่คือ การที่เกษตรกรมีพื้นที่ น้อย และระยะเวลาในการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ ต้องใช้เวลานานเกินไปเกษตรกรส่วนใหญ่ต้องการ ให้มีการจัดฝึกอบรมและดูงานเพิ่มเติม รวมทั้งอยากให้มีการช่วยเหลือด้านพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ เป็นต้น.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 3 วิธีการศึกษาวิจัย

(Research Methodologies)

ประชากร (Population)

ประชากรที่ใช้ในการทำการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้จำเพาะเจาะจง คือ เกษตรกรที่ประกอบอาชีพทางการเกษตรในพื้นที่หมู่บ้านนุชี่เหล็ก ตำบลแสงพัน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นเกษตรกรที่ดำเนินการทางการเกษตรตามแนวพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่” มีจำนวนทั้งสิ้น 5 ครัวเรือน และเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ รวมไปถึงบุคลากรในส่วนของหน่วยงานภาครัฐ คือ สำนักงานเกษตรอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 2 คน และบุคลากรในหน่วยงานภาคเอกชน คือ มูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบท เครือเจริญโภคภัณฑ์ จำนวน 1 คน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Gathering)

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์เกษตรกรในหมู่บ้านนุชี่เหล็ก ตำบลแสงพัน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อทำการวิเคราะห์และศึกษาการเปลี่ยนแปลงของเกษตรทฤษฎีใหม่ต่อเกษตรกรและชุมชน ใน 3 ด้าน ดังนี้คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

2. ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษาหรือการเก็บรวบรวมไว้ก่อนแล้ว ไม่ว่าจะเป็นเอกสารสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้อง บทความทางวิชาการ หนังสือ ตำราต่างๆ รวมไปถึงเว็บไซต์ทางการเกษตร เป็นต้น

3. การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ใช้สำหรับรายบุคคลในแต่ละกลุ่ม เช่น ราชการ ผู้นำชุมชน มูลนิธิ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ศึกษาโดยทำการสังเกตสิ่งแวดล้อมความเป็นอยู่และพฤติกรรมของเกษตรกรในพื้นที่เป้าหมาย

4. การประชุมกลุ่ม (Focus Group) ให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นสำหรับเกษตรกรในพื้นที่ที่มีได้เข้าร่วมโครงการ ทั้งได้ดำเนินการ และยังมิได้ดำเนินการในส่วนของการเกษตรตามแนวพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่”

5. การร่วมสังเกตการณ์ เป็นการทำงานของผู้วิจัยเป็นการให้ความสำคัญกับการมองภาพรวม (Holistic Approach)

การเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ มีกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่มด้วยกัน ดังนี้คือ

กลุ่มที่ 1 เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เกษตรกรในพื้นที่ ที่เข้าร่วมโครงการและได้ดำเนินการทางการเกษตรตามแนวพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่” จำนวนทั้งสิ้น 5 ครัวเรือน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กลุ่มที่ 2 เป็นการสัมภาษณ์เกษตรกรในพื้นที่ที่มีได้เข้าร่วมโครงการ ทั้งได้ดำเนินการ และยังมีได้ดำเนินการในส่วนของเกษตรกรตามแนวพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่” โดยใช้การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันแบบประชุมกลุ่ม (Focus Group)

กลุ่มที่ 3 ผู้วิจัยจะทำการเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ในเรื่องความคิดเห็นเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ของบุคลากรในส่วนของหน่วยงานภาครัฐคือ สำนักงานเกษตรอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ และบุคลากรในหน่วยงานภาคเอกชน คือ มูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบท เครือเจริญโภคภัณฑ์

ระยะเวลาและสถานที่ (Duration and Location of the study)

การศึกษาและการวิจัยครั้งนี้ ใช้เวลาในการศึกษาและรวบรวมข้อมูล รวมระยะเวลาประมาณ 9 เดือน ตั้งแต่เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2545 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2546 โดยทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากกลุ่มเป้าหมายและร่วมสังเกตการณ์ ในหมู่บ้านบุชีเหล็กตำบลแสงพัน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ในช่วงเดือนตุลาคม ถึงเดือน พฤศจิกายน พ.ศ.2545

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล (Method of Analysis)

เนื่องจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คือ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) และการประชุมกลุ่มแบบ (Focus Group) ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยโดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) ไม่มีแบบกำหนดไว้ตายตัว การวิเคราะห์แบบนี้จำเป็นต้องนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้แล้วมาจัดระบบ แยกแยะ เชื่อมโยงทำความเข้าใจและตอบปัญหาของการวิจัยให้ได้ ซึ่งต้องพิจารณาเงื่อนไขของการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นร่วมด้วย ทั้งนี้ใคร่ขอยกแนวความคิดของ สุกางค์ จันทวานิช (2543) กล่าวมาไว้ ณ ที่นี้คือ

1. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพเริ่มกระทำพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล และยังทำต่อไปหลังการเก็บข้อมูลสิ้นสุดลง
2. การวิเคราะห์ข้อมูลต้องมีข้อมูลจากมุมมองของคนในชุมชน
3. การวิเคราะห์ข้อมูลแบบนี้ต้องอาศัยสมมุติฐานชั่วคราว(Working Hypothesis)จำนวนมากที่ผู้วิจัยคิดขึ้นเองตลอดเวลา
4. ผู้วิจัยต้องเป็นผู้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดลอกเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพในครั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยแบ่งขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลไว้ 5 ขั้นตอนด้วยกัน ดังนี้คือ

1. การใช้แนวคิดทฤษฎี และการสร้างกรอบแนวคิดสำหรับการวิเคราะห์

การวิจัยเชิงคุณภาพจะเน้นกระบวนการแสวงหาความรู้จากข้อเท็จจริงสู่ข้อสรุปที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี จะสามารถใช้แนวคิดทฤษฎีได้ตั้งแต่ก่อนเริ่มเก็บรวบรวมข้อมูล ระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูล และในขั้นวิเคราะห์ข้อมูลจนสรุปผล เพื่อจะทำให้ตนเองมีกรอบกว้าง ๆ และมีระบบในการศึกษาและ จะนำมาพิจารณาว่าบทสรุปสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีใดหรือไม่ อย่างไร

2. การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลมีวัตถุประสงค์เพื่อให้มั่นใจในความเชื่อถือได้ของข้อมูล เพื่อตรวจสอบ ความครบถ้วนของข้อมูล และเพื่อประเมินคุณภาพของข้อมูลว่าอยู่ในระดับที่จะนำมาวิเคราะห์ และ ตอบปัญหาของการวิจัยได้โดยการตรวจสอบเพื่อหาความเชื่อถือได้ของข้อมูล และตรวจสอบเพื่อ ดูความครบถ้วนและคุณภาพของข้อมูล

3. การจัดบันทึกข้อมูลและการทำดัชนีข้อมูล

การวิจัยเชิงคุณภาพไม่เน้นการใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล การจัดบันทึกจึงมีความสำคัญ หากไม่จัดบันทึกก็ขาดข้อมูลดิบที่จะไปใช้งานต่อไป การจัดบันทึกอะไรขึ้นอยู่กับการกำลังสังเกต เหตุการณ์อะไรหรือกำลังสัมภาษณ์เรื่องอะไร แนวทางการสังเกตหรือตั้งคำถามย่อมเป็นไปตาม สมมุติฐานชั่วคราว และกรอบแนวคิดที่กำหนดขึ้นในใจ ส่วนในการทำดัชนีข้อมูลนั้นคือการทำรหัส นั้นเอง คือการเลือกคำบางคำมาใช้เพื่อจัดหมวดหมู่ข้อมูล ที่จำเป็นต้องทำดัชนีไว้เพื่อให้เกิดการจดจำ ได้เมื่อมีการสะสมของข้อมูลมากเกินไป

4. การทำข้อสรุปชั่วคราวและการกำจัดข้อมูล

การทำข้อสรุปชั่วคราวเป็นการลดขนาดข้อมูลและช่วยกำจัดข้อมูลที่ไม่ต้องการ การกำจัด ข้อมูลที่ไม่ต้องการจะช่วยให้การจดข้อมูลครั้งต่อไปเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะเริ่มเรียนรู้ว่าข้อมูลอะไรที่ตนต้องการและไม่ต้องการ การจัดบันทึกภาคสนามก็มีเป้าหมายและขอบข่ายที่ชัดเจน ขึ้น ไม่สะเปะสะปะไร้ทิศทาง

5. การสร้างบทสรุป

การนำข้อสรุปย่อย ๆ มาเชื่อมโยงกัน เพื่อให้เป็นบทสรุปที่จะตอบปัญหาของการวิจัย การโยงความสัมพันธ์ของข้อสรุปย่อย ๆ เข้าด้วยกันจะต้องทำเป็นระบบ และค่อย ๆ ทำจึงจะได้บทสรุป ที่ดี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์ผล

(Findings and Results)

ผลการศึกษาวิจัย และรวบรวมข้อมูลจากการลงภาคสนาม กรณีศึกษา ณ หมู่บ้านบุชีเหล็ก ตำบลแสงพัน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ ไม่ว่าจะเป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) หรือการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นการร่วมประชุมกลุ่มแบบ (Focus Group) อีกทั้งการร่วมสังเกตการณ์ ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญกับการมองภาพรวมของชุมชนโดยผู้วิจัยเอง และการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสในชุมชนเพื่อต้องการตรวจสอบข้อมูลให้เกิดความเชื่อถือได้ของข้อมูล และจะทำให้สามารถนำผลทางการศึกษามาตอบวัตถุประสงค์ที่วางไว้เพื่อทราบถึงการเปลี่ยนแปลงจากการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมของเกษตรกรและชุมชนดังกล่าวได้

จากการศึกษาทำให้ทราบว่าหมู่บ้านบุชีเหล็ก มีจำนวน 315 ครัวเรือน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เน้นไปในทางด้านการทำนาเป็นส่วนใหญ่ มีการเลี้ยงสัตว์บ้าง นอกนั้นก็ค้าขายและรับจ้างแตกต่างกันไป วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการเกษตรในช่วงทำการศึกษารวมชนนั้น คืองานบุญบั้งไฟ และพิธีทวงข้าวทิพย์ในเทศกาลออกพรรษา /

จากคำบอกเล่าของคุณธวัช พิมพ์เสนา อายุ 57 ปี ประธานหมู่บ้านซึ่งเป็นผู้ที่มีถิ่นฐานในหมู่บ้านบุชีเหล็กมาตั้งแต่กำเนิด ได้เล่าให้ทราบว่า "เมื่อสมัยก่อนนั้น บ้านบุชีเหล็กเป็นบ้านบ้านเล็ก ๆ ที่มีไม่กี่หลังคาเรือน เป็นหมู่บ้านที่ตั้ง รกราก ห่างจากทางหลวงแผ่นดิน สายบุรีรัมย์ - ลำปลายมาศ ประมาณ 3 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านสี่เหลี่ยมน้อย และสี่เหลี่ยมเจริญ เป็นหมู่บ้านที่รวมตัวกันตั้งอยู่เป็นชุมชนโดยมีหนองน้ำล้อมรอบ มีวัดและโรงเรียนบ้านบุชีเหล็กเป็นศูนย์กลางของชุมชนสมัยก่อนนั้นลำบากมาก การเกษตรสมัยนั้นเน้นการทำนาซึ่งอาจจะประกอบกับสภาพพื้นที่เป็นที่ราบเหมาะแก่การทำนา การทำนาสมัยก่อนนั้นจะทำนาค่าไม่ได้ทำนาหว่าน เพราะไม่มีน้ำเพียงพอในการทำนา ชาวบ้านบุชีเหล็กอาศัยเพียงน้ำฝนซึ่งจะทำกันในช่วงประมาณเดือนพฤษภาคม และจะเก็บเกี่ยวช่วงเดือนพฤศจิกายน ถ้าหากปีไหนน้ำน้อยก็จะทำให้ผลผลิตไม่ดีตามไปด้วย ยิ่งถ้าหากปีไหนมีโรคระบาดหรือศัตรูข้าวก็จะเกิดความเสียหายมาก"

ปัจจัยการผลิตที่มีก็โดยการจ้างแรงงานจากโค กระบือไว้ทำนา ส่วนสภาพแปลงนานั้นก็จะเป็นแปลงเล็ก ๆ แบ่งตามภูมิประเทศ มีแหล่งน้ำก็เว้นไว้ การทำนาก็ทำนาข้าวเหนียว มีได้นิยมทำนาข้าวเจ้าเหมือนดังปัจจุบัน คุณลุงธวัชได้เล่าต่อว่า หลังจากที่เสร็จหน้านาแล้ว แรงงานในหมู่บ้านก็จะ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อพยพไปทำงานในกรุงเทพฯ ฯ โดยไปเป็นกรรมกรก่อสร้างบ้าง รับจ้างบ้างต่าง ๆ นานาเหลือไว้แต่คนแก่และเด็กในหมู่บ้าน

คุณสากล ผาข้างเผือก อายุ 37 ปี ก็เป็นคนมีถิ่นฐานนี้เช่นเดียวกัน ได้กล่าวเสริม คุณลุงธวัชว่าสังเกตุใหม่ตามท้องนาจะเหลือต้นไม้เพียงไม่กี่ต้นเท่านั้น เพราะว่าหลังจากที่หมดหน้านานาแล้ว ก็ยังมีการรับจ้างเลื่อยไม้มาสร้างบ้านสร้างที่อยู่อาศัย เพราะคนเริ่มเยอะขึ้น เริ่มมีการต้องการที่อยู่มากขึ้น นอกจากนั้นยังมีการตัดไม้ในชุมชนมาเผาถ่าน ทำให้ป่าไม้ลดลงดังเช่นปัจจุบัน

คุณเสริม บุญช่วย อายุ 67 ปี บอกว่าสมัยก่อน พอหมดหน้านานา คนในหมู่บ้านก็ปลูกงาดำ เพราะงาดำไม่ต้องการน้ำมาก หวานแล้วไถกลบก็เป็นอันใช้ได้ ต่อมาก็เริ่มหันมาปลูกเห็ดฟางบ้าง สลับการทำนาปี โดยการไ้กากขี้มันปลูก คุณลุงเสริมบอกว่าสมัยก่อนนั้น เราไม่มีรถไถนา หรือรถบรรทุกหรือรถ คนในหมู่บ้านก็ใช้เกวียนเทียมโคในการขนข้าวเปลือก การเก็บเกี่ยวก็อาศัยการลงแขกกัน โดยแบ่งเป็นคั้ง ผลัดเปลี่ยนเวียนกันไปเป็นภายในหมู่บ้าน

คุณพูน ช่วยรัมย์ อายุ 63 ปี เล่าให้ฟังว่าการเข้ามาของเครื่องจักรกลต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นรถไถนา เครื่องสูบน้ำ ในหมู่บ้านนั้นก็ประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็เปลี่ยนจากการใช้ควายไถนามาเป็นการใช้รถไถเดินตามแทน หลังจากนั้นก็มีรถเกี่ยวข้าวเข้ามาในหมู่บ้านในระยะหลัง ส่วนการเกษตรที่มีระบบการเกษตรแบบผสมผสาน มีการจัดแบ่งส่วนของที่ดินนั้นก็ประมาณ 5 ปีที่ผ่านมา เกษตรกรในหมู่บ้านเริ่มเปลี่ยนแปลงที่นาของตนมาทำกิจกรรมอย่างอื่นนอกจากทำนาอย่างเดียว อย่างเช่น การปลูกพริก การปลูกข้าวโพดหวาน การปลูกเห็ดฟาง การปลูกงาดำ เป็นต้น

จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและเรียนรู้ชุมชนโดยการสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ ภายในชุมชน รวมไปถึงการสังเกตการณ์ ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน สภาพบ้านเรือน สภาพท้องนา ปริมาณของต้นไม้ในชุมชน ทำให้สามารถประมวลภาพรวมของการทำการเกษตรของเกษตรกรหมู่บ้านนุ้เหล็ก โดยสังเขปดังนี้ว่า

สมัยก่อนมีการปลูกพืชเชิงเดี่ยว (Monocrop) เป็นหลักโดยเฉพาะการปลูกข้าว ไม่มีการปลูกพืชหมุนเวียนใด ๆ เช่น พืชตระกูลถั่วโนแปลงนา ไม่มีการจัดการที่เป็นระบบ มีการปลูกพืชไร่แซมบ้าง ปัจจุบันการผลิตก็ง่าย ๆ โดยใช้โค กระบือ เป็นแรงงานหลัก การทำนาก็รอรับน้ำจากธรรมชาติคือ น้ำฝน ซึ่งเป็นปัญหาหลักของเกษตรกรในหมู่บ้าน ฝนตกน้อยนำมาซึ่งการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรกรรม เกษตรกรยังคงทำการเพาะปลูกได้ปีละครั้งในช่วงฤดูฝนเท่านั้น และมีความเสี่ยงกับความเสียหายอันเนื่องมาจากความแปรปรวนของ ดิน ฟ้า อากาศ และฝนทิ้งช่วง แม้ว่าจะมีการขุดบ่อหรือสระน้ำไว้ใช้บ้างแต่ก็ไม่มีความแน่นอน หรือมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เป็นปัญหาให้มีน้ำใช้ไม่เพียงพอ /

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การเปลี่ยนแปลงระบบการเกษตรในชุมชนจากระบบการเกษตรแบบดั้งเดิมสู่การเกษตรตามแนวพระราชดำริ ทฤษฎีใหม่

เนื่องด้วยปัญหาภาวะการขาดแคลนน้ำในการเกษตรนี้เอง ประกอบกับสภาพพื้นที่ ณ หมู่บ้านบุชีเหล็ก เป็นพื้นที่ในส่วนของจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งทางหน่วยงานเอกชนได้ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐในการวางโครงการสาธิตเกษตรผสมผสานทฤษฎีใหม่ ในหมู่บ้านเพื่อเป็นจุดสาธิตและเป็นแบบอย่างนำไปสู่การขยายผลต่อไป จากโครงการดังกล่าวผู้ทำการวิจัยได้ทราบว่ามีการขอรับที่เข้าร่วมโครงการนำร่อง จำนวน 5 ราย ซึ่งเป็นเกษตรกรบ้านบุชีเหล็ก มีรายชื่อเกษตรกรดังนี้ คือ

1. นายบุญ	เผือกนอก	มีพื้นที่ 7 ไร่	นส. 3ก.
2. นายอ่อนศรี	บุญธรรม	มีพื้นที่ 9 ไร่	นส. 3ก.
3. นายหนูศิลป์	พิมพ์เสนา	มีพื้นที่ 14 ไร่	นส. 3ก.
4. นางต่วน	พูนสูงเนิน	มีพื้นที่ 7 ไร่	นส. 3ก.
5. นางแก้ว	มังสา	มีพื้นที่ 7 ไร่	นส. 3ก.

ทั้งนี้เกษตรกรทั้ง 5 ราย ยอมรับแนวคิดของโครงการและพื้นที่นาของตนเอง โดยจะดำเนินการขุดสระเพื่อต้องการแหล่งน้ำในการทำการเกษตร ซึ่งจะเปลี่ยนจากระบบการเกษตรเชิงเดี่ยว (Monocrop) มาสู่การระบบการเกษตรตามแนวพระราชดำริ " ทฤษฎีใหม่ " (New theory) โดยสังเกตได้จากการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบค่าใช้จ่ายลงทุนการขุดบ่อประมาณ 20 เปอร์เซ็นต์ ของมูลค่า และเงินนี้จะคืนสู่กองทุนหมู่บ้าน เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหมู่บ้านต่อไป

ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแล้วว่าสอดคล้องกับแนวความคิดของการมีส่วนร่วมในงานวิจัยของ กิตติมา ศักดิ์เพชรพลอย (2544) ที่อ้างถึง ณรงค์ ศรีสวัสดิ์ ไว้ว่าปัจจัยสองประการของการมีส่วนร่วมทางสังคม คือเกษตรกรรู้สึกพอใจในโครงการและมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของโครงการ ซึ่งจะทำให้เกิดความสนใจเข้าร่วมในกิจกรรมของโครงการได้มากกว่า และเมื่อเสร็จสิ้นโครงการแล้วก็มีโอกาสในการรวมกลุ่มเกษตรกรเมื่อปฏิบัติงานพัฒนาอย่างต่อเนื่องได้

แต่ทั้งนี้และทั้งนั้นผู้วิจัยมองว่าการเปลี่ยนแปลงในการยอมรับการพัฒนานั้นต้องเกิดจากความตั้งใจในตัวเกษตรกรเอง มีความเห็นพ้องต้องกัน มีความรู้สึกการเป็นเจ้าของในพื้นที่ และพร้อมที่จะจัดสรรการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดผลดียิ่งขึ้น มีความปรารถนาจะร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบในชุมชนของตน

เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้ศึกษาวิจัยจึงได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการให้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In – depth Interview) ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เกษตรกรในพื้นที่ ที่เข้าร่วมโครงการและได้ดำเนินการทางการเกษตรตามแนวพระราชดำริ "ทฤษฎีใหม่" จำนวนทั้งสิ้น 5 ครัวเรือน เป็นรายบุคคลดังต่อไปนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In – depth Interview)

1. นายบุญ เผือกนอก

ภาพที่ 1 นายบุญ เผือกนอก และนางนวล เผือกนอก   ภาพที่ 2 นายบุญ เผือกนอก กับเล้าไก่ไข่

นายบุญ เผือกนอก อายุ 51 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 53 / 1 หมู่ที่ 11 บ้านบุชีเหล็ก ภรรยาชื่อนางนวล เผือกนอก ภูมิลำเนาเดิมเป็นคน อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ มีบุตรชาย 2 คน ไปทำงานกรุงเทพฯ ๔ 1 คน และกำลังศึกษาที่วิทยาลัยเกษตรบุรีรัมย์ 1 คน ในระดับชั้นปวส. 1 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2545 เวลาสัมภาษณ์ 16.48 นาฬิกา (ภาพที่ 1 และ 2)

การศึกษาจากอดีตสู่การยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่ในปัจจุบัน

ลุงบุญทำการเกษตรมา 30 กว่าปีแล้ว สมัยก่อนอาชีพหลักก็คือการทำนา อาชีพเสริมก็มีเหมือนกัน พอหมดหน้านานาลุงบุญก็เพาะเห็ดฟางขาย เมื่อเวลาผ่านไปรายได้ไม่พอ จึงต้องไปรับจ้างเป็นกรรมกรก่อสร้างในกรุงเทพฯ ๔ พอถึงเดือน 5 (พฤษภาคม) ก็ต้องกลับบ้านมาทำนาอีก ลุงบุญเล่าให้ฟังว่า สมัยก่อนการทำนาก็ไม่มีรถไถ ลุงบุญใช้ควายไถ 2 ตัว ถ้าพูดถึงการถือครองที่ดิน มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง 7 ไร่ และเช่าอีก 10 ไร่ ลุงบุญเล่าว่าก่อนเข้าร่วมโครงการ ผลผลิตที่ได้จากข้าวไม่ค่อยดี ทำนาไม่ค่อยเต็มที่ไม่มีน้ำ เห็ดฟางก็ไม่ค่อยดีเนื่องจากต้องรอฝน ก่อนเข้าร่วมโครงการลุงบุญได้เข้าร่วมกลุ่มทางด้านสังคมคือ สหกรณ์ข้าว ใช้วิธีการฝากข้าวแล้วก็ไปกู้ที่หลัง หากู้ 10 ถึงต้องจ่ายดอกเบี้ย 2 ถึง ลุงบุญเล่าให้ฟังว่าชีวิตเมื่อก่อนลำบาก ไม่ค่อยได้อยู่กับลูกกับเมีย บางปีฝนแล้งมากทำนาเสร็จเก็บข้าวแล้วก็หว่านงาดำไถกลบทิ้งไว้จะออกมาได้เท่าไรก็ไม่เป็นไร ส่วนลุงบุญก็ต้องเข้ามาทำงานรับจ้างเป็นกรรมกรในกรุงเทพฯ ๔ อีกเช่นเคย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การยอมรับ ความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่

ลุงบุญแสดงทรรศนะถึงการที่ยอมเปลี่ยนแปลงจากการทำการเกษตรแบบเดิมมาสู่การเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ คือ ความต้องการที่จะอยู่บ้าน อยากรอยู่กับครอบครัว อยากรมีงานทำเรื่อย ๆ จะได้ไม่เบื่อ และที่ลุงบุญบอกว่าเป็นสาเหตุสำคัญคือไม่ยอมไปทำงานในกรุงเทพฯ ฯ เป็นลูกจ้างเขาไม่สบายใจ อีกทั้งเมื่อปี พ.ศ. 2541 ทางมูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบท ได้เข้ามาบ้านบุชีเหล็ก ได้เข้ามาพูดคุย และเพื่อนชวนเข้าร่วมโครงการสาธิตเกษตรผสมผสานตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ ตอนแรกก็คิดว่าคงทำไม่ได้ แต่จากการไปดูงานที่จังหวัดกาฬสินธุ์ จึงไม่มีความวิตกกังวลแต่อย่างใด หลังจากที่ได้ดูแล้วคิดว่าทำได้แน่นอน ก็มีความคาดหวังว่าคุณภาพชีวิตต้องดีขึ้น เพราะมีกิจกรรมให้ทำมาก ลุงบุญยังเล่าอีกว่าต้องเป็นคนขยันต้องเอาใจรัก รักพวกพ้อง ต้องร่วมมือกันจึงจะประสบผลสำเร็จ

การเปลี่ยนแปลงจากการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ (ตารางที่ 1)

จากการที่ผู้ศึกษาวิจัยได้รับฟังลุงบุญแสดงทรรศนะสามารถสรุปได้หลายประเด็นดังนี้ว่า

การทำนาข้าว เนื่องจากเป็นอาชีพหลัก แต่เราหันมาคิดการลดต้นทุนโดยกำหนดช่วงเวลาการทำนา เดิมเคยทำนาช่วงเดือนพฤษภาคม ก็เปลี่ยนมาทำในเดือนกรกฎาคม ใส่ปุ๋ยให้ถูกต้อง และเก็บเกี่ยวในระยะพลับพลึง ข้าวคุณภาพจะดี

การเลี้ยงปลา หลังจากขุดบ่อขนาด 3 ไร่ ลึก 4 เมตรแล้วนั้น ปีแรกเลี้ยงปลาในบ่อ ค่อนข้างมีปัญหาเพราะน้ำขุ่นและจับปลาลำบาก ปีที่สองจึงเลี้ยงปลาในกระชังเป็นปลานิลลูกผสม กระชังละ 500 ตัว รวม 2,000 ตัว ได้ผลดี จับปลาและการให้อาหารสะดวก ปลาเติบโตดี

การเลี้ยงไก่ไข่ เลี้ยงไก่ไข่ขนาด 100 ตัว โดยบริษัทจะมารับซื้อไข่ไก่ในราคาประกัน

การปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ในเนื้อที่ 600 ตารางเมตร ปลูกผักปีละ 5 – 6 รุ่น ส่วนมากจะเป็นถั่วฝักยาว คะน้า ผักกาดขาวปลี เมื่อได้ผลผลิตบริษัทจะมารับซื้อผลผลิตในราคาที่ตกลง

การปลูกพืชผักสวนครัว พริก พริก มะเขือ ใบกระเพรา กถั่วฝักยาว ไร่ใช้ไนโตรเจนไม่ต้องซื้อ

การเลี้ยงไก่พื้นบ้าน เลี้ยงไว้เพื่อเป็นอาหาร และขายบ้างบางส่วน และยังได้พัฒนาพันธุ์เพิ่ม

มูลค่าอีกด้วย

การปลูกไม้ผล เพื่อเป็นอาชีพระยะยาว ปลูกมะม่วง ฝรั่ง ชมพู่ ส้มโอ และมะละกอ

การปลูกข้าวโพดหลังหนานา ปลูกข้าวโพดหวาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบการทำกิจกรรมในรอบปีก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการสาธิตเกษตร
ผสมผสานตามแนวพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่” ของนายบุน เพื่อกนออก

ม.ค. ก.พ. มี.ค. เม.ย. พ.ค. มิ.ย. ก.ค. ส.ค. ก.ย. ต.ค. พ.ย. ธ.ค.	
ก่อนเข้าร่วมโครงการ	<div style="text-align: center;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 200px; margin: 0 auto;">รับจ้างในกรุงเทพฯ</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 100px; margin: 10px auto;">ตกกล้า</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 80px; margin: 10px auto;">ปักดำ</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 100px; margin: 10px auto;">เก็บเกี่ยว</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 100px; margin: 10px auto;">เห็ดฟาง</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 100px; margin: 10px auto;">งาดำ</div> </div>
ม.ค. ก.พ. มี.ค. เม.ย. พ.ค. มิ.ย. ก.ค. ส.ค. ก.ย. ต.ค. พ.ย. ธ.ค.	
หลังเข้าร่วมโครงการ	<div style="text-align: center;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 100px; margin: 0 auto;">ตกกล้า</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 80px; margin: 10px auto;">ปักดำ</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 100px; margin: 10px auto;">เก็บเกี่ยว</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 200px; margin: 10px auto;">ปลูกข้าวโพดหวาน</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 200px; margin: 10px auto;">ปลูกผักปลอดสารพิษ (5-6 รุ่น)</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 200px; margin: 10px auto;">เลี้ยงไก่ไข่</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 200px; margin: 10px auto;">เลี้ยงไก่พื้นเมือง</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 200px; margin: 10px auto;">เลี้ยงปลาในกระชัง / เลี้ยงตามธรรมชาติ</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 200px; margin: 10px auto;">ปลูกไม้ผล</div> </div>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การเปลี่ยนแปลงทางการผลิต และด้านเศรษฐกิจ

จากกิจกรรมดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้ศึกษาวิจัยต้องการทราบถึงความแปรปรวนของการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของรายได้ว่าเมื่อเปรียบเทียบกับระบบเกษตรแบบเดิม กับการนำเอาระบบการเกษตรแบบทฤษฎีใหม่มาปฏิบัติแล้วนั้นเป็นเช่นไร ลุงบุญได้แสดงทรรศนะไว้ว่า เมื่อก่อนพอหลังจากหมดหน้างานก็จะอยู่ว่าง ๆ ถ้าไม่ไปทำงานในกรุงเทพ ฯ ทำให้ไม่มีรายได้ แต่ตอนนี้มีงานทำตลอดปี และมีรายได้ต่อเนื่องตลอดปี จากการที่ผู้ศึกษาวิจัยได้ศึกษารายละเอียดพบว่าในรอบปีแรกที่เปลี่ยนแปลงการผลิตนั้นเป็นดังนี้

อาชีพปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

- ปลูกถั่วฝักยาว ผลผลิต 1,050 กิโลกรัม ต้นทุนการผลิต 2,040 บาท รายได้จากการขาย 7,350 บาท ได้กำไร 5,310 บาท

อาชีพปลูกไม้ผล

- กล้วยน้ำว้า จำนวน 90 ต้น
- ฝรั่ง จำนวน 20 ต้น
- มะม่วงแก้ว จำนวน 35 ต้น
- มะม่วงโชคอนันต์ จำนวน 42 ต้น
- ชมพู่ จำนวน 17 ต้น
- ส้มโอ จำนวน 4 ต้น
- มะละกอ จำนวน 14 ต้น

อาชีพเลี้ยงปลา

ลุงบุญเลี้ยงปลา 4 กระชัง จำหน่ายลูกปลาได้ 1,000 บาท จำหน่ายปลาใหญ่ 730 กิโลกรัม รายได้ 29,200 บาท จำหน่ายปลาแห้ง 13 กิโลกรัม รายได้ 1,200 บาท ต้นทุนการผลิต 25,960 บาท กำไรรวม 5,440 บาท

อาชีพเลี้ยงไก่

- ไก่ไข่จำนวน 100 ตัว อายุไข่ 170 วัน ปริมาณไข่ที่ได้ 12,675 ฟอง รายได้รวม 17,111.25 บาท ต้นทุนค่าอาหาร 14,000 บาท กำไรที่ได้ 3,011.25
- ไก่พื้นเมือง จำหน่ายลูกไก่ไปแล้ว 6 รุ่น รายได้รวม 5,000 บาท เนื่องจากขายเป็นไก่ อายุไม่เกิน 1 เดือน เป็นหลัก ต้นทุนค่าอาหารไก่ 540 บาท กำไรที่ได้ 4,460 บาท

พืชเสริมรายได้

ลุงบุญปลูกชะอมทำรั้วบ้านและตกแต่งพื้นที่ว่างริมถนนด้วยบวบเหลี่ยม บริเวณที่ว่าง ระหว่างมะม่วง ปลูกพื้กทองแหวกเพื่อบริโภคเองเป็นหลัก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ลุงบุญได้ให้ทรงพระต่อไปว่า รายได้ที่เข้ามาจากกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้พอมีเงินใช้ตลอดทั้งปี เกิดการหมุนเงินในส่วนตัวลุงบุญเองและครอบครัว เมื่อก่อนพอหลังหน้าหนาวแล้วไม่มีรายได้ แต่รายจ่าย ต้องจ่ายทุกวัน ทำให้ต้องหยิบยืมมาใช้ในชีวิตประจำวัน ตอนนี่ดีขึ้นพอมีรายได้ก็ไม่ต้องไปหยิบยืมใคร

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม และการมีส่วนร่วมในชุมชน

สมัยก่อนลุงบุญอยู่ในหมู่บ้าน แต่เมื่อมาทำเกษตรทฤษฎีใหม่ในพื้นที่ของตน ลุงบุญก็ยังไปมาหาสู่กับชุมชนเหมือนเดิม อีกทั้งกิจกรรมที่เพิ่มขึ้น ทำให้คนในชุมชนเข้ามาหาซื้อ อะไรที่ลุงบุญมีมากก็ให้ไปบ้าง ทำให้ลุงบุญได้รู้จักเพื่อนพ้องมากมาย ลุงบุญเล่าให้ฟังว่าการไม่ต้องไปทำงานต่างถิ่น ทำให้ลุงบุญมีเวลาให้กับครอบครัว มีเวลาให้กับเพื่อนพ้อง จากการที่ผู้วิจัยได้ไปศึกษาและร่วมสังเกตการณ์ โดยการมองภาพรวมเห็นว่าถึงแม้จำนวนชั่วโมงการทำงานยังมีมากขึ้น แต่ลุงบุญก็ปลีกตัวเข้าร่วมกิจกรรมในหมู่บ้านได้เสมอไม่ว่าจะเป็นงานประเพณีบุญบั้งไฟ ลุงบุญได้รับคัดเลือกให้เป็นกรรมการการแข่งขัน การเข้าร่วมงานเทศกาลออกพรรษาของหมู่บ้าน พิธีถอนข้าวทิพย์

นับเป็นความสุขทางใจ มุ่งสู่การไม่เกิดความเครียดในอาชีพ ยิ่งตลอดเวลาที่ผ่านมาถึงฤดูเก็บเกี่ยวก็มีการลงแขกเกี่ยวข้าว ลุงบุญเองก็เป็นหัวแรงด้วย ด้วยคุณลักษณะเป็นคนสบาย ๆ รักสนุก รักพวกพ้องทำให้ลุงบุญเป็นที่รักของเพื่อนฝูง ประกอบกับลุงบุญเป็นคนชอบดื่มสุรา ซึ่งผู้วิจัยมองว่าค่าใช้จ่ายส่วนนี้ที่อยู่บนความไม่พอเพียง และความไม่พอดิหากลุงบุญตัดส่วนนี้ลงไปให้เหลือความพอดี ให้พอมีใช้ ความพอเพียงก็จะเกิดกับครอบครัวลุงบุญ

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม

ลุงบุญเล่าให้ฟังว่าสมัยก่อนทำนาเสร็จก็เผาตอซัง แต่ตอนนี้เปลี่ยนแปลงวิธีการมาไถกลบแทน การปลูกผักปลอดสารพิษโดยใช้วิธีกางมุ้ง ทำให้ลดปัญหาของแมลงศัตรูพืชเพราะมีมุ้งช่วยไม่ต้องใช้ยาฆ่าแมลงในแปลงผัก ลุงบุญเล่าให้ฟังต่อว่า หญ้าที่ขึ้นตามขอบบ่อก็ไม่ตัดฆ่า ให้มันยึดติดดินขอบบ่อไว้ใช้การถางแทนเพราะในบ่อเลี้ยงปลาด้วย เดี่ยวนี้มีกิจกรรมเยอะไม่ว่าจะเลี้ยงไก่ การกำจัดเศษขยะหญ้าใบไม้ก็ไม่นิยมนเผาเพราะจะเกิดควัน

จากการที่ผู้ศึกษาวิจัยได้สังเกตเห็นและขอเสริมแนวทางของลุงบุญสรุปตั้งนี้ว่า การที่ลุงบุญได้หันมาปลูกพืชผักสวนครัวอายุสั้นทำให้สามารถตัดวงจรของศัตรูพืชได้เช่นกัน ซึ่งจะนำมาสู่การไม่ระบาดของแมลงได้ อีกทั้งการเกื้อกูลกันโดยระบบมีการกินกันเป็นทอด ๆ เป็นห่วงโซ่อาหาร เพราะมีกิจกรรมที่ส่งผลต่อการรักษาสมดุลอยู่แล้ว เช่น การปลูกผักสวนครัว และเลี้ยงไก่พื้นเมืองในบริเวณเดียวกัน สิ่งที่มีมองเห็นอีกอย่างหนึ่ง คือการที่ลุงบุญนำมูลไก่ผสมแกลบมาโรยเป็นปุ๋ยคอกให้ต้นไม้ผลนั้นก็นับว่าเกิดจากการทำให้ระบบสมดุลเช่นเดียวกัน ประเด็นศึกษาการเปลี่ยนแปลงนั้น คือ การใช้สารเคมีที่ลดน้อยลง และรวมไปถึงการจัดการกับกิจกรรมทางการเกษตรที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปลูกข้าวที่ไม่เผด็จซึ่งใช้วิธีการไถกลบแทน การปลูกผักกางมุ้งที่สามารถลดการระบาดของแมลงและโรคพืช การปลูกพืชหมุนเวียนซึ่งสามารถทำให้คุณภาพของดินไม่เสื่อมเร็ว การปลูกพืชอายุสั้นซึ่งทำให้สามารถตัดวงจรการเติบโตของแมลงบางชนิดได้ รวมไปถึงการใช้มูลสัตว์ มาทำปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักแก่พืช เป็นการลดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมี ซึ่งนำมาสู่สิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้นได้

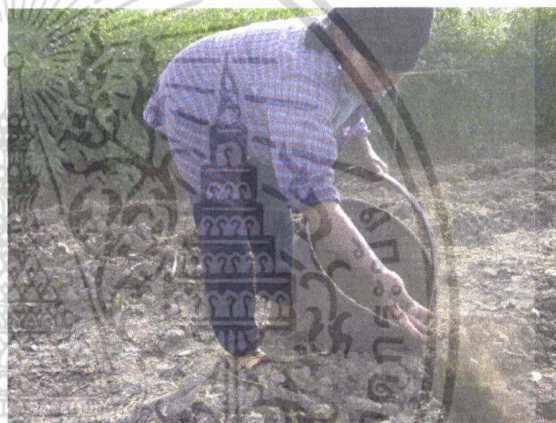
ปัญหา และข้อเสนอแนะ

ลุงบุญบอกว่าอยากเลี้ยงปลาที่บึงทิมขายชาวบ้านกันเองบ้างในราคาถูก หากบริษัทไม่รับซื้อทั้งหมด

กิจกรรมทางการเกษตรของครอบครัว นายบุญ เผือกนอก ดังภาพที่ 3 - 12

ภาพที่ 3 หว่านงาดำแล้วไถคราดกลบ

ภาพที่ 4 โรยปุ๋ยคอกในแปลงผักกางมุ้ง

ภาพที่ 5 แปลงพริกในโรงเรือนผักกางมุ้ง

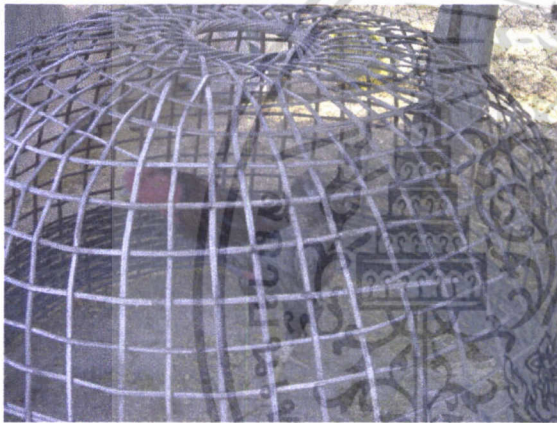

ภาพที่ 6 การยกทรงในโรงเรือนผักกางมุ้ง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 7 การวางระบบน้ำสปริงเกลอร์โดยปลูกพืชต่างชนิดกัน เช่น การปลูกส้ม และปลูกต้นโหระพา

ภาพที่ 9 เลี้ยงไก่ชนพื้นเมือง

ภาพที่ 10 โรงเรือนเลี้ยงไก่ไข่

ภาพที่ 11 การปลูกไม้ผลริมขอบบ่อน้ำ

ภาพที่ 12 สระน้ำที่ขุดเพื่อการเกษตรตามแนวพระราชดำริ "ทฤษฎีใหม่"

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. นายอ่อนศรี บุญธรรม

ภาพที่ 13 นายอ่อนศรี บุญธรรม

ภาพที่ 14 กิจกรรมยามว่างทำไซตัดปลา

คุณลุงอ่อนศรี บุญธรรม อายุ 78 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 15 หมู่ที่ 11 บ้านบุซู้เหล็ก ภูมิลำเนาเดิมเป็นคน อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2545 เวลา 14.48 นาฬิกา ลุงอ่อนศรีได้แสดงทรรศนะโดยผู้ศึกษาได้ประมวลภาพรวมไว้ดังนี้ (ภาพที่ 13 และ 14)

การศึกษาจากอดีต สู่การยอมรับเกษตรทฤษฎีใหม่

ลุงอ่อนศรี เล่าให้ฟังว่าสมัยก่อนลุงอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน มีอาชีพหลักคือการทำนาบริเวณพื้นที่ที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน เมื่อก่อนก็ใช้ปลูกแตงกวาบ้าง แตงโม รวมไปถึงข้าวโพดก็ไม่ต้องดูแลมาก น้ำก็ไม่ค่อยมี การทำนาก็ร่อนน้ำฝนอย่างเดียว ลุงอ่อนศรีเล่าให้ฟังสมัยก่อนมีควายอยู่ 3 ตัว ก็มีพอไว้ใช้ไถนา ที่ดินที่มีอยู่ก็เป็นของตนเองมิได้เช่าคนอื่น มีจำนวน 9 ไร่ สมัยก่อนผลผลิตข้าวไม่ค่อยดีเพราะแห้งแล้ง ไม่มีฝน ไม่มีน้ำ ลุงอ่อนศรีเล่าให้ฟังต่อว่าถ้าหากปีไหนที่ฝนตกก็โชคดี รายได้ส่วนใหญ่มาจากการปลูกข้าว ยิ่งถ้าปีไหนที่มีเพลี้ย หนอนกอ หรือหนูนาทำให้ได้ผลผลิตไม่ดีข้าวก็ไม่ค่อยได้ใช้กินทั้งหมดต้องขายเพื่อนำเงินมาปลดหนี้

การยอมรับ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่

ลุงอ่อนศรี ได้เล่าให้ฟังว่า ตอนแรกพอมีโครงการเข้ามาก็รู้สึกสนใจ ประกอบกับผู้ใหญ่บ้านเป็นคนแนะนำว่ามีโครงการมาชุดบ่อน้ำในแปลงนา ตอนนั้นก็ปลูกข้าวโพดอยู่ก่อนแล้วแต่ไม่มีน้ำใช้ ก็สังเกตเห็นว่าถ้าเราชุดบ่อก็คมีน้ำใช้และได้สูบน้ำทำนาด้วย อีกอย่างในบ่อก็จะได้เลี้ยงปลา ตอนแรกก็วิตกกังวลว่ามันจะดีหรือเปล่า แต่ก็ต้องลองก็คิดว่าถ้ามีน้ำมันก็น่าจะดีก็เคยไปดูงานที่อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา ก็เห็นความแตกต่างมีการปลูกผักสวนครัว ถั่วฝักยาว ข้าวโพด แตงพันธุ์ต่าง ๆ จึงได้ตัดสินใจเปลี่ยนที่นาของตนเองมาสู่การเกษตรทฤษฎีใหม่ อย่างไรก็ตามก็ได้อยู่อาศัยในที่ดินของตนเอง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การเปลี่ยนแปลงจากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่

ลุงอ่อนศรีได้แสดงทรรศนะไว้ผู้ศึกษาวิจัยสรุปเห็นว่า เมื่อก่อนใช้พื้นที่ทางการเกษตรทำนาอย่างเดียว 9 ไร่ ปัจจุบันได้เปลี่ยนมาปลูกข้าว 4 ไร่ ปลูกพืชอย่างอื่น 2 ไร่ ขุดสระน้ำ 2 ไร่ และที่อยู่อาศัยอีก 1 ไร่ การดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรที่เป็นจุดเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันคือ เมื่อก่อนจะปลูกข้าวในช่วงเดือนพฤษภาคมเพราะรอหน้าฝน แต่ปัจจุบันจะปลูกในช่วงเดือนกรกฎาคมเพราะจะได้เก็บเกี่ยวในระยะพลับพลึง เนื่องจากมีน้ำเพียงพอสำหรับการทำนาและข้าวจะได้ราคาดี การมีกิจกรรมที่หลากหลายทำให้มีงานทำตลอดทั้งปี เช่นการปลูกผักปลอดสารพิษ การเลี้ยงปลานิลในบ่อ การปลูกไม้ผลรอบบ่อ การปลูกพริก เป็นต้น การใช้แรงงานสัตว์ก็น้อยลงมีการใช้รถไถนาเดินตามแทน รวมไปถึงเมื่อมีการขุดสระน้ำก็ต้องมีการใช้เครื่องยนต์จากรถไถเดินตามสูบน้ำขึ้นมาใช้อีกด้วย (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบการทำกิจกรรมในรอบปีก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการสาธิตเกษตรผสมผสานตามแนวพระราชดำริ "ทฤษฎีใหม่" ของนายอ่อนศรี บุญธรรม

	ม.ค. ก.พ. มี.ค. เม.ย. พ.ค. มิ.ย. ก.ค. ส.ค. ก.ย. ต.ค. พ.ย. ธ.ค.
ก่อนเข้าร่วมโครงการ	<div style="text-align: center;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 150px; margin: 0 auto;">ปลูกแตงโม แตงกวา</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 80px; margin: 10px auto;">ตกกกล้า</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 60px; margin: 10px auto;">ปักดำ</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 80px; margin: 10px auto;">เก็บเกี่ยว</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 100px; margin: 10px auto; float: right;">ข้าวโพด</div> </div>
หลังเข้าร่วมโครงการ	<div style="text-align: center;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 150px; margin: 0 auto;">ปลูกพริก</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 80px; margin: 10px auto;">ตกกกล้า</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 60px; margin: 10px auto;">ปักดำ</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 80px; margin: 10px auto;">เก็บเกี่ยว</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 150px; margin: 10px auto;">ปลูกผักปลอดสารพิษ / ปลูกไม้ผล</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 150px; margin: 10px auto;">เลี้ยงไก่ไข่</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 150px; margin: 10px auto;">เลี้ยงปลาตามธรรมชาติ</div> </div>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การเปลี่ยนแปลงทางการผลิต และด้านเศรษฐกิจ

ลุงอ่อนศรีเล่าให้ฟังว่า ความเป็นอยู่ ความพอเพียงแต่ละมือ เมื่อก่อนนั้นก็หาผักตามบ้านตามท้องนา ซื้อมันก็ซื้อหมู ไก่ ไปตามเรื่อง แต่พอย้ายมาอยู่ในแปลงนาที่กินปลาที่เลี้ยงบ้าง บวบ แตงก็ไม่ต้องซื้อข้าวก็พอมิกิน ลุงอ่อนศรีบอกว่าการเกษตรแนวนี้ที่นำมาปฏิบัติจะมีรายรับบ่อยครั้ง เพราะพืชต่าง ๆ ที่ปลูกมีช่วงเก็บเกี่ยวที่แตกต่างกัน การปลูกพืชหลายอย่างยังลดความเสี่ยงทางราคา แมลงและโรคพืช ลดการใช้สารเคมี ทำให้ลดต้นทุนการผลิต และมีรายได้ที่สูงขึ้น ผู้ศึกษาวิจัยจึงได้นำรายละเอียดที่ทราบเกี่ยวกับการผลิตและรายได้ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตมาแสดงดังนี้

อาชีพปลูกผักปลอดสารพิษ

- ปลูกถั่วฝักยาว จำนวน 11 แปลง ต้นทุนการผลิต 1,780 บาท

อาชีพปลูกไม้ผล

- กล้วยน้ำว่า จำนวน 35 ต้น
- ฝรั่ง จำนวน 10 ต้น
- มะม่วงแก้ว จำนวน 43 ต้น
- มะม่วงโชคอนันต์ จำนวน 56 ต้น
- ส้มโอ จำนวน 4 ต้น
- มะละกอ จำนวน 10 ต้น

อาชีพเลี้ยงปลา

- เลี้ยงปลา 4 กระชัง

อาชีพเลี้ยงไก่

- ไก่ไข่จำนวน 150 ตัว อายุไข่ 170 วัน ปริมาณไข่ที่ได้ 15,300 ฟอง รายได้รวม

20,655 บาท ต้นทุนค่าอาหาร 19,975 บาท กำไรที่ได้ 680 บาท

พืชเสริมรายได้

- ปลูกพริกและตกแต่งพื้นที่ว่างริมถนนด้วยบวบเหลี่ยม

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม และการมีส่วนร่วมในชุมชน

ลุงอ่อนศรีเล่าให้ฟังว่าไม่ค่อยได้เข้าร่วมกลุ่มทางสังคมใด ๆ เพราะว่ามีอายุมากแล้ว อยู่กินในแปลงนาของตนเองตามอัตภาพ การทำกิจกรรมก็มีลูก ๆ มาช่วย จากการที่ผู้ศึกษาวิจัยได้เข้าไปเห็นสภาพความเป็นอยู่การใช้ชีวิตก็ทราบทางด้านลูกของลุงอ่อนศรีก็มีการช่วยเหลือ และร่วมมือกับชาวบ้านในการลงแขกเกี่ยวข้าวในหมู่บ้าน ตอนนี่ยังมีผลผลิตข้าวโพดทำให้ชาวบ้านที่ต้องการซื้อก็ไปมาหาสู่กัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม

ลุงอ่อนศรี เล่าว่าเมื่อก่อนทำนาอย่างเดียวก็อยากให้ผลผลิตดี ได้มาก ๆ ก็ซื้อปุ๋ยใส่ ยิ่งถ้าหากมีโรค หนอนกอ เพลี้ย ก็จะต้องยาฉีด พอหมดหน้างานก็เผาตอซัง แต่ตอนนี้ปลูกข้าวชนิดเดียวกันไม่ได้ใช้ยาใช้ปุ๋ยเท่าไร รายได้ก็มาจากอย่างอื่น จากการที่ผู้ศึกษาวิจัยได้สังเกตจึงมองว่าบริเวณบ้านยังมีการเผาหญ้าแห้งบางส่วน ที่เกิดจากการเลี้ยงโคเพราะบ้านลุงอ่อนศรีเลี้ยงโค 4 ตัว ทำให้ต้องมีหญ้าแห้งเหลือก็เลยเผาทิ้ง

ปัญหา และข้อเสนอแนะ

ลุงอ่อนศรีประสบปัญหาน้ำในบ่อขุ่น ไม่สามารถเลี้ยงปลาได้ดี จึงเลิกเลี้ยงปลาในกระชังเลี้ยงปลาตามธรรมชาติแทน ปัญหาดินแข็ง แห้งเกินไป

กิจกรรมทางการเกษตรของครอบครัว นายอ่อนศรี บุญธรรม ดังภาพที่ 15 – 24

ภาพที่ 15 สภาพภายนอกบริเวณบ้าน

ภาพที่ 16 สภาพสระน้ำที่ขุดเลี้ยงปลาธรรมชาติ

ภาพที่ 17 การปลูกไม้ผล (มะม่วง กล้วย)

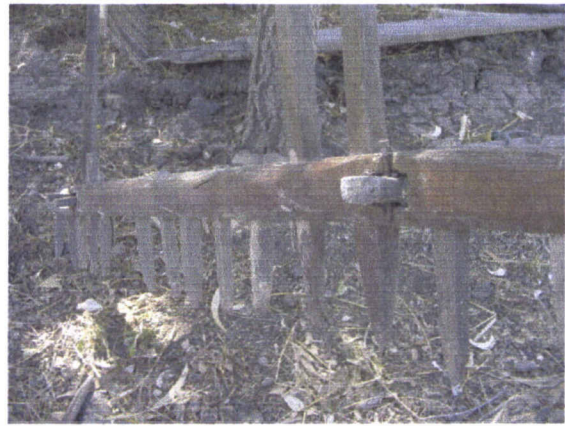

ภาพที่ 18 การปลูกผักปลอดสารพิษ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

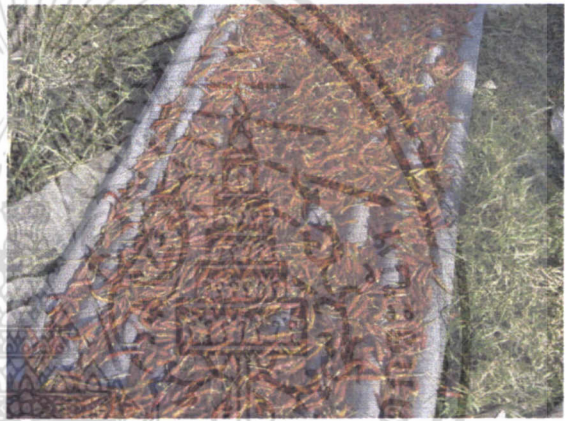
ภาพที่ 19 รถไถเดินตาม
ปัจจัยการผลิตที่ทดแทนการใช้แรงงานสัตว์

ภาพที่ 20 ไถคราดที่ใช้เทียมสัตว์

ภาพที่ 21 การเลี้ยงเปิดปล่อยตามธรรมชาติ

ภาพที่ 22 ผลผลิตจากพริกที่ปลูก(พริกแห้ง)

ภาพที่ 23 การเลี้ยงไก่พื้นเมือง

ภาพที่ 24 การเก็บฟางข้าวไว้โดยไม่เผาทิ้งเพื่อ
เป็นอาหารสัตว์ และใช้คลุมดินใต้ต้นไม้ผล

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3. นายหนูศิลป์ พิมพ์เสนา

ภาพที่ 25 นายหนูศิลป์ พิมพ์เสนา

ภาพที่ 26 สภาพบริเวณบ้านพักอาศัย

นายหนูศิลป์ พิมพ์เสนา มีอายุ 45 ปี อยู่บ้านเลขที่ 53 หมู่ที่ 11 บ้านบู่ฮีเหล็ก มีภรรยาชื่อนางสุรรัตน์ พิมพ์เสนา มีบุตร 3 คน 2 คนแรกอยู่ในวัยทำงาน อีก 1 คน กำลังศึกษาอยู่ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนจตุรราษฎร์บำรุง อำเภอลำปลายมาศ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2545 เวลาสัมภาษณ์ 09.35นาฬิกา (ภาพที่ 25 และ 26)

การศึกษาจากอดีต สู่การยอมรับทฤษฎีใหม่ในปัจจุบัน

นายหนูศิลป์ เล่าให้ฟังว่าเมื่อก่อนอยู่ในหมู่บ้านมีครอบครัวก็อยู่ในหมู่บ้าน ทำนาในแปลงนาปัจจุบันพื้นที่นาก็ปลูกข้าวโพดบ้าง แต่มีปัญหาตรงหนักินข้าวโพดจึงเลิก ตอนนี้มีพื้นที่ของตนเอง 14 ไร่ ตอนแรกก็มีโครงการเข้ามา ประกอบกับมีความสนใจที่จะได้แหล่งน้ำอยู่แล้วเพราะเวลาหน้าแล้งสภาพอากาศแห้งแล้งมาก จึงได้เข้าร่วมโครงการและคาดหวังว่าหลังจากเข้าร่วมโครงการแล้ว กิจกรรมต่าง ๆ จะช่วยให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้นจึงได้ย้ายครอบครัวในหมู่บ้านมาอยู่ในแปลงนาของตนเอง

การยอมรับ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่

นายหนูศิลป์ แสดงทรรศนะว่าแรงจูงใจที่สำคัญคือการได้ไปศึกษาดูงาน ที่จังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดนครราชสีมา อีกทั้งความสมัครใจของคนในครอบครัว ตอนแรกก็ไม่กล้าตัดสินใจแต่คิดว่าน่าจะทำได้ และมีความต้องการจะอยู่กับครอบครัวในที่นาของตนเอง

การเปลี่ยนแปลงจากการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่

นายหนูศิลป์ ได้เล่าให้ฟังทำให้ผู้วิจัยได้รวบรวมมาไว้ดังนี้จากการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ทำให้มีกิจกรรมทำมาก ไม่ว่าจะเป็นการเลี้ยงปลาในกระชัง การเลี้ยงไก่ การปลูกผักสวนครัว ในส่วนของแรงงานก็มี 3 คน การทำนาก็เริ่มได้ผลมากขึ้นเพราะว่ามีน้ำใช้ เริ่มมีรายได้แต่เราต้องมองเห็นว่าตลาด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ต้องการอะไร เช่น การปลูกถั่วฝักยาวให้สุกตอนจะเกี่ยวข้าว จากการศึกษาที่ได้สรุปโดยรายละเอียดกระบวนการผลิตในรอบปีก่อนและหลังการเปลี่ยนแปลงเป็นดังนี้ (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบการทำกิจกรรมในรอบปีก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการสาธิตเกษตรผสมผสานตามแนวพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่” ของนายหนูศิลป์ พิมพ์เสนา

ม.ค. ก.พ. มี.ค. เม.ย. พ.ค. มิ.ย. ก.ค. ส.ค. ก.ย. ต.ค. พ.ย. ธ.ค.	
ก่อนเข้าร่วมโครงการ	<div style="text-align: center;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;">ปลูกผักสวนครัว</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 10px auto;">ตกกล้า</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 10px auto;">ปักดำ</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 10px auto;">เก็บเกี่ยว</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 10px auto;">ปลูกข้าวโพด</div> </div>
หลังเข้าร่วมโครงการ	<div style="text-align: center;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;">ตกกล้า</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 10px auto;">ปักดำ</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 10px auto;">เก็บเกี่ยว</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 10px auto;">ปลูกถั่วฝักยาว</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 10px auto;">ปลูกผักปลอดสารพิษ</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 10px auto;">เลี้ยงไก่ไข่</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 10px auto;">เลี้ยงไก่พื้นเมือง</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 10px auto;">เลี้ยงปลาในกระชัง / เลี้ยงตามธรรมชาติ</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 10px auto;">ปลูกไม้ผล</div> </div>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การเปลี่ยนแปลงทางการผลิต และด้านเศรษฐกิจ

อาชีพปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

- ปลูกถั่วฝักยาว 6 แปลง ฝักกาดขาวปลี 4 แปลง บร็อคโคลี่ 2 แปลง ต้นทุนการผลิต 2,065 บาท จากการขายถั่วฝักยาว จำนวน 260 กิโลกรัม 1,820 บาท

อาชีพปลูกไม้ผล

- กลั้วยน้ำว่า จำนวน 148 ต้น
- ฝรั่ง จำนวน 2 ต้น
- มะม่วงแก้ว จำนวน 48 ต้น
- มะม่วงโชคอนันต์ จำนวน 66 ต้น
- ชมพู่ จำนวน 15 ต้น
- ส้มโอ จำนวน 4 ต้น
- มะละกอ จำนวน 32 ต้น

อาชีพเลี้ยงปลา

- เกษตรกรเลี้ยงปลา 8 กระชัง

อาชีพเลี้ยงไก่

- ไก่ไข่ จำนวน 200 ตัว อายุไข่ 170 วัน ปริมาณไข่ที่ได้ 25,350 ฟอง รายได้รวม 34,222.50 บาท ต้นทุนค่าอาหาร 28,200 บาท กำไรที่ได้ 6,022.50 บาท

- ไก่พื้นเมือง จำหน่ายลูกไก่ไปแล้ว 6 รุ่น รายได้รวม 7,200 บาท เนื่องจากขายเป็นไก่อายุไม่เกิน 1 เดือนเป็นหลัก ต้นทุนอาหารไก่ 1,040 บาท กำไรที่ได้ 6,160 บาท

พืชเสริมรายได้

เกษตรกรปลูกชะอมทำรั้วบ้าน

ในเรื่องของปัญหาทางด้านเศรษฐกิจนั้น มีการขาดของกระชังทำให้ปลาช่อนเข้าไปอยู่ในกระชังทำให้ประสบปัญหา เช่นเดียวกัน การปลูกข้าวโพดก็มีหนุมานกินข้าวโพด อีกอย่างหนึ่งก็มีปัญหาเรื่องปลาในกระชัง คือปลาตายเป็นเพราะไม่ได้ย้ายตำแหน่งของกระชัง มีการหมักหมมของตะกอน น้ำไม่ไหลผ่านทำให้ปลาตาย

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการมีส่วนร่วมในชุมชน

จากการได้สัมภาษณ์และได้สังเกตเองของผู้วิจัยทำให้ข้อสรุปไว้ดังนี้ว่า นายหนูศิลป์ เป็นคนที่มีความเอื้อเฟื้อ ไม่ค่อยพูด ตั้งใจทำงาน เป็นคนเกรงใจเพื่อน เพื่อน ๆ จึงไว้วางใจเชื่อใจ ทำให้ได้รับเป็นกรรมการกลุ่มอยู่บ่อย ๆ หลังจากทีนายหนูศิลป์ ได้เข้าร่วมโครงการแล้วก็ยังมีเวลาให้กับชุมชนสังเกต

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ได้จากการเข้าร่วมในงานเทศกาล อาทิ งานบุญบั้งไฟ งานเทศกาลออกพรรษา เป็นต้น นอกจากนี้ นายหนูศิลป์ ได้รับคัดเลือกจากชาวบ้านในชุมชนให้เป็นคณะกรรมการกองทุนเงินของหมู่บ้านอีกด้วย

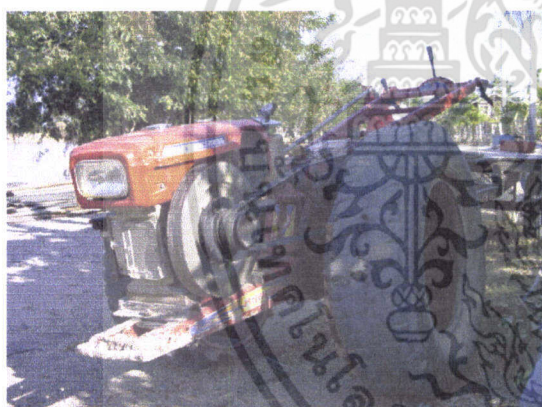
การเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม

นายหนูศิลป์เล่าให้ฟังว่า จากการที่โครงการขุดบ่อแล้วดินก้นบ่อมาถมทำให้ดินไม่มีสารอาหารหรืออินทรีย์สารที่พืชต้องการเพราะฉะนั้นจึงได้ใส่ปุ๋ยคอกกับแกลบในแปลงผักมากพอสมควร ต้องใช้เวลาในการปรับปรุงดินพอสมควร

ปัญหา และข้อเสนอแนะ

ไม่มีเวลาในการเลี้ยงไก่จึงเลิกเลี้ยง หากตลาดมีความต้องการอะไรก็ควรวางแผนการปลูกส่วนนั้น ปัญหาที่สรุปได้คือ เรื่องดินก้นบ่อที่นำมาถมบริเวณขอบบ่อและใช้ปลูกผลไม้ จึงคิดว่าควรปิดหน้าดินเก็บไว้ก่อนจึงจะมีอินทรีย์วัตถุ

กิจกรรมทางการเกษตรของครอบครัว นายหนูศิลป์ พิมพ์เสนา ดังภาพที่ 27 – 36

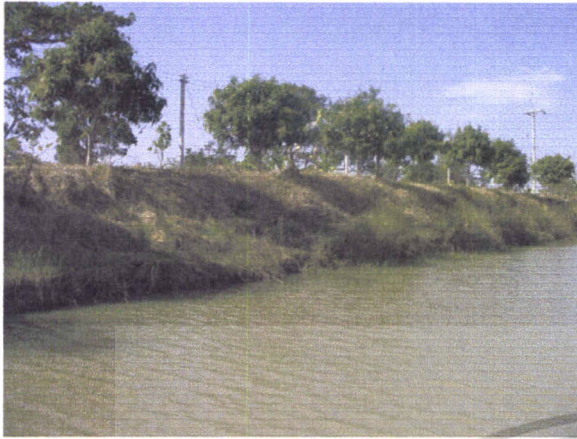
ภาพที่ 27 รถไถเดินตามปัจจัยการผลิตทดแทนแรงงานสัตว์ ภาพที่ 28 กองปุ๋ยคอกที่ผสมแล้ว

ภาพที่ 29 แปลงปลูกพริก

ภาพที่ 30 แปลงปลูกหัวหอม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 31 สระน้ำทฤษฎีใหม่ตามพระราชดำริ

ภาพที่ 32 แปลงไม้ผลริมสระน้ำ

ภาพที่ 33 เตรียมแปลงลงถั่วฝักยาว

ภาพที่ 34 แปลงผักสวนครัว

ภาพที่ 35 เลี้ยงไก่พื้นเมือง

ภาพที่ 36 เลี้ยงเป็ดปล่อยตามธรรมชาติ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4. นางต่วน พูนสูงเนิน

ภาพที่ 37 นางต่วน พูนสูงเนิน

ภาพที่ 38 สภาพบริเวณบ้าน

นางต่วน พูนสูงเนิน อายุ 50 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 53 / 3 หมู่ที่ 11 สถานภาพ เป็นม่าย มีลูก 3 คน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2545 เวลาสัมภาษณ์ 13.25 นาฬิกา (ภาพที่ 37 และ 38)

การศึกษาจากอดีต สู่การยอมรับทฤษฎีใหม่ในปัจจุบัน

จากการที่ได้สัมภาษณ์นางต่วน ผู้ศึกษาวิจัยได้รวบรวมไว้ดังนี้ นางต่วนเล่าให้ฟังว่าเมื่อก่อนที่จะทำการเกษตรแบบทฤษฎีใหม่นั้นได้อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน มีอาชีพทำนา อาชีพเสริม คือ ค้าขายของชำในหมู่บ้าน รายได้ก็ไม่ค่อยดี เงินหมุนไม่ค่อยทัน มีคนติดดินเชื่อมาก หากถามถึงผลผลิตของนาข้าวก็ได้น้อยเนื่องจากไม่มีน้ำ หากปีไหนข้าวมีโรคก็ยิ่งลำบาก

การยอมรับ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่

เนื่องจากมีที่ดินอยู่ 7 ไร่ ประกอบกับความต้องการที่จะเลิกอาชีพค้าขาย เพราะเงินหมุนไม่ทัน จึงอยากมาอยู่ในพื้นที่แปลงนาของตน พอมีโครงการก็เกิดการชักชวนจากเพื่อนบ้านจึงตัดสินใจขุดบ่อเพื่อมีน้ำในการทำนา ก็คิดว่าหลังการเปลี่ยนแปลงคงมีกิจกรรมให้ทำมาก เพราะมีน้ำแล้ว จึงตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ

การเปลี่ยนแปลงจากการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่

เมื่อก่อนพื้นที่ 7 ไร่ ก็ปลูกข้าวอย่างเดียว ถ้าปีไหนน้ำน้อยข้าวก็ไม่ค่อยดี เงินที่ใช้รายจ่ายประจำวันคือ เงินที่ได้จากการค้าขายของชำ พอเข้ามาอยู่ในแปลงนาแล้ว สิ่งแรกคือรู้สึกสบายใจ เพราะไม่ต้องง่วนวายไปซื้อของมาขายแล้วให้คนอื่นเชื่อ การย้ายมาที่นี้ก็มีการทำกิจกรรมหลายอย่างทำให้พอมีรายได้ แต่ก็มีปัญหาเหมือนกัน เช่น การปลูกผักกาดไม่ค่อยได้ผลดี เพราะอากาศร้อน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผักไหม้ การปลูกกะหล่ำปลีอากาศร้อนก็ไม่ห่อตัว ที่ได้ผลดีคือถั่วฝักยาวและคะน้า การทำให้ผลผลิตมีราคาดีคือใช้เวลาหรือกันให้มาก

จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบถึงรายละเอียดของกิจกรรมทางการเกษตรในรอบปีก่อนและหลังการเปลี่ยนแปลง ดังนี้ (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบการทำกิจกรรมในรอบปีก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการสาธิตเกษตร
ผสมผสานตามแนวพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่” ของนางต่วน พูนสูงเนิน

ม.ค. ก.พ. มี.ค. เม.ย. พ.ค. มิ.ย. ก.ค. ส.ค. ก.ย. ต.ค. พ.ย. ธ.ค.	
ก่อนเข้าร่วมโครงการ	<div style="text-align: center;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 5px auto; width: 100px;">ตกกล้า</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 5px auto; width: 100px;">ปักดำ</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 5px auto; width: 100px;">เก็บเกี่ยว</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 5px auto; width: 80%; text-align: center;">ค้าขายของชำในหมู่บ้าน</div> </div>
หลังเข้าร่วมโครงการ	<div style="text-align: center;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 5px auto; width: 100px;">ตกกล้า</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 5px auto; width: 100px;">ปักดำ</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 5px auto; width: 100px;">เก็บเกี่ยว</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 5px auto; width: 80%; text-align: center;">ปลูกผักปลอดสารพิษ</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 5px auto; width: 80%; text-align: center;">ปลูกไม้ผล</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 5px auto; width: 80%; text-align: center;">เลี้ยงปลาตามธรรมชาติ</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 5px auto; width: 80%; text-align: center;">เลี้ยงไก่ไข่</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 5px auto; width: 80%; text-align: center;">เลี้ยงไก่พื้นเมือง</div> </div>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การเปลี่ยนแปลงทางการผลิต และด้านเศรษฐกิจ

อาชีพปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

- ปลูกถั่วฝักยาว จำนวน 6 แปลง ผักกาดขาวปลี 3 แปลง คะน้า 3 แปลง ต้นทุนการผลิต

2,215 บาท

อาชีพปลูกไม้ผล

- กลัวยี่น้ำว่า จำนวน 90 ต้น
- ฝรั่ง จำนวน 15 ต้น
- มะม่วงแก้ว จำนวน 35 ต้น
- มะม่วงโชคอนันต์ จำนวน 3 ต้น
- ชมพู จำนวน 9 ต้น
- ส้มโอ จำนวน 4 ต้น

อาชีพเลี้ยงปลา

- เกษตรกรเลี้ยงปลา 4 กระชัง จำหน่ายปลาใหญ่ 637 กิโลกรัม รายได้ 25,480 บาท ต้นทุนการผลิต 22,360 บาท กำไรรวม 3,120 บาท

อาชีพเลี้ยงไก่

- ไก่ไข่จำนวน 100 ตัว อายุไข่ 170 วัน ปริมาณไข่ที่ได้ 12,675 ฟอง รายได้รวม 17,111.25 บาท ต้นทุนค่าอาหาร 14,100 บาท กำไรที่ได้ 3,011.25 บาท
- ไก่พันธุ์พื้นเมือง จำหน่ายลูกไก่ไป 6 รุ่น รวม 5,000 บาท เนื่องจากขายเป็นไก่อายุไม่เกิน 1 เดือนเป็นหลัก ต้นทุนค่าอาหารไก่ 540 บาท กำไรที่ได้ 4,460 บาท

พืชเสริมรายได้

เกษตรกรปลูกชะอมทำรั้วบ้าน

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม และการมีส่วนร่วมในชุมชน

ผู้วิจัยพอจะสรุปได้ว่ากิจกรรมทางสังคมของนางต่วนก็มีเช่น เป็นสมาชิกร้านค้าสหกรณ์หมู่บ้าน นางต่วนเล่าว่างานในหมู่บ้านก็พยายามร่วมทุกงาน เช่น งานบุญบั้งไฟ งานเทศกาลออกพรรษา พิธีกว่นข้าวทิพย์ ทำให้สามารถแบ่งเวลาเข้าร่วมกับเพื่อนพ้องได้

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม

จากการที่ผู้วิจัยได้สังเกตโดยมองภาพรวมก็ทราบว่า มีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์แทนปุ๋ยเคมี นางต่วนเล่าว่าไม่ได้คิดยาฆ่าแมลงเพราะผักจะไม่มีคนซื้อ จึงต้องปล่อยให้เติบโตตามธรรมชาติ มีการปลูกไม้ดอก ไม้ประดับบ้าง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปัญหา และข้อเสนอแนะ

เรื่องผักสวนครัว อากาศร้อนจึงทำให้กะหล่ำปลีไม่ห่อผักกาดใบใหม่ จึงควรเปลี่ยนมาปลูก ถั่วฝักยาวแทน

กิจกรรมทางการเกษตรของครอบครัว นางต่วน พูนสูงเนิน ดังภาพที่ 39 – 44

ภาพที่ 39 เลี้ยงไก่พื้นเมือง

ภาพที่ 40 เลี้ยงไก่พื้นเมือง

ภาพที่ 41 ปลูกมะม่วง และกล้วยริมสระ

ภาพที่ 42 การห่อไม้ผลด้วยถุงพลาสติก
ลดการใช้สารเคมี

ภาพที่ 43 การเลี้ยงปลาในกระชัง

ภาพที่ 44 ปลูกชะอมริมรั้ว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5.นางแก้ว มั่งสา

ภาพที่ 45 นางแก้ว มั่งสา

ภาพที่ 46 สภาพบริเวณบ้าน

นางแก้ว มั่งสา อายุ 45 ปี มีสามีชื่อ นายบุญสอน อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 55 หมู่ที่ 11 บ้านนุขีเหล็ก นางแก้ว เป็น แม่บ้านเกษตรกร ส่วนนายบุญสอน รับจ้างที่โรงสีชุมชน สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2545 สัมภาษณ์เวลา 15.25 นาฬิกา (ภาพที่ 45 และ 46)

การศึกษาจากอดีต สู่การยอมรับทฤษฎีใหม่ในปัจจุบัน

นางแก้ว มั่งสา เล่าให้ผู้วิจัยทราบว่านางแก้วมีที่นาของตนเอง 7 ไร่ ซึ่งติดกับชุมชน การทำนาแต่เดิมก็อาศัยน้ำฝนและคลองส่งน้ำจากโครงการอีสานเขียว แต่ไม่ได้ผลนักเพราะน้ำแห้ง นางแก้วได้รับการชักชวนทำให้มองเห็นว่าถ้าจะทำให้เต็มรูปแบบมีโรงเรือนผักกางมุ้งคงทำไม่ได้ จึงได้ให้บุตรเพื่อเอาน้ำไว้ใช้รดผักที่ปลูกและเลี้ยงปลาตามธรรมชาติเท่านั้น

การยอมรับ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่

นางแก้ว เล่าให้ฟังว่าความจริงก็คือ อยากเปลี่ยนแปลงนาของตนมาทำการปลูกผักบ้าง เพราะปลูกข้าวอย่างเดียวไม่พอเนื่องจากผลผลิตที่ได้ผันแปรตามปริมาณน้ำฝน พอมีโครงการเข้ามา จึงได้เข้าร่วมชุดสระน้ำ เพื่อทำการเกษตรตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่

การเปลี่ยนแปลงจากการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่

เมื่อเริ่มโครงการชุดสระน้ำแล้วก็ได้ก่อให้เกิดอาชีพหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการปลูกผักสวนครัว ปลูกไม้ผลหรือเลี้ยงไก่ แต่ก็มีปัญหาเรื่องความต้องการของตลาดในส่วนของผัก จึงได้เข้ามาศึกษาตลาดที่ถ้าปลายมาศว่าต้องการอะไร พี่อะไรแพง เช่น การปลูกพริก จะได้มากกว่าหากรู้ว่าตลาดพริกต้องการตอนไหน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผู้ศึกษาวิจัยได้ประมวลการทำกิจกรรมการผลิตในรอบปีทั้งก่อนและหลังการเปลี่ยนแปลงรูป
ได้ดังนี้ (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบการทำกิจกรรมในรอบปีก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการสาธิตเกษตร
ผสมผสานตามแนวพระราชดำริ "ทฤษฎีใหม่" ของนางแก้ว มั่งสา

ม.ค. ก.พ. มี.ค. เม.ย. พ.ค. มิ.ย. ก.ค. ส.ค. ก.ย. ต.ค. พ.ย. ธ.ค.	
ก่อนเข้าร่วมโครงการ	<div style="text-align: center;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;">ตกกล้า</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 10px auto;">ปักดำ</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 10px auto;">เก็บเกี่ยว</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 100%; margin: 10px auto;">ปลูกพริก</div> </div>
หลังเข้าร่วมโครงการ	<div style="text-align: center;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;">ตกกล้า</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 10px auto;">ปักดำ</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 10px auto;">เก็บเกี่ยว</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 100%; margin: 10px auto;">ปลูกพริก</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 100%; margin: 10px auto;">ปลูกผักปลอดสารพิษ</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 100%; margin: 10px auto;">ปลูกไม้ผล</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 100%; margin: 10px auto;">เลี้ยงปลาตามธรรมชาติ</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 100%; margin: 10px auto;">เลี้ยงไก่พื้นเมือง</div> </div>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การเปลี่ยนแปลงทางด้านการผลิต และด้านเศรษฐกิจ

อาชีพปลูกผักปลอดสารพิษ

- ปลูกผักกาดขาวปลี จำนวน 7 แปลง ผลผลิต 550 กิโลกรัม ค่น้ำ 7 แปลง ถั่วฝักยาว จำนวน 6 แปลง ต้นทุนการผลิต 3,036 บาท รายได้จากการขายผักกาดขาวปลี 2,750 บาท

อาชีพปลูกไม้ผล

- กล้วยน้ำว้า จำนวน 14 ต้น
- ฝรั่ง จำนวน 2 ต้น
- มะม่วงแก้ว จำนวน 12 ต้น
- มะม่วงโชคอนันต์ จำนวน 19 ต้น
- ชมพู่ จำนวน 5 ต้น
- ส้มโอ จำนวน 4 ต้น

อาชีพเลี้ยงไก่

- ไก่ไข่จำนวน 100 ตัว อายุไข่ 170 วัน ปริมาณไข่ที่ได้ 12,675 ฟอง รายได้รวม 17,111.25 บาท ต้นทุนค่าอาหาร 14,100 บาท กำไรที่ได้ 3,011.25 บาท

- ไก่พื้นเมือง จำหน่ายลูกไก่ไปแล้ว 6 รุ่น รายได้รวม 8,500 บาท ต้นทุนค่าอาหารไก่ 1,040 บาท กำไรที่ได้ 7,460 บาท

หลังจากที่ได้มองดูตลาดแล้วเห็นความต้องการคือ พริกจึงหันมาปลูกพริกแทน

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม และการมีส่วนร่วมในชุมชน

เนื่องจากสภาพที่ตั้งบ้านนั้นอยู่ที่เดิมไม่ได้ยกย้ายรกรากไปที่ใดกิจกรรมที่มาเสริมก็มิได้ทำให้การร่วมมือในสังคมเปลี่ยนไปประกอบกับสามีรับจ้างที่โรงสีและคนในชุมชนก็ไปรับจ้างที่โรงสี ทำให้รู้จักเพื่อนพ้องมากมาย ตอนนี้เป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้าน ทำหมวก ทำตะกร้า เป็นสมาชิก สหกรณ์ร้านค้าชุมชนอีกด้วย

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม

ดินที่เกิดจากการขุดมาถมบริเวณปากบ่อนั้นเป็นดินก้นบ่อ เป็นดินที่ไม่มีสารอาหารเท่าที่ควร เนื่องจากไม่ได้ปาดหน้าดินออกก่อนทำให้ การปลูกผักไม้ได้ผล จึงต้องนำปุ๋ยคอกปุ๋ยขี้ไก่ใส่ไปมาก ๆ เป็นการปรับปรุงดินโดยวิธีการลดการใช้ปุ๋ยเคมี การทำนาเมื่อก่อนพอเก็บเกี่ยวแล้วก็เผาตอซัง แต่ปัจจุบันมีการปลูกข้าวโพดในแปลงนา จึงใช้วิธีการไถกลบแทน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กิจกรรมทางการเกษตรของครอบครัว นางแก้ว มั่งสา ดังภาพที่ 47 – 58

ภาพที่ 47 นางแก้วในแปลงพริก

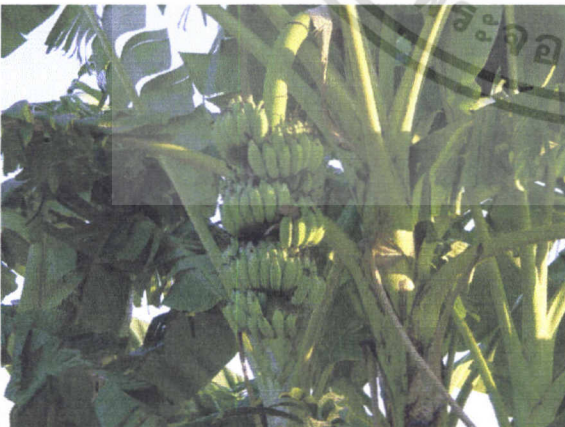
ภาพที่ 48 พริกที่เก็บแล้วตากแห้ง

ภาพที่ 49 แปลงเกษตรผสมผสาน

ภาพที่ 50 แปลงผักชีและผักบุ้ง

ภาพที่ 51 ผลผลิตกล้วย

ภาพที่ 52 ปลูกรั้วโพดในแปลงนาข้าว

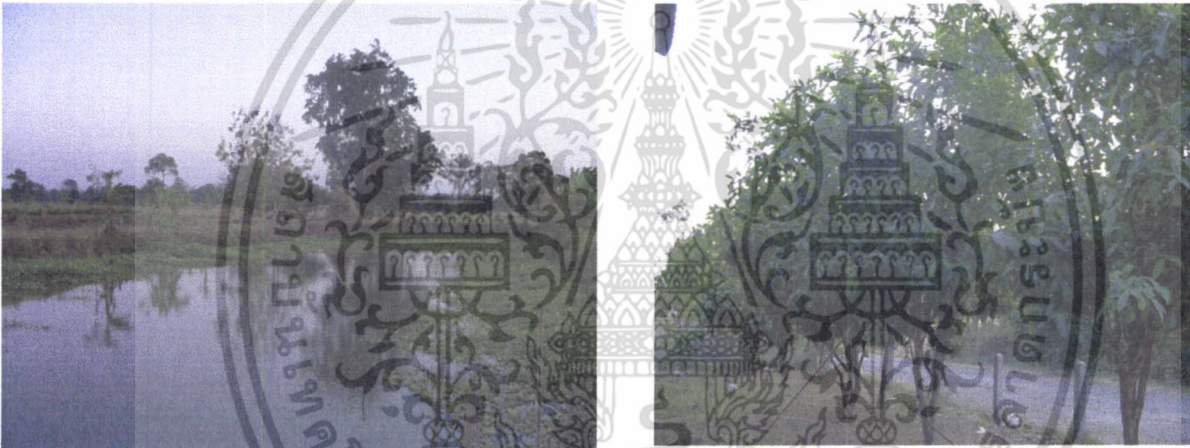
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 53 เลี้ยงไก่พื้นเมือง

ภาพที่ 54 เลี้ยงกระบือ

ภาพที่ 55 สระน้ำตามแนวพระราชดำริ "ทฤษฎีใหม่"

ภาพที่ 56 ไม้ผลรอบบริเวณบ้าน

ภาพที่ 57 สร้างโรงเรือนเลี้ยงสุกร

ภาพที่ 58 บั๊จจ่ายการผลิต (มอเตอร์สูบน้ำ)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การวิจารณ์ผลการวิจัยที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In – depth Interview)

จากการที่ผู้ศึกษาวิจัยได้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In – depth Interview) เกษตรกรที่ทำการเกษตรตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ทั้ง 5 ราย ทำให้มองเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากการชักชวน การดูงานในที่ต่าง ๆ จึงได้ตัดสินใจจากการทำการเกษตรในพื้นที่นาของตนเองมาสู่การทำการเกษตรแบบทฤษฎีใหม่โดยมีองค์กรเอกชนลงทุนในเรื่องโครงสร้างพื้นฐานและปัจจัยการผลิตให้ผู้ศึกษาวิจัยขอแสดงทรรศนะและวิจารณ์ในด้านต่าง ๆ ทั้ง 3 ด้านดังนี้

ด้านเศรษฐกิจ นั้นตลอดระยะเวลา 4 ปีที่เข้าร่วมโครงการ หลังการเปลี่ยนแปลงยังมีความไม่แน่นอนเพราะเกษตรกรยังต้องชำระหนี้สินที่คงค้างอยู่ ราคาผลผลิตก็ยังไม่แน่นอน ไม่สามารถต่อราคาได้มากนักเพราะผลผลิตที่ได้มีน้อย หากวันหนึ่งองค์กรเอกชนยังต้องให้ความช่วยเหลืออยู่ และเมื่อเป็นเช่นนั้นความรู้สึกของเกษตรกรที่รู้ว่ายังมีหน่วยงานให้ความช่วยเหลือก็ไม่กระตือรือร้นในการแสวงหาแนวทางให้ตนเองและครอบครัวพ้นจากภาวะหนี้สิน ไม่เหมือนกับเกษตรกรที่เกิดแนวความคิดที่จะทำโดยตนเอง จึงทำให้มองเห็นว่าในส่วนของเกษตรกรทั้ง 5 ราย ยังมีไขความพ้อเพียงที่เกิดขึ้นบนความพ้อเพราะยังต้องผลิตเพื่อปลดภาระหนี้สินอยู่ กิจกรรมที่ทำได้เกิดจากภาวะหรือแรงกระตุ้นของตนเอง เมื่อปีแรกที่เริ่มโครงการก็ดีหน่อยเพราะปัจจัยการผลิตมากรายได้สูง แต่เมื่อเวลาผ่านไปองค์กรเอกชนเริ่มถอยตัวให้ช่วยตนเองก็ทำให้เห็นว่าเกษตรกรไม่สามารถช่วยตนเองได้เท่าที่ควร ถ้าเปรียบเทียบกับรายได้ก่อนและหลังก็ดีขึ้นไม่มากนัก แคลอยู่ได้และมีกิจกรรมหลากหลายเท่านั้นเอง

ด้านสังคม ผู้ศึกษาวิจัยมองว่าเกษตรกรทั้ง 5 คราวเรือนให้ความสำคัญกับเทศกาลต่าง ๆ ของหมู่บ้านเป็นอย่างดีกิจกรรมที่เพิ่มมากขึ้นมิได้ทำให้เกษตรกรทั้ง 5 ราย ไม่มีเวลาร่วมกับชุมชนกลับตรงข้ามกิจกรรมยังทำให้ความสัมพันธ์กับคนในหมู่บ้านมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยนกันในด้านผลผลิตหรือแรงงานที่ช่วยเหลือกัน อาทิเช่น การลงแขกเกี่ยวข้าว การเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ การได้รับคัดเลือกให้เป็นกรรมการในชุมชน เป็นต้น

ด้านสิ่งแวดล้อม ผู้ศึกษาวิจัยมองว่าการปฏิบัติกิจกรรมของเกษตรกรที่มีต่อพื้นที่ของตนเองนั้นมิได้ทำลายสิ่งแวดล้อมมากนักมีเพียงแต่การใช้ปุ๋ยเคมี และการเผาหญ้าแห้งและขยะเท่านั้น แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นคือ จากการทำการเกษตรกรรมแบบเดิมยังใช้วิธีการเผาตอซัง แต่เมื่อพื้นที่เกษตรทฤษฎีใหม่มีน้อยก็ได้เผาตอซังในพื้นที่ของตนเองกลับไถกลบแทน

การแสดงความคิดเห็นแบบประชุมกลุ่ม (Focus Group)

เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพอีกกระบวนการหนึ่ง ผู้ศึกษาวิจัยจึงได้หาวิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยการประชุมกลุ่ม (Focus Group) ได้ศึกษาจากเกษตรกรที่อยู่ในหมู่บ้านทั้งที่ทำระบบเกษตรแบบดั้งเดิม และเกษตรกรที่นำแนวเกษตรผสมผสานยึดหลักปฏิบัติตามแนวทฤษฎีใหม่ เพียงแต่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการสาธิตเท่านั้นเอง อีกทั้งยังมีผู้นำชาวบ้าน นักศึกษา และกรรมการสหกรณ์ร้านค้าชุมชนอีกด้วย

การประชุมกลุ่ม (Focus Group) ได้กำหนดประเด็นดังต่อไปนี้

1. ในแง่มุมมองของเกษตรกรทฤษฎีใหม่เมื่อเปรียบเทียบกับเกษตรกรยังชีพแบบดั้งเดิม
2. ในแง่ของการนำแนวทางการเกษตรทฤษฎีใหม่มาปฏิบัติในพื้นที่ของตนเอง
3. ในแง่ของมุมมองต่อสมาชิก 5 ครัวเรือนที่มีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมทางการเกษตรโดยการนำแนวทางการเกษตรทฤษฎีใหม่มาปฏิบัติในพื้นที่ของตน
4. ในแง่มุมมองของการมองปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการเปลี่ยนแปลงตามแนวพระราชดำริเกษตรทฤษฎีใหม่ของทั้ง 5 ครัวเรือน
5. ในแง่มุมมองของการจัดสรรทรัพยากรที่ดินของสมาชิก 5 ครัวเรือนที่มีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมทางการเกษตรโดยการนำแนวทางการเกษตรทฤษฎีใหม่มาปฏิบัติในพื้นที่ของตน
6. ในแง่ของการนำปัจจัยการผลิตมาใช้ในระบบการเกษตรทฤษฎีใหม่ของทั้ง 5 ครัวเรือน
7. ในแง่เศรษฐกิจของสมาชิก 5 ครัวเรือนที่มีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมทางการเกษตรโดยการนำแนวทางการเกษตรทฤษฎีใหม่มาปฏิบัติในพื้นที่ของตน
8. ในแง่ของการทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน โดยมองภาพรวมของทั้ง 5 ครัวเรือน
9. ในแง่ของการจัดการทรัพยากรของเกษตรกรทั้ง 5 ครัวเรือน ที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อม เมื่อนำแนวทางการเกษตรทฤษฎีใหม่มาปฏิบัติ
10. ในแง่ของการเปลี่ยนแปลงในชุมชนหลังมีโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่เข้ามาในชุมชน

การประชุมกลุ่ม (Focus Group) กลุ่มที่ 1

วันที่ 21 ตุลาคม 2545 เวลา 13.05 นาฬิกา สถานที่ประชุม ณ ศาลาหมู่บ้านนุชีเหล็ก

หมู่ที่ 11 ตำบลแสงลงพัน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

รายนามผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่ม

1. นายธวัช พิมพ์เสนา อายุ 57 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 32 / 1 สถานภาพ หัวหน้าครอบครัว อาชีพ เกษตรกรรม สถานภาพทางสังคม ผู้นำเกษตรกร และผู้นำกลุ่ม
2. นายทองภัทร กรวดนอก อายุ 39 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 165 สถานภาพหัวหน้าครอบครัว อาชีพ เกษตรกรรม และรับจ้าง
3. นายเลขา พูนสูงเนิน อายุ 26 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 169 สถานภาพ หัวหน้าครอบครัว อาชีพ เกษตรกรรม
4. นายภิรมย์ บุญประดับ อายุ 38 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 53 / 4 จบการศึกษาประถมปีที่ 6 สถานภาพ หัวหน้าครอบครัว อาชีพ เกษตรกรรม และรับจ้าง
5. นายประจักษ์ พรหมณี อายุ 22 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 18 / 2 สถานภาพ ใสด อาชีพ นักศึกษาฝึกงานภาคเกษตรกรรม

รวมทั้งผู้วิจัยด้วยเป็น 6 คน ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันต่อการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ว่าเป็นอย่างไรบ้าง เมื่อเปรียบเทียบกับเกษตรยังชีพแบบเดิม และเกิดอะไรขึ้นก่อนและหลังที่โครงการสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่จะเข้ามาในชุมชน บทบาทและหน้าที่เป็นอย่างไร ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิต เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยนำแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่มาปฏิบัติในพื้นที่ของตน หรือท่านคิดว่าปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเป็นอย่างไร สุดท้ายท่านได้มองเห็นปัญหาที่สมาชิกทั้ง 5 ครอบครัว ประสบอยู่หรือไม่อย่างไร ผู้วิจัยเห็นว่ากระบวนการทางความคิดและทัศนคติของชาวบ้านเป็นสิ่งสำคัญจึงนำมาสรุปให้ทราบดังนี้

ในแง่มุมมองของเกษตรทฤษฎีใหม่เมื่อเปรียบเทียบกับเกษตรยังชีพแบบดั้งเดิม ในการประชุมกลุ่มทำให้ผู้วิจัยทราบว่าผู้เข้าร่วมประชุมมีความคิดเห็นในการมองเกษตรทฤษฎีใหม่ เมื่อเปรียบเทียบกับเกษตรยังชีพแบบดั้งเดิมนั้นมุ่งเน้นในประเด็นใหญ่ ๆ คือ เรื่องรายได้ และความเหมาะสมของการจัดการทรัพยากรที่นำมาประยุกต์ใช้ในแต่ละพื้นที่ อาทิเช่น มองว่าเกษตรกรจะมีกิจกรรมที่มากขึ้นในการสร้างรายได้ ซึ่งเป็นการลดความเสี่ยงในเรื่องราคา และสามารถสร้างรายได้ในหลาย ๆ ทาง ในส่วนของความเหมาะสมในการจัดการทรัพยากรนั้นมองว่า ในแต่ละพื้นที่ของเกษตรกรในแต่ละรายนั้นย่อมมีความแตกต่างทั้งในเรื่องของทรัพยากร และปัจจัยการผลิต ดังนั้นการนำแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ไปปฏิบัติ ควรประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด

ในแง่ของการนำแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่มาปฏิบัติในพื้นที่ของตนเอง บทสรุปจากที่ประชุมมีความคิดเห็นว่าจะนำแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่มาปฏิบัติในพื้นที่ของตนเอง โดยสามารถประมวลแนวคิดที่จะนำมาปฏิบัติที่แตกต่างกัน ซึ่งได้แก่ ความต้องการอยู่กับครอบครัว หรือการจัดการทรัพยากรและปัจจัยการผลิตพร้อมทั้งอุปสรรคที่มีอยู่ ยกตัวอย่างเช่น ผู้เข้าร่วมประชุมบางท่านมีแนว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คิดถึงการได้อยู่พร้อมหน้ากันหากได้ทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ บางท่านมองว่าไม่สามารถจะทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ได้เพราะมีแหล่งน้ำ ห่างไกลชุมชน และไม่มีถนนตัดผ่าน

ในแง่ของมุมมองต่อสมาชิก 5 ครว์เรือนที่มีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมทางการเกษตรโดยการนำแนวทางการเกษตรทฤษฎีใหม่มาปฏิบัติในพื้นที่ของตนนั้น ผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นต่อผลของการนำแนวทางนี้มาใช้ใน 2 ประเด็น คือ ในเรื่องการจัดการทรัพยากรและปัจจัยการผลิต รวมไปถึงเรื่องตัวบุคคลเอง ในเรื่องการจัดการทรัพยากร และปัจจัยการผลิตนั้นมองว่า การที่มีโครงการจากภาครัฐและเอกชนเข้ามาเพื่อทำการสาธิตนั้นเป็นสิ่งที่ดีเพราะชาวบ้านยังยากจนไม่มีเงินทุนในการที่จะขุดสระเพื่อให้มีน้ำเพียงพอต่อการเกษตรทั้งปี ส่วนในเรื่องของตัวบุคคลนั้น การทำการเกษตรในแนวทางทฤษฎีใหม่นี้จะเป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นว่าคนที่มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่มีความขยัน และมีความตั้งใจเท่านั้นที่จะประสบผลสำเร็จ

ในแง่มุมมองของการมองปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการเปลี่ยนแปลงตามแนวพระราชดำริเกษตรทฤษฎีใหม่ของทั้ง 5 ครว์เรือนนั้น บทสรุปมองถึง 3 ประเด็น ดังนี้คือ ปัจจัยที่เกิดจากการศึกษาดูงาน และการได้รับการอบรม ปัจจัยที่เกิดจากการปรึกษาหารือกันและตกลงที่จะปฏิบัติร่วมกัน ปัจจัยสุดท้ายเกิดจากความคาดหวังว่าน่าจะมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น จึงได้ตัดสินใจเปลี่ยนแปลง

ในแง่มุมมองของการจัดสรรทรัพยากรที่ดินของสมาชิก 5 ครว์เรือนที่มีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมทางการเกษตรโดยการนำแนวทางการเกษตรทฤษฎีใหม่มาปฏิบัติในพื้นที่ของตนนั้น ผู้เข้าร่วมประชุมมีความคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่าเหมาะสมแล้ว เพราะปริมาณน้ำในบ่อก็เพียงพอต่อการทำการเกษตรทั้งปี แต่ผู้ศึกษาวิจัยมองว่าน่าจะให้ขนาดบ่อเล็กกว่าเดิม เพราะจะได้มีพื้นที่ในการปลูกไม้ผลได้มาก ประกอบกับสถานที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำของชุมชนเวลาน้ำแห้งสามารถสูบน้ำเข้าได้

ในแง่ของการนำปัจจัยการผลิตมาใช้ในระบบการเกษตรทฤษฎีใหม่ของทั้ง 5 ครว์เรือน ซึ่งได้แก่ การใช้แรงงาน การใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตร ผู้เข้าร่วมประชุมมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าเกษตรกรทั้ง 5 ครว์เรือนสามารถนำปัจจัยการผลิตดังกล่าวมาใช้กับกิจกรรมทางการเกษตรได้อย่างเหมาะสม เพราะผู้เข้าร่วมประชุมหลายคนมีแนวความคิดว่าหลักการของทฤษฎีใหม่เน้นที่ความพอเหมาะพอควร จึงทำให้มีการนำปัจจัยการผลิตมาใช้ให้เกิดประโยชน์ภายใต้ขีดความสามารถของตนไม่ว่าจะเป็นการใช้แรงงานในครว์เรือนในการผลิต หรือการทำกิจกรรมทางการเกษตรที่หลากหลายซึ่งทำให้สามารถใช้เครื่องจักรกลการเกษตรหมุนเวียนได้ตลอดทั้งปี

ในแง่เศรษฐกิจของสมาชิก 5 ครว์เรือนที่มีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมทางการเกษตรโดยการนำแนวทางการเกษตรทฤษฎีใหม่มาปฏิบัติในพื้นที่ของตนนั้น ผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่มีความเข้าใจและมีมุมมองในแง่เศรษฐกิจต่อโครงการทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรทั้ง 5 ครว์เรือนดังนี้คือ การทำการเกษตร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในรูปแบบนี้ค่อนข้างมีรายได้ไม่แน่นอน ผู้ที่ทำการเกษตรทฤษฎีใหม่จะต้องมีความประหยัดและไม่ฟุ่มเฟือย

ในแง่ของการทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชนนั้น ผู้เข้าร่วมประชุมมองว่าการที่เกษตรกรทั้ง 5 ครัวเรือนได้เข้าร่วมโครงการแล้ว การทำกิจกรรมในชุมชนนั้นก็ยิ่งเหมือนเดิม การเข้าร่วมเทศกาลต่าง ๆ ในหมู่บ้าน อาทิเช่น เทศกาลบุญบั้งไฟ เทศกาลออกพรรษา เป็นต้น เหตุผลอีกประการหนึ่งก็คือว่า กิจกรรมที่หลากหลายนั่นเองส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์กับคนในชุมชน เพราะว่าเมื่อมีผลผลิตมากขึ้น พอที่จะมีการแลกเปลี่ยนกันในชุมชน ทำให้มีการคบค้ากันมากขึ้นด้วย อีกอย่างที่สังเกตได้คือ การทำงานในชุมชนนั้นสามารถแบ่งเวลา ทำให้เกิดความร่วมมือกันลงแขกเกี่ยวข้าวได้อีกด้วย

ในแง่ของการจัดการทรัพยากรของเกษตรกรทั้ง 5 ครัวเรือน ที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมนั้น ผู้เข้าร่วมประชุมมองไปในแนวทางเดียวกันว่า กิจกรรมที่หลากหลายส่งผลต่อการใช้สารเคมีลดลง อาทิเช่น การปลูกผักกางมุ้งจะลดการระบาดของแมลง และโรคพืช การปลูกพืชอายุสั้นจะตัดวงจรแมลง อีกทั้งยังมีการเลี้ยงสัตว์ โดยอาศัยมูลสัตว์มาทำปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักทดแทนปุ๋ยเคมี รวมไปถึงการปลูกข้าวที่ไม่ใช้วิธีการเผาตอซัง ทำให้คุณภาพของดินไม่เสื่อมเร็ว

ในแง่ของการเปลี่ยนแปลงในชุมชนเมื่อมีการสาธิตโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น ผู้เข้าร่วมประชุมสรุปว่ามีเกษตรกรในหมู่บ้านเอาเป็นแบบอย่างโดยจุดที่นาของตนเอง ทำโปเลี้ยงปลา เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ ทำหลายอย่างแต่เขามีนุ้ยน้อยเขาก็เอาโครงการมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์เห็นเขาทำได้ดี อย่างกรณีนายลาย ซึ่ง เป็นเกษตรกรที่นำหลักการทฤษฎีใหม่มาปฏิบัติในพื้นที่ของตนเองโดยเอาแบบอย่างจากเกษตรกรทั้ง 5 ราย เป็นต้น

ก่อนการประชุมกลุ่มจะจบลงหลายท่านได้แสดงทรรศนะว่าปัญหาที่น่าจะเกิดกับเกษตรกรทั้ง 5 ครัวเรือนโดยผู้ศึกษาวิจัยได้รวบรวมมาเป็นบทสรุปไว้ดังนี้ว่า การทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ต้องขยันหมั่นเพียร ต้องมีการพัฒนาอยู่เรื่อย ๆ หากคิดว่าจะมีการอ้อมงูจากองค์ระอูก็จะเกิดความไม่ขยัน อีกอย่างต้องมีความพอดีในสิ่งที่มีพอเพียงจึงจะเกิด หากไม่มีความพอดีในสิ่งที่มีพอเพียงก็ไม่เกิดแน่นอน

เพื่อหาแนวทางในกระบวนการทางความคิดว่าเป็นไปในแนวทางเดียวกันหรือไม่ อย่างไร จึงได้จัดประชุมกลุ่ม (Focus Group) อีกครั้งหนึ่งเป็นครั้งที่ 2 ซึ่งประกอบด้วยเกษตรกรที่ทำเกษตรผสมผสาน เกษตรกรที่ทำเกษตรระบบเดิม นักศึกษา แม่บ้านเกษตรกร และกรรมการ สหกรณ์ร้านค้าชุมชน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การประชุมกลุ่ม (Focus Group) กลุ่มที่ 2

วันที่ 22 ตุลาคม 2545 เวลา 14.55 นาฬิกา สถานที่สหกรณ์ร้านค้าชุมชนหมู่บ้านบุขี้เหล็ก ตำบลแสงพัน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

รายนามผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่ม

1. นายเสริม บุญช่วย สถานภาพ หัวหน้าครอบครัว อาชีพ เกษตรกรรมผสมผสาน
2. นายบุญจันทร์ บุญธรรม อายุ 41 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 11 บุขี้เหล็ก

สถานภาพ หัวหน้าครอบครัว อาชีพ เกษตรกรรม

3. นายสากล ผาข้างเผือก อายุ 37 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 242 หมู่ที่ 11 บุขี้เหล็ก
สถานภาพ หัวหน้าครอบครัว อาชีพ เกษตรกรรม สถานภาพทางสังคม กรรมการสหกรณ์
ร้านค้าชุมชน

4. นางสาวเนียง ผาข้างเผือก อายุ 33 ปี การศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 สถานภาพ แม่บ้าน
เกษตรกร

5. นางสาวศศิพร หาลาภรณ์ อายุ 21 ปี การศึกษา ระดับปริญญาตรีสถาบันราชภัฏบุรีรัมย์
รวมทั้งผู้วิจัยด้วยเป็น 6 คน ในการแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็น ซึ่งสรุปได้ดังนี้

ในแง่มุมมองของเกษตรกรทฤษฎีใหม่เมื่อเปรียบเทียบกับเกษตรกรยังชีพแบบดั้งเดิม ในการประชุมกลุ่มทำให้ผู้วิจัยทราบว่าผู้เข้าร่วมประชุมมีความคิดเห็นในการมองเกษตรกรทฤษฎีใหม่ เมื่อเปรียบเทียบกับเกษตรกรยังชีพแบบดั้งเดิมนั้นว่าการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ทำให้มีรายได้เพิ่ม มีกิจกรรมทำเพิ่ม เมื่อก่อนมีรายได้จากการทำนาอย่างเดียว แต่ทฤษฎีใหม่จะเน้นการเกี่ยวคู่กัน เช่น ข้าวก็นำมาเป็นอาหารไก่ได้ อีกอย่างการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ก็ไม่ต้องย้ายถิ่นฐานไปทำงานที่อื่น อยู่กับครอบครัวทำงานในชุมชน

ในแง่ของการนำแนวทางการเกษตรทฤษฎีใหม่มาปฏิบัติในพื้นที่แปลงนาของตนเองนั้น ผู้เข้าร่วมประชุมมองว่าจะทำและทำอยู่ด้วยบ้างแล้วจะไม่ปล่อยให้พื้นที่นาว่างเปล่าและคิดว่ากิจกรรมที่หลากหลายจะทำให้มีรายได้สูงขึ้น คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการจัดการว่าจะดำเนินงานอย่างไรไม่ว่าจะเป็นการเกษตรแบบไหนก็ตาม

ในแง่มุมมองของการมองปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการเปลี่ยนแปลงตามแนวพระราชดำริเกษตรทฤษฎีใหม่ของทั้ง 5 ครอบครัวนั้น ในแง่ของปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับหลายคนคิดว่าปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรทั้ง 5 ครอบครัวยอมรับ มาจากการที่มีโครงการมาเสนอประกอบกับหลายคนมองเห็นอนาคตว่าน่าจะดีหากมีสระน้ำ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในแง่ของการแบ่งปันจัดสรรทรัพยากรของเกษตรกรทั้ง 5 ครอบครัว ผู้เข้าร่วมประชุมมองว่าการปลูกไม้ผลริมบ่อก็เหมาะสม ส่วนขนาดของสระนั้นมองว่าสระใหญ่เกินไปควรจะเก็บที่ไว้ทำนาและควรลงปลาในบ่อให้มากกว่านี้อีกด้วยอาจเป็นปลากินพืชก็ได้

ในแง่มุมมองของการจัดสรรทรัพยากรที่ดินของสมาชิก 5 ครัวเรือนที่มีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมทางการเกษตรโดยการนำแนวทางการเกษตรทฤษฎีใหม่มาปฏิบัติในพื้นที่ของตนนั้น ผู้เข้าร่วมประชุมมีความคิดเห็นว่าการจัดการที่ดินโดยแบ่งเป็น 30 : 30 : 30 : 10 นั้นก็เห็นว่าเหมาะสมแล้ว แต่บางท่านมองว่าการที่จะใช้มาตราส่วนเท่าไรนั้นควรรู้ความต้องการอะไร สัดส่วนแล้วแต่อย่างเช่นสระน้ำ 30 เปอร์เซ็นต์ ก็อาจจะขุดเล็กกว่า คือใช้พื้นที่น้อยกว่าแต่ขุดให้ลึกกว่าเดิมน้ำก็จะเพิ่มเอง ส่วนในเรื่องการเพาะปลูกนั้น มองว่าการปลูกข้าวให้พอกิน 30 เปอร์เซ็นต์ ก็พอแล้วพื้นที่ที่เหลือก็พอให้ทำอย่างอื่นพื้นที่บริเวณนี้เหมาะสมแก่การปลูกข้าวหอมมะลิและปลูกข้าวโพดอีกด้วย

ในแง่ของการนำปัจจัยการผลิตมาไว้ในระบบการเกษตรทฤษฎีใหม่ของทั้ง 5 ครัวเรือนซึ่งได้แก่ การใช้แรงงาน การใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตร ผู้เข้าร่วมประชุมมีความคิดเห็นว่าการใช้แรงงานนั้นมองว่ามีความเหมาะสมเพราะมีกิจกรรมให้ทำมากทำให้ไม่ค่อยมีเวลาว่างซึ่งหากใครขยันก็มีผลผลิตเยอะ จะเห็นได้ใครไม่ขยันจะมีผลผลิตน้อย ในส่วนการใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตรนั้นก็สามารใช้ได้ตลอดทั้งปี เพราะมีกิจกรรมที่หลากหลายก่อให้เกิดการหมุนเวียนการใช้เครื่องมือ

ในแง่ของด้านเศรษฐกิจของ 5 ครัวเรือนนั้นผู้ประชุมหลายคนมองว่าถึงแม้จะได้วันละไม่มากแต่ก็ได้ทุกวัน เศรษฐกิจน่าจะดีได้จากคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่

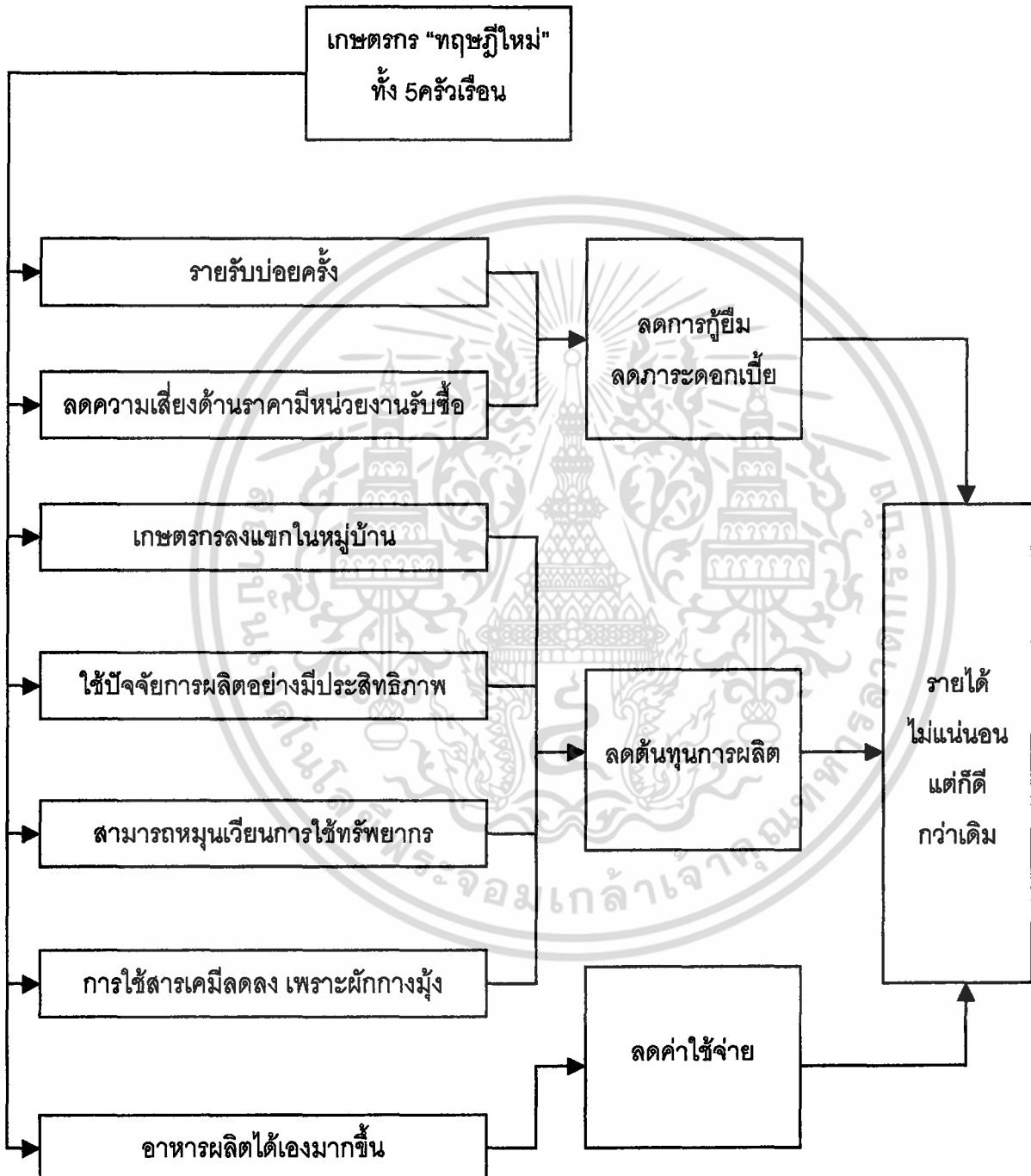
ในแง่ของการทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน การมีส่วนร่วมในชุมชนของครอบครัว 5 ครัวเรือนหลังการเปลี่ยนแปลง ผู้ประชุมมองว่าสมาชิกทั้ง 5 ครัวเรือนหลังจากได้มีการเปลี่ยนแปลงไปเข้าร่วมโครงการสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่แล้วยังแบ่งเวลาให้กับชุมชน ถึงแม้จะมีกิจกรรมมากก็ไม่ได้ทำให้สมาชิกทั้ง 5 ครัวเรือนขาดการเข้าร่วมกับชุมชนหรือให้ความร่วมมือแต่อย่างใด เห็นได้จากช่วงเทศกาลบุญบั้งไฟ และเทศกาลออกพรรษาก็ยังมีเวลาว่างให้กับชุมชน

ในแง่ของการจัดการทรัพยากรที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อม ผู้เข้าร่วมประชุมมองว่าเกษตรกรทั้ง 5 ครัวเรือนไม่นิยมฉีดยาฆ่าแมลง เพราะมีการปล่อยไก่บ้าน ไก่พื้นเมือง ก็มองว่าเป็นไปตามระบบมากกว่า

ในแง่ของการเปลี่ยนแปลงในชุมชนเมื่อมีการสาธิตโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น ผู้เข้าร่วมประชุมสรุปว่า เมื่อมีโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่เข้ามา ก็มีการเปลี่ยนแปลงเกิดจากการมองดูตัวอย่างทำให้คนที่ไม่มีเงินทุนในหมู่บ้านสามารถทำระบบเกษตรทฤษฎีใหม่ รู้จักการทำเกษตรแบบผสมผสานในพื้นที่ของตนได้ ชุมชนก็ให้การตอบรับดี มีการทำถนนหนทาง มีคนมาดูงานในชุมชน มีการเดินทางระหว่างชุมชนมากขึ้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

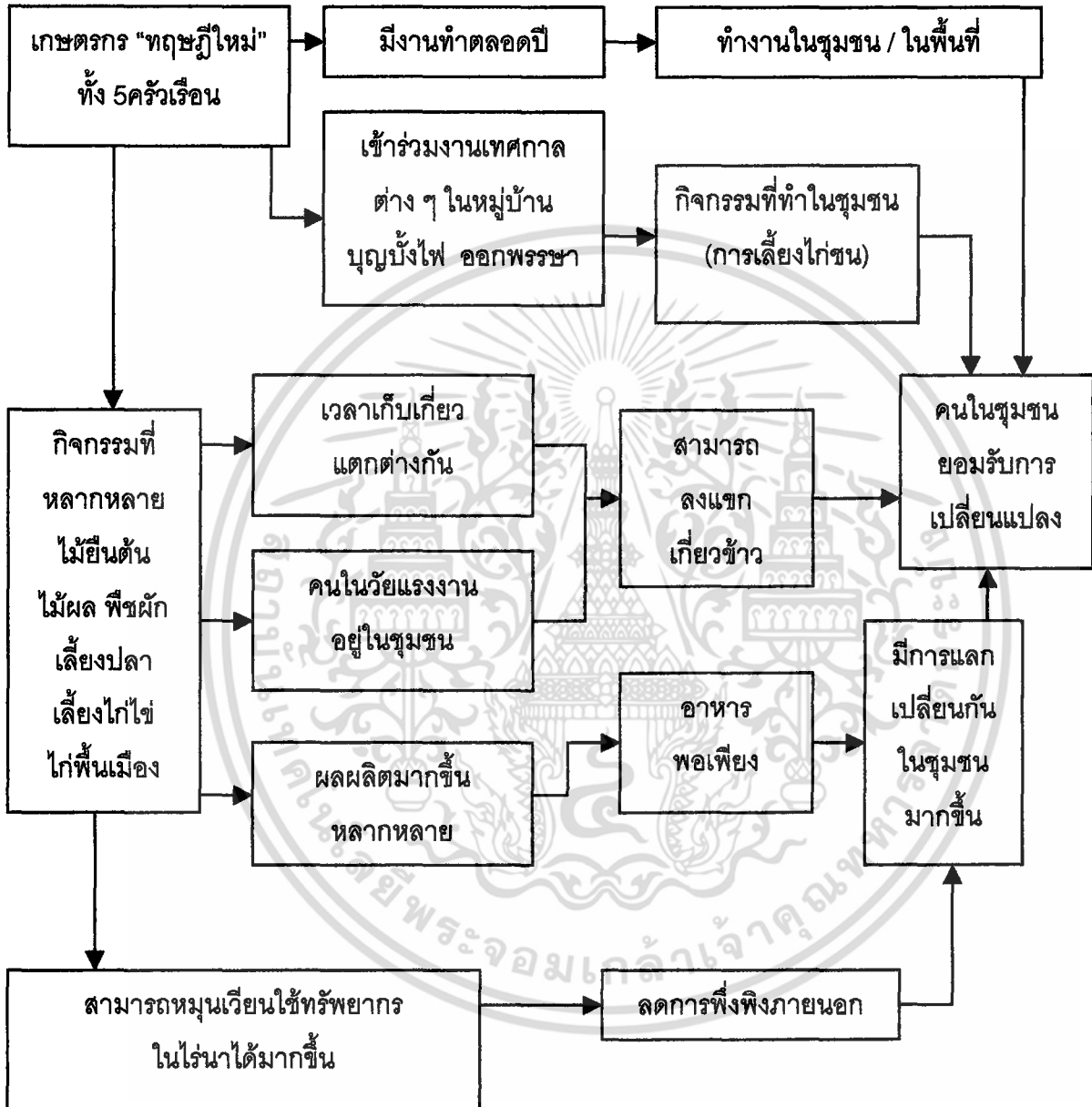
บทสรุปการประชุมกลุ่ม (Focus Group) ทั้ง 2 กลุ่ม ที่มองภาพรวมของเกษตรกรทั้ง 5 ครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่ในแง่ของการผลิต เศรษฐกิจ และรายได้ (ภาพที่ 59)

ภาพที่ 59 ภาพรวมของเกษตรกรทั้ง 5 ครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่ในแง่ของการผลิต เศรษฐกิจ และรายได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

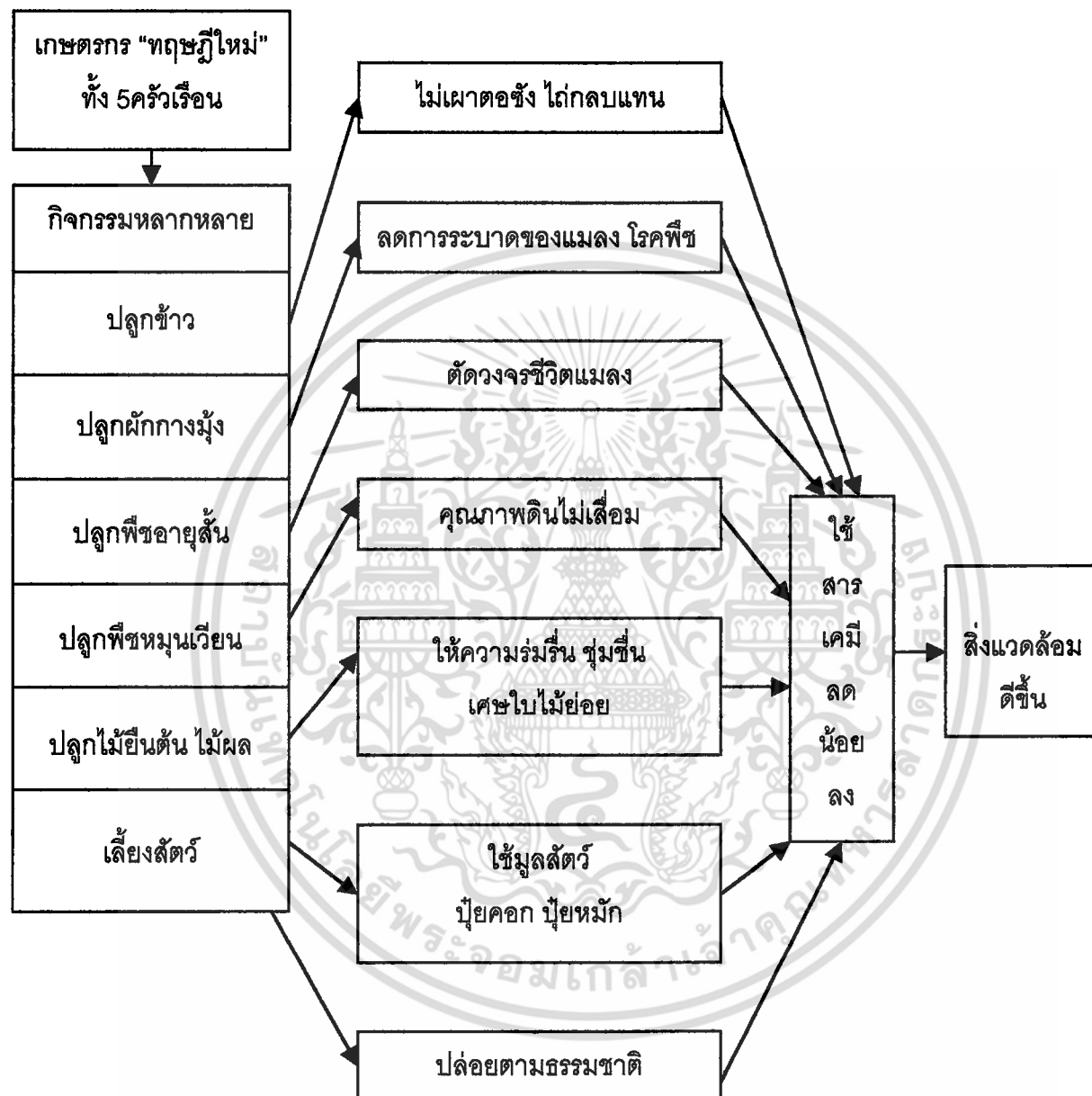
บทสรุปการประชุมกลุ่ม (Focus Group) ทั้ง 2 กลุ่ม ที่มองภาพรวมของเกษตรกรทั้ง 5 ครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่ในแง่ของการเข้าร่วมสังคมและชุมชน (ภาพที่ 60)

ภาพที่ 60 ภาพรวมของเกษตรกรทั้ง 5 ครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่ในแง่ของการเข้าร่วมสังคมและชุมชน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทสรุปการประชุมกลุ่ม (Focus Group) ทั้ง 2 กลุ่ม ที่มองภาพรวมของเกษตรกรทั้ง 5 ครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่ในแง่ของการจัดการทรัพยากรที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อม (ภาพที่ 61)

ภาพที่ 61 ภาพรวมของเกษตรกรทั้ง 5 ครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่ในแง่ของการจัดการทรัพยากรที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การวิจารณ์ผลการวิจัยจากการประชุมกลุ่ม (Focus Group)

ผู้ศึกษาวิจัยใช้เวลาในการเข้าไปในชุมชน เรียนรู้ชุมชนทำให้เห็นว่าช่วงเทศกาลออกพรรษา เป็นช่วงที่ชาวบ้านว่างพอที่จะทำการประชุมกลุ่มได้ การประชุมกลุ่มจึงเกิดขึ้นจากการศึกษาถึง มุมมองในด้านต่าง ๆ ที่เกิดจากบุคคลภายนอกต่อเกษตรกรทั้ง 5 ครัวเรือนเพื่อศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงก็เห็นว่าบทสรุปเห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว แต่ด้วยความแตกต่างเรื่องคุณวุฒิ และวัยวุฒิของผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มทำให้การแสดงความคิดเห็นแตกต่างกันบ้างในบางเรื่อง เช่น การเปลี่ยนแปลงการผลิตของเกษตรกรทั้ง 5 ราย ปัจจัยการยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกัน เป็นต้น ในการประชุมกลุ่มแต่ละครั้งสิ่งที่สังเกตได้ คือ ในที่ประชุมผู้เข้าร่วมประชุมบางคนที่มีอาวุโสหน่อยจะไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็นเท่าที่ควร ไม่เหมือนกับคนที่มีอาวุโสมาก หรือมีตำแหน่งหน้าที่การงานจะกล้าที่จะแสดงทรรศนะมากกว่า ผู้ศึกษาวิจัยหลังจากได้ทำการประชุมแล้วนั้นกลับมองว่าบางคนเลือกที่จะตอบในสิ่งที่ดีกว่าแต่บางคนตอบในสิ่งที่เห็นจริงที่รู้จริง จากการทำการประชุมทั้งสองกลุ่มพอสรุปได้ว่ามีความคิดเห็นสอดคล้องและขัดแย้งกันในแต่ละเรื่องดังที่ประมวลให้เห็นไว้ข้างต้น อย่างไรก็ตาม แต่การประชุมกลุ่มก็บ่งบอกว่าดีแล้วที่เกษตรกรทั้ง 5 รายเปลี่ยนแปลงระบบการทำเกษตรเพื่อสนองตอบต่อความต้องการใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่า บทสรุปการประชุมจากทรรศนะต่าง ๆ ผู้วิจัยมองว่าทุกคนพูดถึงการใช้พื้นที่ให้คุ้มค่าที่สุด ปลูกพืชผสมกัน ควรมีการจัดการ การมองดูแล และมองถึงความอบอุ่นในครอบครัว.

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการและเอกชนที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยมองเห็นความสมบูรณ์ของงานวิจัย จึงได้ขอรับฟังทรรศนะและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่ทำงานในพื้นที่เขตความรับผิดชอบ ตำบลแสงพัน ก็ได้มีโอกาสสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In - depth Interview) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร 2 ท่าน ในวันที่ 19 ธันวาคม 2545 เวลา 09.35 นาฬิกา ดังนี้ (ภาพที่ 62 และ 63)

ภาพที่ 62 นายอุทัย ศรีเมืองแก้ว

ภาพที่ 63 สำนักงานเกษตรอำเภอลำปลายมาศ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. นายอุทัย ศรีเมืองแก้ว อายุ 45 ปี จบการศึกษาจากโรงเรียนเกษตรกรรมจังหวัดสุรินทร์ สถานที่ทำงาน สำนักงานเกษตรอำเภอลำปลายมาศ กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร หน้าที่รับผิดชอบ ส่งเสริมการเกษตรเขตตำบลแสงพัน อำเภอลำปลายมาศ

ได้ให้ทรงทราบว่าสมัยก่อนบุรีรัมย์มีการทำการเกษตรแบบดั้งเดิม คือ การทำนาทำไร่เป็นหลัก การทำนาก็ทำปีละครั้งเดียวแล้วก็ทิ้งนาให้รกร้างหรือไม่ก็หว่านงาดำเนื่องจากไม่มีน้ำ แต่เมื่อกรมส่งเสริมการเกษตรเริ่มส่งเสริมให้มีการเกษตรผสมผสาน ก็ไม่มีใครยอมเปลี่ยนแปลงเพราะมองว่านักส่งเสริมคือ เยาวชนที่อยู่ในชุมชน ซึ่งการเปลี่ยนความคิดเห็นจากการยึดติดการเกษตรแบบเก่านั้นเปลี่ยนยากมาก เนื่องจากคนยังยึดติดกับความเชื่อของผู้อาวุโสกว่า และไม่ยอมปรับเปลี่ยนที่นาของตนนั้นคือวิถีชีวิตของคนอีสาน จากกรณีที่มีโครงการมาส่งเสริมหรือสาธิตโมเดลแปลงทฤษฎีใหม่ในหมู่บ้านบุรีเหล็กนั้นก็เป็นที่ดี เพราะชาวบ้านไม่สามารถที่จะลงทุนชุดสระใหญ่ขนาดนั้นได้ นอกจากการลงทุนให้ของนายทุน นายอุทัยยังแสดงทรงนะต่อว่า ก็ได้เห็นคุณภาพชีวิตของเกษตรกรดีขึ้น การรับฟังความรู้จากวิทยากรของกรมส่งเสริมการเกษตรก็มีมากขึ้น แต่ความพอเพียงจะเกิดหากคนรู้จักพอเพียง ซึ่งหากมองจากโครงการจะเห็นว่าอาจเกิดภาวะการเลี้ยงไม่อาจจะเป็นโครงสร้างพื้นฐานด้านการผลิต เช่น โครงสร้างมุ้ง โครงสร้างกระชัง หากเกิดภาวะวิกฤติทางการตลาด ก็อาจทำให้เกษตรกรเป็นหนี้ได้

2. นายทองสุข ชารัมย์ อายุ 43 ปี จบการศึกษาจาก โรงเรียนเกษตรกรรมจังหวัดบุรีรัมย์ สถานที่ทำงาน สำนักงานเกษตรอำเภอลำปลายมาศ กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร หน้าที่รับผิดชอบ ส่งเสริมการเกษตรเขตตำบลพุทไธสง อำเภอลำปลายมาศ

ได้ให้ทรงนะไว้ว่าหน่วยงานเอกชนเข้ามาทำการสาธิตเพื่อต้องการสร้างภาพลักษณ์ให้กับองค์กร วัตถุประสงค์เพื่อต้องการสาธิตให้เป็นแบบอย่างให้เกิดการขยายผลกับชุมชนให้คนอื่นปฏิบัติตามก็จริง และมีคนทำได้จริงแต่ไม่สามารถชุดบ่อให้มีขนาดเท่าได้เนื่องจากไม่มีทุน หน่วยงานเอกชนมาสร้างโครงสร้างพื้นฐานให้ซึ่งชาวบ้านไม่สามารถชุดสระเองได้ และได้ทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐเพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ แต่หน่วยงานที่รับวัตถุประสงค์มาปฏิบัติ ปฏิบัติผิด มีการนำธุรกิจมาจับทำให้เกษตรกรไม่รู้จักรักคำว่าพอเพียง มีการขายปัจจัยการผลิตเป็นรูปแบบสมบูรณ์แบบ (Integrated) มากเกินไป ส่วนบทสรุปเรื่องมุมมองของการเปลี่ยนแปลงนั้นมองว่าการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการเกษตรของเกษตรกรที่เปลี่ยนจากการเกษตรยังชีพแบบเดิมก็เป็นสิ่งที่ดีและเห็นด้วยที่นำแนวทางเกษตรผสมผสานมาใช้เพราะเกษตรกรจะได้มีรายได้ที่เพิ่มขึ้น และสามารถลดความเสี่ยงของราคาผลผลิตทางการเกษตรได้ ขณะนี้เขตความรับผิดชอบของนายทองสุขเองที่ตำบลพุทไธสง ก็มีการส่งเสริมเกษตรผสมผสานเช่นเดียวกัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ภาคเอกชนที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับระบบการساتการทำการเกษตรตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ ผู้วิจัยจึงได้ทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

ภาพที่ 64 นายพฤษ์ คันสร

นายพฤษ์ คันสร อายุ 30 ปี การศึกษา กำลังศึกษาระดับปริญญาโท สถานภาพ หัวหน้าครอบครัว สถานที่ทำงาน สำนักงานมูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบทอำเภอลำปลายมาศ บุรีรัมย์ วันที่ 16 ธันวาคม 2545 เวลา 22.35 นาฬิกา ได้ข้อสรุปที่แสดงทรรศนะไว้ดังนี้ว่า (ภาพที่ 64)

การเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ดีกว่าเกษตรแบบยังชีพเดิมตรงที่มองว่า มีการจัดการเข้ามาเกี่ยวข้อง มีการจัดบันทึก รัยรายรับ รายจ่าย เพราะมีกิจกรรมให้ทำ ทำให้เกิดการเรียนรู้เองโดยทางปฏิบัติ (Learning by doing) มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เมื่อก่อนชาวบ้านทำนา ถามว่าได้ผลผลิตเท่าไร 4 เดือนที่รอรู้ราคาตอนหวาน แต่ไม่รู้ราคาตอนเกี่ยว แล้วการจัดการชาวนาเคยคำนวณใหม่ว่า ถ้าหากเอารถเกี่ยว ไร่ละ 400 บาท ค่าจ้างคนเกี่ยววันละ 150 บาท ไร่หนึ่งใช้ 3 คน แล้วค่าสังคมอีกถะ ถ้าหากทำการเกษตรแบบเดิมก็ได้แต่ควรมีการจัดการที่ดี เรามองที่การจัดการ เช่น มีที่ดิน 15 ไร่ ทำไม่ ต้องปลูกข้าวพร้อมกัน ทำไม่ไม่ปลูกเป็นช่วง ๆ แบ่งเป็น 3 แปลง แปลงละ 5 ไร่ แต่ละไร่ปลูกห่างกัน 15 วัน ข้าวก็จะสุกเป็นช่วงการเก็บเกี่ยวก็ง่ายข้าวสุกไม่พร้อมกัน ไม่ต้องจ้างคนเก็บไม่ต้องจ้างรถเกี่ยว เก็บเองภายในครอบครัว

การที่ 5 ครัวเรือนยอมรับการเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดจากการได้รับการชักชวน การศึกษา การเข้ารับการอบรม ประกอบกับเป็นความต้องการของชาวบ้านที่ต้องการนำในการทำการเกษตร การที่มูลนิธิ ฯ เข้าไปก็ไม่ได้เข้าไปเลือกเลย แต่เข้าไปสอดแนมว่าใครที่ขยัน เอาการเอางาน ก็ลองถามตามความสมัครใจ

ในแง่ของการจัดการบริหารทรัพยากรที่ดินนั้นมองว่าเหมาะสมแล้ว โดยเฉพาะบ่อน้ำตื้นลึก 4 เมตร น้ำถึงจะเพียงพอปริมาณปากบ่อแปรผันตามสัดส่วนของพื้นที่ อัตราส่วน 30 : 30 : 30 : 10 เห็น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ด้วย หากปลูกข้าว 40 เปอร์เซ็นต์ น้ำคงไม่พอใช้อย่างอื่น เพราะอย่าลืมว่าทุกกิจกรรมต้องใช้น้ำ และดินเป็นดินร่วนปนทรายหน้าแล้งน้ำแห้งมากต้องยอมรับว่านี่คือเขตน้ำฝน ถ้าฝนไม่ตกข้าวตายอย่างเดียว

ในแง่ของการใช้เวลาไปกับกิจกรรมนับว่าใช้มากขึ้นและคุ้มค่า แต่ก็ต้องยอมรับว่าเมื่อทุกอย่างลงตัวเป็นระบบก็มีโอกาสได้พักบ้าง แต่ไปไหนเป็นอาทิตย์ไม่ได้ การแบ่งเวลาให้กับสังคมก็ทำให้รู้จักพูดคุยกับคนอื่นมากขึ้น ถ้าพูดถึงประโยชน์แล้วอย่างน้อย ๆ ก็ได้การจัดการกับตัวเองที่จะแบ่งเวลาให้กับสังคม

ในแง่ของสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการจัดการทรัพยากรเมื่อก่อนตอนแรกก็มีการใช้ยาฆ่าแมลงบ้าง หลัง ๆ ก็ไม่ใช่ ถ้ามองวันนี้คุณภาพดินเป็นอย่างไร ดินที่เกิดจากการทับถมของดินกันบ่อดินนั้นไม่มีอินทรีย์วัตถุ ต้องการการบำรุงอย่างยิ่ง ต้องหมั่นลงปุ๋ยอินทรีย์ แกลบ โครงการคาดว่าจะขุดหน้าดินเก่าออกก่อน แล้วถมก็ไม่มีที่จัดการจึงมีปัญหา

ปัญหาที่คาดว่าจะเกิดกับเกษตรกรทั้ง 5 ราย คือการที่เกษตรกรมีความถนัดแตกต่างกัน แต่ทำกิจกรรมเหมือนกันเวลาทำให้รู้ว่าคุณหนูศิลป์ พิมพ์เสนา ไม่พร้อมจะเลี้ยงไก่ไข่ นางต่วน พูนสูงเนิน ไม่พร้อมที่จะปลูกผักกางมุ้ง อีกประเด็นหนึ่งที่เกิดคือความเอาใจใส่ ความขยัน การจัดการ แตกต่างกัน ทำให้เริ่มต้นพร้อมกันแต่การเติบโตแตกต่างกัน และความรู้สึกว่าต้องได้รับการช่วยเหลือจากองค์กรตลอดเวลา

ปัญหาที่คิดว่าเกิดจากเกษตรกรในชุมชน คือ การเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการผิด วัตถุประสงค์ของโครงการ คือ การสาธิตเพื่อนำไปสู่การเอาเป็นแบบอย่าง เพราะฉะนั้นสิ่งที่ผู้ริเริ่มต้องการ คือ การขยายผลไปสู่การปฏิบัติของเกษตรกรรายรอบที่เกิดจากการปฏิบัติโดยตนเอง ที่ได้เกิดจากการโอนทรัพยากรจากหน่วยงานที่มีแหล่งเงินทุน (Capital) การที่หน่วยงานเข้ามามีบทบาทเพียงเพื่อให้เกิดกระบวนการทางความคิดที่เห็นเป็นรูปธรรมในหมู่บ้านอย่างชัดเจนขึ้น

อีกกรณีหนึ่งที่มีมองคือการที่หน่วยงานในโครงการเข้าไปทำให้ตัวทฤษฎีใหม่มีธุรกิจเข้าไปขอยกตัวอย่างการส่งเสริมการเลี้ยงปลาทบทีมในกระชัง จริงอยู่ชาวบ้านมองว่า ความพอเพียงจะเกิดเมื่อมีความพอดี แต่วันนี้เราต้องยอมรับว่าที่เกษตรกรไทยยังยากจนอยู่เพราะไม่รู้จักพอเพียง รู้แต่การผลิต ไม่รู้จักการบริโภค การจัดการ และการตลาด ในกรณีนี้ทำไม่ทำให้เกษตรกรเลี้ยงปลาเองตามธรรมชาติในบ่อ ไม่ต้องเลี้ยงปลาในกระชัง จริง ๆ แล้วการเลี้ยงปลาผสมผสานในบ่อก็คือความสมดุลตามหลักอยู่แล้ว แต่ถ้ามองถึงการจัดการ บ่อลึก 4 เมตร ถ้ามองว่าเกษตรกรจะจัดการอย่างไร จะหาตลาดที่ไหน คนในหมู่บ้านบริโภคหมดหรือเปล่า การที่หน่วยงานส่งเสริมให้เลี้ยงปลาในกระชังก็เพื่อให้เกษตรกรคิดเป็น มีการคิดต้นทุนปัจจัยการผลิต การจัดการที่ดี และมีรายได้ที่แน่นอน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากบทสัมภาษณ์ดังกล่าวทำให้ผู้ศึกษาวิจัยมีความคิดเห็นสอดคล้องกับบทความของ
วิศาล บุปผเวส และคณะ (2542 :4) กล่าวมาไว้ ณ ที่นี้คือ

ทฤษฎีใหม่ที่เกิดหากแสดงความคิดในเชิงเศรษฐกิจก็คือ กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจ จาก
เศรษฐกิจพอเพียงชีพ (Subsistence Economy) สู่วิชาชีพเชิงพาณิชย์ (Commercialization) หากลอง
พิจารณาทฤษฎีใหม่ทั้ง 3 ชั้นไปด้วยกันจะเห็นว่าทฤษฎีใหม่ไม่ได้มุ่งหวังให้เกษตรกรอยู่ในระบบ
เศรษฐกิจแบบปิด ผลิตทุกอย่างเพื่อสนองความต้องการของตัวเองตามลำพังหากแต่มุ่งสร้างความ
เข้มแข็งแก่เกษตรกรโดยให้สามารถผลิตอาหารเพื่อชีพได้มาตรฐานขั้นต่ำในเบื้องต้น และสามารถ
แสวงหาผลประโยชน์จากการค้าขายแลกเปลี่ยนผลผลิตและปัจจัยการผลิตได้อย่างเต็มตามศักยภาพ
โดยการร่วมมือกันเป็นกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจและประสิทธิภาพทางการตลาด และทำการค้าขายแลกเปลี่ยน
กับหน่วยงานเศรษฐกิจนอกท้องถิ่น โดยต่างฝ่ายต่างได้ประโยชน์ร่วมกัน

การวิจารณ์ผลการวิจัยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In – depth Interview) เจ้าหน้าที่หน่วยงาน
ภาครัฐและเอกชน

หน่วยงานภาครัฐ

จากการที่ผู้ศึกษาวิจัยได้รับทราบข้อมูลโดยการสัมภาษณ์นั้นทำให้เจาะประเด็นไปได้ว่าการ
ทำงานในพื้นที่ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรค่อนข้างลำบากไม่ว่าจะเป็นการถ่ายทอดเทคโนโลยี
หรือนวัตกรรม เพราะปัจจัยที่เกิดจากการยอมรับของเกษตรกรไม่ค่อยยอมรับง่ายนักหากเป็น
นักส่งเสริมที่เป็นคนพื้นเพในหมู่บ้าน ซึ่งเกิดจากแนวความคิดที่ว่าเคยเห็นกันมาตั้งแต่เล็กและเป็น
การยากที่จะเปลี่ยนแปลงแนวความคิดผู้สูงอายุว่า

การเปลี่ยนแปลงระบบการเกษตรจากแบบเดิมมาสู่การเกษตรแบบผสมผสานทฤษฎีใหม่นั้น
ทั้งสองท่านก็มองว่าเหมาะสมแล้ว เพราะปัญหาหลักคือแหล่งน้ำ หากมีแหล่งน้ำก็จะสามารถทำ
กิจกรรมทางการเกษตรที่หลากหลายซึ่งจะนำมาสู่รายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป ส่วนการประสาน
งานภายในหน่วยงานเกิดภาวะการขัดแย้งกันเห็นได้จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบลักษณะ
งานอย่างเดียวกันแต่คนละพื้นที่ เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบในส่วนในพื้นที่ที่มีโครงการสาธิตเกษตร
ทฤษฎีใหม่ ณ หมู่บ้านมุขีเหล็ก ตำบลแสงทองพูน จะไม่กล้าที่จะตอบคำถามที่ตรง ๆ ไม่กล้าที่จะเล่าใน
สิ่งที่คิดว่าไม่เหมาะสม แต่กลับแสดงออกในลักษณะการพูดในภาพรวมให้ดูออกมามี ผู้ศึกษาวิจัยขอ
วิจารณ์ว่าภายใต้ภาวะการทำงานที่มีระบบการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกนั้นย่อมต้องมี
ปัญหาไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเมืองอุดมการณ์แตกต่างกันหรือการดำเนินงานที่ล้ำซ้ำไม่สอดคล้องกันแล้ว
แต่ แต่เจ้าหน้าที่ภาครัฐไม่กล้าแสดงทรรศนะถึงหน่วยงานเอกชนที่รับผิดชอบร่วมกันมากนัก อาจเป็น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เพราะไม่อยากพูดถึงในลักษณะไม่ดี แต่กลับตรงข้ามกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมอีกท่านหนึ่งที่แสดงทัศนคติ
ไว้นั้นตรงต่อความนึกคิดของตนเองที่รู้สึกอึดอัดกับการทำงานของหน่วยงานภาครัฐเองและเอกชน

หน่วยงานเอกชน

ผู้ศึกษาวิจัยได้สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่หน่วยงานเอกชนก็ทำให้ทราบถึงการที่หน่วยงานเข้ามา
เพราะต้องการที่จะโอนย้ายทรัพยากรที่มีก็คือเงินทุน มาทำการสานิตโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่
วัตถุประสงค์ของหน่วยงานนั้นเพื่อให้เกิดการขยายผลไปสู่เกษตรกรที่อยู่รายรอบให้เกิดกระบวนการ
ทางความคิด แต่ความเป็นอยู่แบบพอเพียงจะเกิดได้ ต้องเกิดจากการที่เกษตรกรรู้จักตัวเองก่อน ต้อง
ให้ความสำคัญกับกิจกรรมของตนเองก่อน ต้องให้มีความรู้สึกว่าจะอยู่ด้วยความเป็นอยู่ที่
พอเพียงด้วยตนเองจริง ๆ จึงจะประสบความสำเร็จ หากเกษตรกรยังรู้สึกว่ายังมีหน่วยงานเอกชนที่จะ
คอยให้ความช่วยเหลืออยู่ หรือการทำกิจกรรมไปเพื่อต้องการให้ได้ผลผลิตไปปลดหนี้สิน การทำงานก็
ไม่ค่อยจะมีความสุขนัก และมองว่าทฤษฎีใหม่นั้นคือแนวความคิดที่จะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้คุ้มค่าและ
ทำให้ตนเองและครอบครัวอยู่ได้โดยไม่เกิดภาระหนี้สิน ผู้ศึกษาวิจัยมองว่าการที่หน่วยงานจัดทำโครง
การสานิตเกษตรทฤษฎีใหม่ขึ้นมาขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวจริงแต่ที่สำคัญก็คือ การสร้าง
ภาพลักษณ์ให้กับองค์กร.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

(Conclusions and Recommendations)

สรุปผลการวิจัย

ในบทสรุปผลการวิจัยสามารถแบ่งส่วนนำเสนอออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้คือ

1. การสรุปผลการวิจัยเพื่อศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงจากการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ ต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของเกษตรกรและชุมชนหมู่บ้านบุขี้เหล็ก ตำบลแสงพัน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

2. แนวทางการแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงจากการทำการเกษตรแบบเดิมมาสู่การทำการเกษตรตามแนวพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่”

บทสรุปการวิจัยในส่วนที่หนึ่งนั้นทราบว่าการทำการเกษตรจากการที่ได้ตั้งวัตถุประสงค์ และได้วิเคราะห์ผล (Results) ที่เกิดขึ้น สิ่งที่น่าออก (Output) จากการได้สัมภาษณ์ชาวบ้านในหมู่บ้านและการศึกษาสังเกตการณ์ในสวนของผู้วิจัยเองทำให้ทราบว่า การทำการเกษตรสมัยก่อนเป็นการทำการเกษตรเพื่อยังชีพ พึ่งพิงธรรมชาติเป็นหลัก พื้นที่ราบส่วนใหญ่ใช้ทำนา มีการใช้แรงงานคนและแรงงานสัตว์ในการทำกิจกรรมควบคู่ไปกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ปัจจัยการผลิตก็อาศัยน้ำจากธรรมชาติ คือ น้ำฝน ที่เป็นไปตามธรรมชาติ พอหมดหน้าฝนก็มีการปลูกพืชบ้าง เช่น การหว่านงาดำ การเพาะเห็ดฟาง เป็นต้น ปัญหาที่เกิดขึ้นมาจากภาวะการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรกรรม เกษตรกรยังคงทำการเพาะปลูกได้ปีละครั้งคือในช่วงฤดูฝนเท่านั้นและมีความเสี่ยงกับความเสียหาย อันเนื่องมาจากความแปรปรวนของดิน ฟ้า อากาศ และฝนทิ้งช่วง การทำการเกษตรจึงเริ่มเปลี่ยนจากการทำการเกษตรแบบดั้งเดิมมาสู่การเกษตรแบบผสมผสาน มีการให้ความสำคัญกับการขุดสระเก็บกักน้ำมากขึ้น ดังกรณี 5 ครอบครัวที่เข้าร่วมโครงการสาธิตการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ ให้หลังไม่นานก็มีเกษตรกรในหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงการทำการเกษตรของตนเองจากการใช้พื้นที่นาทำนาเพียงอย่างเดียว ก็นำมาขุดสระเก็บน้ำเล็ก ๆ มีการทำกิจกรรมทางการเกษตรควบคู่กันไป กรณีในหมู่บ้านบุขี้เหล็กมีอยู่ด้วยกันหลายราย ขอยกตัวอย่าง อาทิ เช่น นายเสริม นายลาย เป็นต้น ซึ่งจากการสัมภาษณ์สรุปเป็นการมองภาพรวม(Holistic Approach) ถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลง คือ เห็นการเปลี่ยนแปลงของครอบครัวเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจึงตัดสินใจเอาเป็นแบบอย่าง นอกจากจะมีเกษตรกรในหมู่บ้านบุขี้เหล็กที่สนใจแล้ว ยังมีเกษตรกรจากพื้นที่ใกล้เคียง คือ หมู่บ้านบุโพธิ์ หมู่บ้านสีเหลี่ยมน้อยและหมู่บ้านสีเหลี่ยมเจริญ เอาเป็นแบบอย่างอีกด้วย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การเปลี่ยนแปลงจากการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม
นั้นผู้วิจัยใครขอแสดงข้อสรุปไว้แต่ละด้านในภาพรวมดังนี้

ด้านเศรษฐกิจ สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการได้รับประโยชน์ในด้านการผลิตที่มีกิจกรรมหลากหลายทำให้เกิดรายได้ที่ผสมผสาน มีรายได้เป็นระยะ ๆ มิได้มีจากการทำนาเพียงอย่างเดียว แต่เมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้นแน่นอนคุณภาพชีวิตที่ดีย่อมตามมา หากขึ้นอยู่กับว่าความพอเพียงจะเกิดเมื่อคนมีความพอดีในสิ่งที่มี

ด้านสังคมจากการได้เข้าไปศึกษาโดยการสังเกตพบว่าการทำกิจกรรมที่เพิ่มขึ้นของสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ไม่ได้มีผลต่อการเข้าร่วมสังคมของชุมชนชาวบ้านที่อยู่รายรอบให้การยอมรับและแสดงทัศนคติว่า งานเทศกาล งานบุญต่าง ๆ ก็เข้าร่วมเป็นปกติกิจกรรมที่เพิ่มขึ้นทำให้คนในชุมชนใกล้ชิดขึ้นอีกด้วยซ้ำ เช่น การแข่งขันโกศน เป็นต้น

ด้านสิ่งแวดล้อม ระบบจัดการระบบมากขึ้น ธรรมชาติเรียนรู้ธรรมชาติมากขึ้น สมาชิกลดการไถพรวน ลดการเผาทำลายเพราะมีผลกระทบข้างเคียงต่อสัตว์ ลดการใช้ยาฆ่าแมลง และเพิ่มการใส่ปุ๋ยอินทรีย์แก่พืชซึ่งได้จากสัตว์ที่เลี้ยง การปลูกพืชอายุสั้น ทำให้สามารถตัดวงจรของศัตรูพืชได้ อีกทั้งระบบมีการเกื้อกูลกันอีกด้วย

ในการพัฒนาชนบทโดยยึดวัตถุประสงค์เพื่อต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้แก่ประชาชนชาวชนบท โดยใช้แนวคิดทฤษฎีใหม่นั้นนั้นจะเห็นได้ว่าเกษตรกรจะสามารถยึดอาชีพได้ทั้งการปลูกข้าว พืชผักสวนครัว ผลไม้ เลี้ยงสัตว์ หรือการเลี้ยงปลา ฯลฯ ถือได้ว่าสอดคล้องกับการพัฒนาที่เรียกว่าการพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน(Integrated Rural Development) ซึ่งหมายถึงการที่หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน สามารถรวมพลังกันเข้ามาช่วยเหลือโครงการตามแนวคิดทฤษฎีใหม่ ก็พอที่จะทำให้เกิดกระบวนการทางความคิดแก่เกษตรกรรายรอบ การเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดขึ้นมาจากการเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริงด้วยตนเอง (Learning by doing)

บทสรุปการวิจัยในสองส่วนที่สอง คือ ส่วนของปัญหานั้นได้สรุปไว้ดังนี้ คือ ปัญหาจากการผลิต เช่น ดินไม่มีอินทรีย์วัตถุเกษตรกรควรปรับปรุงโดยใช้อินทรีย์วัตถุจากสัตว์ปรับปรุงดินให้คืนสภาพ ปัญหาหน้าในปอขุนเกษตรกรควรเลี้ยงปลาตามธรรมชาติแทนการเลี้ยงปลาในกระชัง ควรดูว่าตลาดต้องการอะไรและจัดระบบให้ตรงตามความต้องการของตลาด เป็นต้นผู้วิจัยจึงใคร่ขอสรุปประเด็นสำคัญ ซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจของทฤษฎีใหม่ คือ เป็นแนวคิดใหม่ของรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและทรัพยากรดิน เพื่อทำการเกษตรกรรมภายใต้สภาวะการณ์ของธรรมชาติที่เกิดขึ้นทั้งยามปกติและยามวิกฤติซึ่งเกษตรกรสามารถนำไปปฏิบัติได้ โดยมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ และการใช้ที่ดินที่มีอยู่จำกัดและก่อให้เกิดผลผลิตที่พอเพียงต่อการบริโภคเป็นหลัก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยนั้นขอเสนอใน 2 เรื่อง ดังนี้คือ

1. เกี่ยวกับเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่ ในการแก้ปัญหาทางการเกษตรที่เกิดขึ้นหลังการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นปัญหาของสภาพดินที่ไม่มีคุณภาพ ก็ต้องหมั่นปรับปรุงดินที่เกิดจากการขุดดินกันบ่อมาทับถมนั้นด้วยปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก หรือปุ๋ยพืชสดตามความเหมาะสม ปัญหาของแหล่งน้ำที่ขุ่นไม่สามารถเลี้ยงปลาในกระชังได้ ก็ต้องปรับเปลี่ยนแนวทางของตนเองอย่างเหมาะสมโดยการเลือกเลี้ยงปลาตามธรรมชาติแทน การปรับตัวเองให้รับกับปัญหาที่เกิดขึ้นพร้อมทั้งกำหนดแนวทางชีวิตให้ดำเนินไปบนเส้นทางของความพอดี ไม่ฟุ่มเฟือย พออยู่พอกินตามอัตภาพ ไม่ก่อหนี้สิน ความพอเพียงก็เกิด

2. เกี่ยวกับหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่ ในการแก้ปัญหานั้นต้องรู้ความต้องการของชาวบ้าน และจำเป็นต้องลงไปคลุกคลีกับชาวบ้าน เปิดใจกว้าง รับรู้สถานการณ์ทำความเข้าใจและควรใช้ภูมิปัญญา และองค์ความรู้ของชาวบ้านมาผสมผสานกับความรู้ของตน เพื่อให้ได้ซึ่งความพอใจของทั้งสองฝ่าย

ข้อเสนอแนะจากการดำเนินงานวิจัย

ผู้วิจัยใคร่ขอแสดงทรรศนะเกี่ยวกับการทำงานวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในหมู่บ้านมองเห็นว่า ความเป็นจริงทางสังคมนั้น มีลักษณะเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาทั้งเกี่ยวพันและขัดแย้งกัน จึงทำให้มีสภาพแตกต่างและหลากหลายไปตามการเปลี่ยนแปลงทางประวัติของชุมชนและสภาพแวดล้อมเฉพาะของสังคมในช่วงเวลาหนึ่ง ด้วยเหตุนี้เองสมาชิกของสังคมนั้นจึงน่าจะเป็นผู้ที่รู้ข้อเท็จจริงในสังคมตนได้ดีที่สุด เพราะเป็นผู้สร้างหรือกำหนดความหมายการรับรู้ และการแสดงออกตามเงื่อนไขหรือบริบทของสังคมของตนเอง จากการทำวิจัยในครั้งนี้จะให้ความสำคัญกับการให้ข้อมูลของผู้ที่ถูกรู้ ด้วยการเรียนรู้กฎเกณฑ์ และความหมายของพฤติกรรมของคนในสังคมที่ศึกษา โดยอาศัยการเข้าถึงข้อมูลในลักษณะที่ผู้ศึกษาต้องทำตัวให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนมากที่สุด นานวันเข้าก็ยิ่งคุ้นเคยกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ได้พบพลังความสามารถที่ซ่อนเร้นอยู่ในหมู่บ้านอย่างมาก เราอาจกล่าวได้ว่า ชาวบ้านมีวิชาการที่เป็นจริง จับต้องได้ ปฏิบัติได้ง่ายกว่าวิชาการของพวกเราชาวปริญญาทั้งหลาย

ทั้งหมดนี้เป็นส่วนหนึ่งของชาวบ้านที่ผู้ศึกษาวิจัยได้มีโอกาสสัมผัสและได้รับบทเรียนอย่างมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความจริงที่ว่า ถ้าเราต้องการจะชักนำให้มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ เราจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจพวกเขา เราต้องศรัทธา และจริงใจต่อพวกเขา รวมทั้งต้องไม่ละความพยายามอีกด้วย.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารอ้างอิง

- กรมพัฒนาชุมชน. 2537. **ทฤษฎีใหม่เกี่ยวกับน้ำเพื่อการเกษตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. กระทรวงมหาดไทย. กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์.
- กรมวิชาการเกษตร. 2530, **คู่มือส่งเสริมการเกษตรเรื่อง การส่งเสริมการเกษตรเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร.
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 2542. **คู่มือการปฏิบัติงาน โครงการ “ เกษตรทฤษฎีใหม่ ” ตามแนวพระราชดำริ**. หน้า 40 – 42 .
- กิตติมา ศักดิ์เพชรพลอย . 2544 **ศึกษาดำเนินงานกลุ่มสตรีทอเสื่อกกบ้านเสม็ดงาม ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี**. วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขา พัฒนาชนบทศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล นครปฐม.
- “เกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ”.2545. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก : <http://www.greenag.org> .
- “เกษตรทฤษฎีใหม่”. 2545. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก : <http://www.user.school.net.th>.
- แก้ว มังสา . 2545. สัมภาษณ์, 26 ตุลาคม 2545.
- จิระวัฒน์ วงศ์สวัสดิวัฒน์. 2529. **รายงานการวิจัยเรื่องการยอมรับวิชาการเกษตรแผนใหม่ของเกษตรกรรชนเมืองเชียงใหม่**. (อัดสำเนา).
- ฉัตริน บุญเกิด . 2544 **การพึ่งตนเองของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรฝึกปลอดสารพิษ ตำบลห้วยพระ อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม**. วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาพัฒนาชนบทศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล นครปฐม.
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. 2542. **กระบวนการทัศน์และการจัดการพัฒนาตามแนวทฤษฎีใหม่ เอกสารประกอบการสัมมนาทฤษฎีใหม่ในแง่มุมมองของการบริหารการพัฒนา** กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ชินรัตน์ สมสืบ. 2539 . **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท** . กรุงเทพมหานคร
: โรงพิมพ์สุโขทัยธรรมมาธิราช .

ดิเรก ฤกษ์ห่วย . 2524 . **หลักการส่งเสริมการเกษตร**. กรุงเทพมหานคร : สำนักส่งเสริม
และฝึกอบรมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ต่วน พูนสูงเนิน . 2545. สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2545.

ทัศนีย์ แก้วสว่าง . 2519 . **การเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ความทันสมัยทางการเกษตร**
วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพมหานคร.

ทองสุข ชาร์มย์. 2545. เกษตรตำบลพุทไธสง อำเภอลำปลายมาศ.
สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2545.

บุญธรรม คำพอ . 2520. **ความแตกต่างระหว่างผู้ยอมรับกับผู้ไม่ยอมรับวิชาการเกษตร**
แผนใหม่ ศึกษาเฉพาะกรณีในเขตโครงการมูลนิธิบูรณะชนบท วิทยานิพนธ์ระดับ
ปริญญาโท มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพมหานคร.

บุญ เผือกนอก. 2545. สัมภาษณ์, 19 ตุลาคม 2545.

ประสงค์ หนูแดง. 2543. **การตัดสินใจทำการเกษตรระบบไร่นาสวนผสมของเกษตรกร**
วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพมหานคร.

พงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์. 2527 . **วิธีการส่งเสริมการเกษตร (Agricultural Extension Methodology)**
เชียงใหม่ : คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน. 2525. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**
พจนานุกรม 2525. (พิมพ์ครั้งที่ 1) กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.

พฤษ์ คันสร. 2545. **เจ้าหน้าที่มูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบท เครือเจริญโภคภัณฑ์.**
สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2545.

มูลนิธิชัยพัฒนา . 2537. ทฤษฎีใหม่ , **วารสารมูลนิธิชัยพัฒนา** , ธันวาคม 2537.

..... . 2542. เศรษฐกิจพอเพียง , **วารสารมูลนิธิชัยพัฒนา** , สิงหาคม 2542.

มูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบท. 2541. **ข้อมูลโครงการสาธิตการเกษตรผสมผสานตามแนว**

พระราชดำริ. มูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบท เครือเจริญโภคภัณฑ์ .(เอกสารอัดสำเนา)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาค้นคว้า ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ราเชน เต็นสว่าง .2543. **ความคิดเห็นของเกษตรกรที่เกี่ยวกับการเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรบ้านทุ่งครก ตำบลแค อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา .**ปัญหาพิเศษปริญญาตรี.ภาควิชาเทคนิคเกษตร,คณะเทคโนโลยีการเกษตร,สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. 57 หน้า.

วิฑูรย์ ปัญญากุล. 2542. **บริโภคสีเขียว.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง.

วิศาล บุญเวส อนุชา จินตกานนท์ ณาดา จันทรธัม และชนิกา เจริญวงษ์.2542. **ทฤษฎีใหม่ในมุมมองพัฒนาการเศรษฐกิจเอกสารประกอบการสัมมนาทฤษฎีใหม่ในแง่มุมมองของการบริหารการพัฒนา** กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

สุภาวงศ์ จันทวานิช. 2543.**การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ.**กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุเมธ ตันติเวชกุล . 2541. “กระบวนการทัศน์กับการพัฒนา”**มติชนรายวัน 5 ธันวาคม 2541**

หนูศิลป์ พิมพ์เสนา. 2545. สัมภาษณ์, 19 ตุลาคม 2545.

อ่อนศรี บุญธรรม. 2545. สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2545.

อุทัย ศรีเมืองแก้ว. 2545. เกษตรตำบลแสงพัน **อำเภอลำปลายมาศ**
สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2545.

H.G Bennett. 1953 . **Innovation: The Basic of Cultural Change.** New York : Mc Graw – Hill Book,Limited.

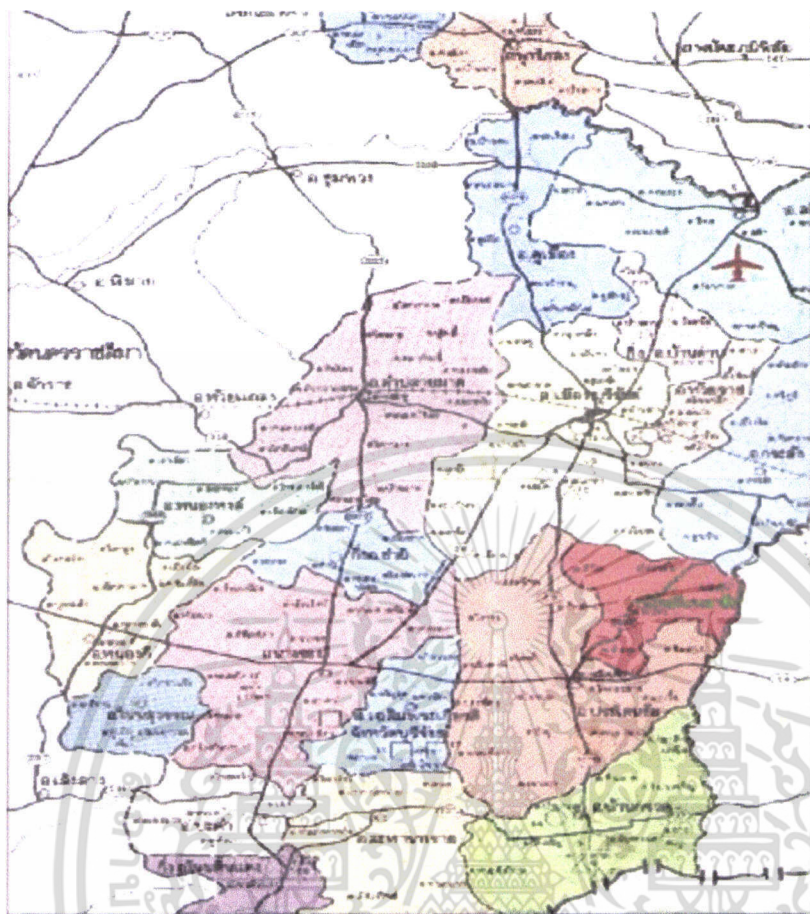
Janghare Y. N. 1962. “ Factors Influencing the Adoption of Farm Practives **The Indian fourantl of Social Work Vol. 23 No .3**

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่จังหวัดบุรีรัมย์

ภาพภาคผนวกที่ 1 แผนที่แสดงลักษณะจังหวัดบุรีรัมย์
ที่มา : มูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบท เครือเจริญโภคภัณฑ์

อาณาเขตติดต่อของจังหวัดบุรีรัมย์

ทิศเหนือ	จรด	จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดนครราชสีมา
ทิศใต้	จรด	ประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย
ทิศตะวันออก	จรด	จังหวัดสุรินทร์
ทิศตะวันตก	จรด	จังหวัดนครราชสีมา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่อำเภอลำปลายมาศ

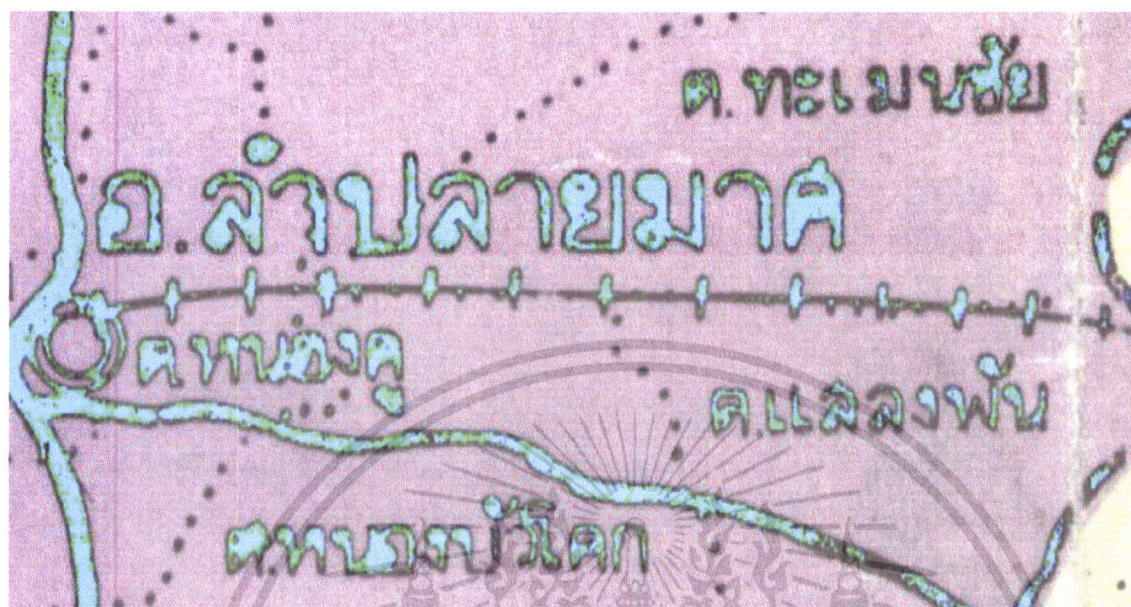
ภาพภาคผนวกที่ 2 แผนที่แสดงลักษณะอำเภอลำปลายมาศ
ที่มา : มูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบท เครือเจริญโภคภัณฑ์

อาณาเขตติดต่อของอำเภอลำปลายมาศ

ทิศเหนือ	จรด	อำเภอชุมพวง
ทิศใต้	จรด	กิ่งอำเภอขำนิ
ทิศตะวันออก	จรด	อำเภอเมืองบุรีรัมย์
ทิศตะวันตก	จรด	อำเภอห้วยแถลง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ตำบลแสงพัน

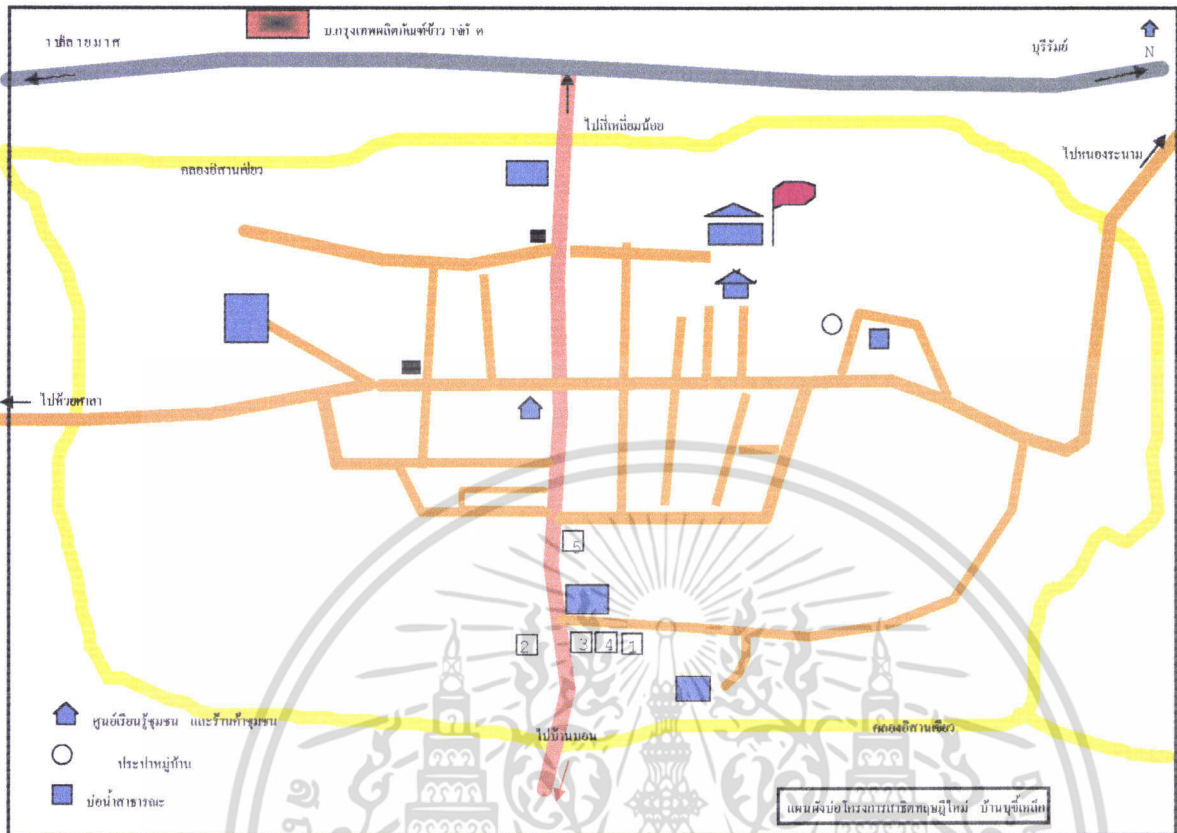
ภาพภาคผนวกที่ 3 แผนที่แสดงลักษณะตำบลแสงพัน

ที่มา : มูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบท เครือเจริญโภคภัณฑ์

อาณาเขตติดต่อของตำบลแสงพัน

ทิศตะวันออก	จรด	อำเภอเมืองบุรีรัมย์
ทิศตะวันตก	จรด	ตำบลหนองคู
ทิศเหนือ	จรด	ตำบลทะเมนชัย
ทิศใต้	จรด	ตำบลหนองบัวโคก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

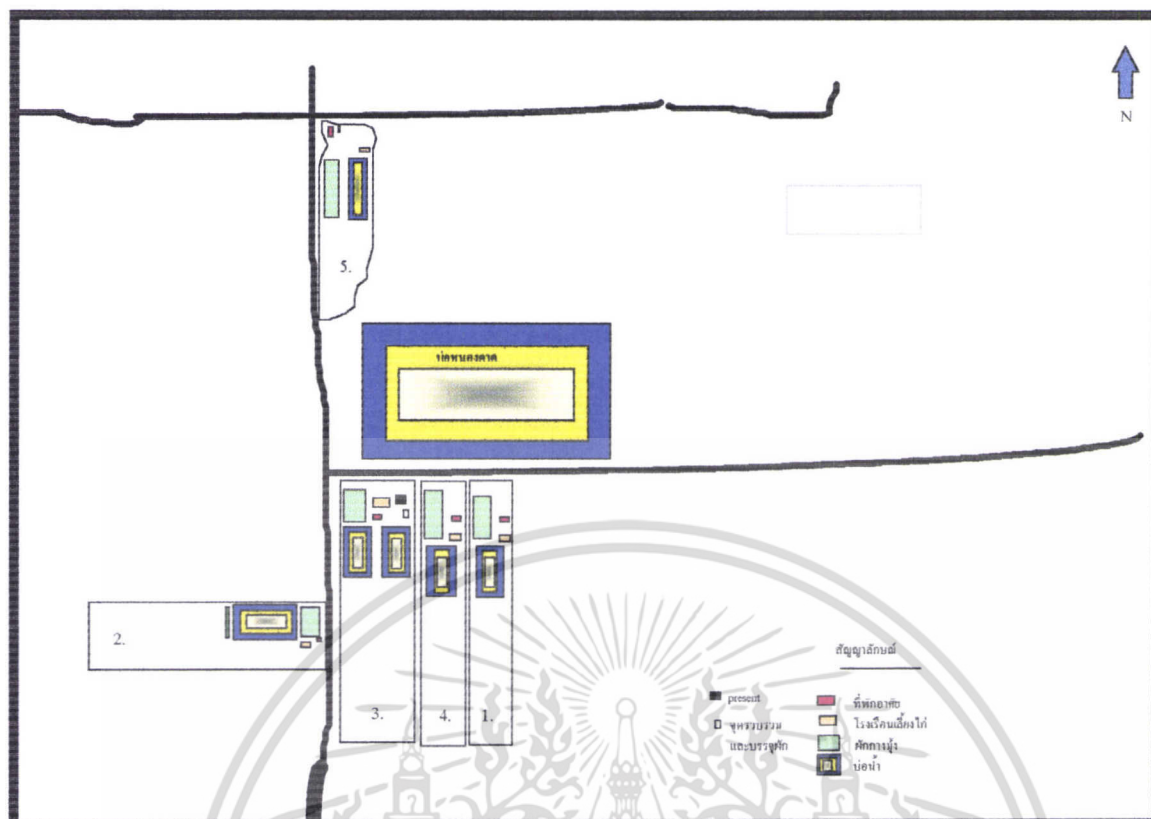
ภาพภาคผนวกที่ 4 แผนผังแสดงลักษณะโครงการสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่หมู่บ้านบุงชีเหล็ก
ที่มา : มูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบท เครือเจริญโภคภัณฑ์

สัญลักษณ์

- หมายเลข 1. นายบุน ฝือกนอก
- หมายเลข 2. นายอ่อนศรี บุญธรรม
- หมายเลข 3. นายหนูศิลป์ ทิมพีเสนา
- หมายเลข 4. นางต่วน พูนสูงเนิน
- หมายเลข 5. นางแก้ว มังสา

- ศูนย์เรียนรู้ชุมชน และร้านค้าชุมชน
- ประปาหมู่บ้าน
- บ่อน้ำสาธารณะ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพภาคผนวกที่ 5 แผนผังแสดงลักษณะที่ตั้งของเกษตรกรทั้ง 5 ครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ
 สาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่
 ที่มา : มูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบท เครือเจริญโภคภัณฑ์

สัญลักษณ์

- หมายเลข 1. นายบุญ ฝื่อนนอก
 หมายเลข 2. นายอ่อนศรี บุญธรรม
 หมายเลข 3. นายหนูศิลป์ พิมพ์เสนา
 หมายเลข 4. นางต่วน พูนสูงเนิน
 หมายเลข 5. นางแก้ว มั่งสา

- ที่พักอาศัย
- โรงเรือนไก่ไข่
- ผักกางมุ้ง
- บ่อน้ำ
- จุดบรรจุและรวบรวมผัก
- ศาลาประชุม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้